

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

MAHKÛM BİREYLERDE FATALİSTİK DÜŞÜNCE

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Beyza AKDÜMBEK ATAN

BURSA-2019

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI**

MAHKÛM BİREYLERDE FATALİSTİK DÜŞÜNCE

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Beyza AKDÜMBEK ATAN

Danışman:

Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

BURSA-2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, **Din Psikolojisi** Bilim Dalı'nda **701521031** numaralı **Beyza AKDÜMBEK ATAN**'ın hazırladığı "**Mahkûm Bireylerde Fatalistik Düşünce**" konulu **Yüksek Lisans Tezi** ile ilgili tez savunma sınavı, **21./06/2019** günü **11:00-12:00** saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin**başarılı**..... olduğuna ...**günlüğü**..... ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı

Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İlhami ORUÇOĞLU

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk SÖYLEV

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

21./06/2019

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 21/03/2019

Tez Başlığı / Konusu: Mahkûm Bireylerde Fatalistik Düşünce

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 117 sayfalık kısmına ilişkin, 21/03/2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

 21/03/2019

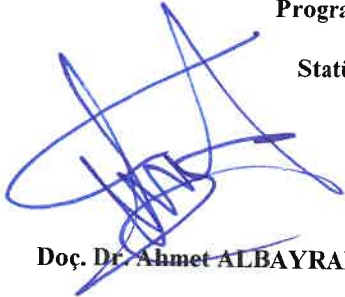
Adı Soyadı: Beyza AKDÜMBEK ATAN

Öğrenci No: 701521031

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Psikolojisi

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

21/03/2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Mahkûm Bireylerde Fatalistik Düşünce” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimin intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

10/06/2019

Adı Soyadı: Beyza AKDÜMBEK ATAN

Öğrenci No: 701521031

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Psikolojisi

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Beyza AKDÜMBEK ATAN
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Din Psikolojisi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XIV+ 103
Mezuniyet Tarihi : .../.../2019
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

MAHKÛM BİREYLERDE FATALİSTİK DÜŞÜNCE

Kader günümüzde merak edilen konuların başında gelmektedir. Sosyal bilimciler tarafından kader farklı perspektiflerle açıklanmaktadır. Çalışmamız farklı suçlardan hüküm alan kişilerin kader bilgisi ve fatalizm eğilimlerini konu edinmiştir. Araştırma Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki farklı suçlardan hükümlü bulunan 114 kişi üzerinden yürütülmüştür. Mahkûm bireylerin kader bilgisi ve fatalizm eğilimleri sosyo-demografik değişkenlerle birlikte survey yöntemiyle incelenmiştir. Hükümlülerin eğitim düzeyi, ekonomik düzey, dünyaya gelmekten memnun olma durumu ve gelecek hakkındaki ümit düzeyi ile kader bilgisi arasında aynı yönde, yaş ile kader bilgisi arasında ters yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızda şiddet görme durumuna göre fatalizm arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır. İslamiyette “kader” vardır ama “kadercilik” yoktur. Kader inancı insandaki sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Zorluklarla dolu bir dünyada yaşam mücadelesi veren insana kader inancı ruhsal açıdan iyi olma hali sunar.

Anahtar Sözcükler: Kader, fatalizm, suç, suçlu, hükümlü

ABSTRACT

Name and Surname : Beyza AKDÜMBEK ATAN
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Departmen of Philosophy and Religious
Branch : Psychology of Religion
Degree Awarded : Master
Page Number : XIV+ 103
Degree Date : .../.../2019
Supervisor : Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

FATALISTIC THOUGHT IN CONVICTED INDIVIDUALS

Destiny is one of the most curious topic today. It is explained by social scientists from different perspectives. The study focuses on destiny knowledge and fatalism tendencies of people who are convicted of different crimes. The research has been conducted on 114 people who are convicted of different crimes at the General Directorate Prohation in Bursa. Fate knowledge and fatalism tendencies of convict people have been investigated with socio-demographic variables and survey method. A direct relationship has been determind between education and economic level, being happy to come to the World and hope level about future of convict people. An inverse relationship has been found between age and fate knowledge of those people. A significant difference has been detected between fatalism and the state of violence in our study. There is destiny but there is not fatalism in Islam religion. The destiny belief does not eliminate responsibility in humans. The destiny belief offers the state of being well psychologically to people who struggle to survive in the World of difficulties.

Keywords: Destiny, fatalism, crime, guilty, convict

ÖNSÖZ

Tabiat koşulsuz bir şekilde Allah'a itaat eder. Takdir edilen ölçü ve düzen evrenin kaderidir. İnsan itaat etme veya etmeme konusunda serbest bırakılmıştır. Yaratılan varlıklar arasında özel bir konumu olan insan, fitratının aksine hareket edebilecek özgürlüğe sahiptir. Önceden yazılmış bir programa göre yaşamayan insanın ne yapacağını Allah ilim sıfatıyla bilmektedir. Allah olacakların hepsini önceden bilir ve takdir eder. Allah'ın ilmi sınırsızdır, her şeyi kuşatır. Allah'ın ilmi ezeli olduğu gibi hiçbir şey ilminin dışında gerçekleşmez. İnsan belirli sınırlar içerisinde hareket eden özgür bir varlıktır. Allah'ın ilmi insanın eylemlerinde özgür olmasını da kapsar. Neye karar verip, neyi yapacağımız Allah'ın ilmi ve takdir etmesi sonucu gerçekleşir. Kur'an'da her şeyin önceden belirlendiğini belirten ayetler olduğu gibi, insanın yaptığı işlerde zorunlu olmadığını, mümkün olduğunu ifade eden ayetler de vardır. İnsana yaptıklarından dolayı ceza veya mükâfat verileceğinin bildirilmesi onun zorunluluk altında olmadığını gösterir. Birey iyiyi seçebilsin diye peygamber ve kitaplarla desteklenmiştir.

Haklar ve fırsatlar bazılarımıza az, bazılarımıza hiç verilmiyor olabilir. Bu fırsatlardan yararlanamayanlar kendilerini kötü hissedip bazen toplumsal sapmalara ve çatışmalara neden olabildiği gibi suç oranlarının artmasına da sebebiyet vermektedir. Bireyler kaderleri yüzünden değil seçimleri yüzünden suç işlerler. Toplumumuzda "kader utansın", "kaderin oyunu", "kaderim buymuş", "alın yazısı" gibi ifadeler sıkça kullanılmaktadır. Alın yazısı, yazılanın değişmezliği, Allah tarafından her şeyin önceden tayin ve tespit edildiği, olacak olanların önceden belirlendiği ve bunun dışına çıkılamayacağı anlamlarına gelir. Alın yazısı anlamında kullanılan kader kavramı savunma mekanizması görevini üstlenir. Yaşadıklarını kendisine anlamlı kılabilmek için "yazılanı yaşadığını" ifade eden insan başarısızlıklarının ve hatalarının üstesinden bu şekilde gelmeye çalışmaktadır. Bireyler "kaderimde ne varsa o olur" anlayışıyla gerekeni yapmayı bırakıp, tedbir almayı yok saymaktadır. Katı bir kader inancı insana gücünü, aklını, özgürlüğünü, iradesini göz ardı etmesine neden olabilmektedir. İradenin varlığı bireyin âtil olmadığını ispatıdır.

Zaman zaman yaşanan sıkıntılar bireyde üzüntü ve kaygının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Kader inancının karşılaşılan problemin çözümünü arama ve

sıkıntılarla mücadele etme gücünü verme gibi işlevleri vardır. Sağlıklı bir kader inancı zor durumlarda psikolojik iyi olma hali sunar. Araştırmamızda görüşme yaptığımız hükümlüler suç işleyerek yakalanıp yargılanan, belli bir süre cezaevinde kalıp cezasının geri kalanını denetimli serbest olarak tamamlayan kişilerdir. Çalışmamızda dezavantajlı gruplardan biri olan ve halk arasında “kader mahkûmu” olarak da adlandırılan farklı suçtan hüküm giyen bireylerin kader bilgisi ve fatalizm eğilimleri sosyo-demografik değişkenlerle birlikte incelenmiştir. Araştırmamız Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde 02 Temmuz-31 Temmuz 2018 tarihleri arasında gönüllü 114 hükümlüye uygulanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde tavsiye ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK’a, tez sürecinde her zaman ulaşılabilir olan Prof. Dr. İlker ERCAN’a; çalışmama katkılarından dolayı Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü personellerinden Mustafa, Evren, Eray, İlker, Nuri Beylere ve katılımcılara; desteğini her zaman hissettiğim anneme ve eşime en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Beyza AKDÜMBEK ATAN

Bursa-2019

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODU

1.1. Problem ve Amaç	4
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Hipotezler	5
1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	7
1.5. Evren ve Örneklem.....	7
1.6. Metot ve Teknikler	8
1.7. Verilerin Toplanması ve Analizi	8
1.8. Bilgi Toplama Araçları.....	9
1.8.1. Kader Bilgisi Ölçeği	9
1.8.2. Fatalizm Ölçeği.....	9
1.8.3. Sosyo Demografik Yapı Anketi.....	10
1.9. Konuyla İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	10
1.9.1. Kader İnancı ile İlgili Yapılmış Bazı Araştırmalar.....	10
1.9.2. Hükümlüler ile Yapılmış Bazı Araştırmalar.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. Kader	13
------------------	----

2.2. Kaza.....	14
2.3. Farklı İnanışlarda Kader Anlayışı	14
2.3.1. Yahudilikte Kader Anlayışı	14
2.3.2. Hıristiyanlıkta Kader Anlayışı	15
2.3.3. Budizm ve Hinduizmde Kader Anlayışı.....	16
2.3.4. İslamiyette Kader Anlayışı	17
2.4. İslamiyetteki Farklı Kader Algıları	19
2.4.1. Cebriye.....	19
2.4.2. Mu'tezile.....	20
2.4.3. Ehl-i Sünnet	21
2.5. Olumlu ve Olumsuz Başa Çıkma Tarzı Olarak Kader İnancı	24
2.6. Fatalizm	25
2.7. Özgür İrade.....	26
2.8. Ecel.....	27
2.9. Suç	27
2.10. Suçlu.....	29
2.11. Sapma	30
2.12. Suç Oluşumunda Etkili Faktörler	30
2.12.1. Yaş ve Suç	31
2.12.2. Cinsiyet.....	32
2.12.3. Öğrenim Durumu.....	32
2.12.4. Aile ve Suç.....	33
2.12.5. Arkadaş Grubunun Etkisi	33
2.12.6. Ekonomik Düzeyin Suç Oluşumuna Etkisi	34
2.12.7. Alkol, Uyuşturucu Madde Kullanımı	34
2.13. Mahkûm.....	35
2.14. Suç ve Sapkınlık Teorileri	35
2.14.1. Makro Perspektifler ve Suç	35
2.14.1.1. Sosyal Yapı Teorileri	35
2.14.1.2. Sosyal Kontrol Teorileri.....	36
2.14.1.3. Marksist Kriminoloji.....	36
2.14.1.4. Alt Kültür Teorileri	37
2.14.1.5. Etiketleme Teorisi	37
2.14.1.6. Kartografik (Coğrafi) Ekol.....	37

2.14.1.7. Fonksiyonalist Teori	38
2.14.2. Mikro Perspektifler ve Suç.....	38
2.14.2.1. Klasik Ekol - Rasyonel Seçim Teorisi	38
2.14.2.2. Pozitif Ekol	39
2.14.2.3. Biyolojik Kuramlar	40
2.14.2.4. Yeni (Neo) Klasik Ekol.....	41
2.14.2.5. Psikanalitik Ekol	41
2.14.2.6. Sosyal Öğrenme Teorisi.....	42
2.15. Ceza	42
2.16. Ceza İnfaz Kurumları	43
2.16.1. Cezaevi (Hapishane).....	43
2.16.2. Denetimli Serbestlik	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Örneklem Grubunun Sosyo-Demografik Yapısı	46
3.2. Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçeklerinin Demografik Değişkenlerle Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	71
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	81
BİBLİYOGRAFYA	88
EKLER.....	96
Ek-1 Sosyo-Demografik Yapı Anketi	96
Ek-2 Kader Bilgisi Ölçeği	100
Ek-3 Fatalizm Ölçeği.....	102
Ek-4 İzin Belgesi	103

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Örneklemin Yaş Dağılımı.....	46
Tablo 2: Örneklemin Cinsiyet Dağılımı	47
Tablo 3: Örneklemin Doğum Yerine Göre Dağılımı	47
Tablo 4: Örneklemin İkâmet Ettiği Yere Göre Dağılımı.....	48
Tablo 5: Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	48
Tablo 6: Örneklemin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı	49
Tablo 7: Örneklemin Hane Halkı Sayısına Göre Dağılımı	49
Tablo 8: Örneklemin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	50
Tablo 9: Örneklemin Oturulan Ev Türüne Göre Dağılımı.....	51
Tablo 10: Örneklemin Öznel Gelir Algısına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 11: Örneklemin Ekonomik İmkânlarım Yeterli Olsaydı Burada Olmazdım Görüşüne Göre Dağılımı.....	52
Tablo 12: Örneklemin Anne ve Babasının Hayatta Olma Durumuna Göre Dağılımı	53
Tablo 13: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	53
Tablo 14: Annenin Mesleğe Göre Dağılımı.....	54
Tablo 15: Annenin Şiddet Uygulama Durumuna Göre Dağılımı	55
Tablo 16: Annenin Hapse Girme Durumuna Göre Dağılımı	55
Tablo 17: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	56
Tablo 18: Babanın Mesleğe Göre Dağılımı	57
Tablo 19: Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Dağılımı	57
Tablo 20: Babanın Hapse Girme Durumuna Göre Dağılımı	58
Tablo 21: Örneklemin Ailesinden Şiddet Görme Durumuna Göre Dağılımı	58
Tablo 22: Örneklemin Aile İçi İlişki Düzeyine Göre Dağılımı	59
Tablo 23: Örneklemin Sosyal İlişki Düzeyine Göre Dağılımı.....	59
Tablo 24: Arkadaş Seçiminde Dikkat Edilen Özelliğe Göre Dağılım	60
Tablo 25: Örneklemin Arkadaş Çevresinde Suçlu Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	61
Tablo 26: Örneklemin Suçu İşlediği Yere Göre Dağılımı	61
Tablo 27: Örneklemin Ceza Alma Süresine Göre Dağılımı	62
Tablo 28: Örneklemin Mükerrer Suçlu Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	62
Tablo 29: Örneklemin Mahkûmiyetine Sebep Olan Suç Türüne Göre Dağılımı.....	63
Tablo 30: Örneklemin Hükümlü Olma Süresine Göre Dağılımı	64
Tablo 31: Örneklemin Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanma Durumuna Göre Dağılımı	64
Tablo 32: Örneklemin İşlediği Suçla İlgili Düşünce Durumuna Göre Dağılımı	65

Tablo 33: Örneklemin İşlenen Suçla İlgili Pişman Olma Durumuna Göre Dağılımı	66
Tablo 34: Örneklemin Aynı Şartlarla Karşılaşırsa Aynı Suçu İşleme Durumuna Göre Dağılımı	67
Tablo 35: Örneklemin İşlenen Suçtan Pişmanlık Duyma Nedenine Göre Dağılımı.....	67
Tablo 36: Örneklemin İşlenen Suçtan Dolayı Hissedilen Vicdan Azabı En Büyük Ceza Olduğu Düşüncesi Durumuna Göre Dağılımı	68
Tablo 37: Örneklemin Hayatın Anlamı Düşüncesine Göre Dağılımı	69
Tablo 38: Örneklemin Dünyaya Gelmekten Memnun Olma Düzeyine Göre Dağılımı.....	69
Tablo 39: Örneklemin Gelecek Hakkında Ümit Düzeyine Göre Dağılımı	70
Tablo 40: Cinsiyete Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	71
Tablo 41: Medeni Duruma Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	72
Tablo 42: Şiddet Görme Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	73
Tablo 43: Daha Önce Başka Suçtan Hüküm Giyme Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	74
Tablo 44: İşlenen Suç Türüne Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Puanlarının Karşılaştırılması	75
Tablo 45: Alkol veya Uyuşturucu Madde Kullanma Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Puanlarının Karşılaştırılması	76
Tablo 46: Hayatın Anlamı Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	77
Tablo 47: Fatalizm ve Kader Bilgisinin Sosyo-Demografik Değişkenlerle İlişkilerinin İncelenmesi	78

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser
a.yer	:Aynı yer
b.	:Baskı
C.	:Cilt
ev.	:eviren
D.	:Dergi
der.	:Derleyen
ed.	:Editör
H.z.	:Hazreti
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
ss.	:Sayfalar Arası
vb.	:Ve benzeri

GİRİŞ

Her varlığın kendine özgü bir kaderi vardır. Yaratılan varlıklar arasında özel bir konumu olan insanın kaderi de iyiyi ve kötüyü yapabilecek donanımda yaratılmış olmasıdır. Allah insana akıl ve irade vermiştir.

Birey çevresinde gördüğü ve yaşadığı olayları anlamlandırmaya çalışır. Anlamli bir çevrede yaşama istediğı birçok psikologa göre kontrol etme ihtiyacından kaynaklanır. Olay ve olguları genellikle kendi anlam dünyamızda yorumladığımız şekilde algılarız. Kendi bakış açımıza göre mevcut durumda gerçekleşen olayları iyi veya kötü olarak nitelendiririz. Oysaki bizim için iyi veya kötü olan şeyler olayların mutlak anlamı değil, bize görünen yüzüdür. Hakikati yalnızca Allah bilir. Bazı kişiler yaşadıkları olayları anlamlandırırken yaşanan durumun sebebi olarak kendilerini görür. Yaptığı davranışın veya yaşadığı olayın sorumluluğunu üstlenen kişilere içten denetimli kişiler denir. Bazı kişiler de olayları açıklarken yaşanan sorunların nedenini kadere, Allah'a, ailesine, içinde yaşamış olduğu topluma, siyasal sisteme atıfta bulunarak açıklar. Bu kişilere de dıştan denetimli kişiler denir. İçten denetimli kişiler nedensel açıklamalarda çaba, zekâ gibi iç etmenlere, dıştan denetimli kişiler de şans, ortam gibi dış etmenlere vurgu yapmaktadır.

Kader insan yaşamının her alanına etki edebilmektedir. Zorunlu kader olan doğum, ölüm, ırk vb. önceden belirlenmiştir ve bireyin bunları değiştirme imkânı yoktur. Vücudumuzdaki organların şekli, işlevi, birbirleriyle olan koordinasyonu mükemmel bir plan ve akışın ispatıdır. Organlarımız gibi evrendeki bitki, hayvan, deniz, dağ, galaksi vb. her şey Allah tarafından yaratılmış olup ilahi kaderin programına tabidir. Hayatımız için gerekli olan her şey Allah'ın ilmi ve izniyle yaratılmıştır. Uykü halindeyken bile vücudumuz fonksiyonunu eksiksiz bir şekilde yerine getirir ve biz bunu kendi isteğimizle yapmayız. Kendi kararlarımız sonucu yaptığımız eylemler de vardır. Davranışlarımız, sözlerimiz, düşüncelerimiz irademizle oluşmaktadır. Allah seçim yapabilelim diye birçok ihtimali bize sunmuştur. Bilerek ve isteyerek tercih ettiğimiz her eylemden sorumluyuz. Allah bildiğı için kul iyi veya kötüyü seçmez. İnsanın iyiyi veya kötüyü seçeceğini Allah ezeli olarak bilmektedir.

Kader her şeyin Allah'ın bilmesi ve yaratmasıdır. Her insanın kaderi birbirinden farklı olduğu gibi kadere karşı göstermiş oldukları tutumlar da birbirinden farklılaşmaktadır. Kader konusu yalnızca İslam düşünürlerinin değil aynı zamanda diğer dini görüşleri benimseyen birçok düşünürün de dikkatini çekmiştir. Kader algısı yaşanan çevre, alınan eğitim, aile ve kişilik özellikleri gibi faktörlerden dolayı farklılaşmaktadır. Allah'ın yaratması ve bilgisi ile insanın özgürlüğü arasında nasıl bir ilişki olduğu meselesi farklı görüşlerin ortaya çıkma sebeplerindedir. Birbirinden farklı kader algıları İslamiyette çeşitli mezheplerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanın akıl ve irade sahibi olarak yaratılmasına ilaveten aynı zamanda zorunlu bir varlık olması, insan davranışının temellendirilmesi doğrultusunda fikir ayrılıkları yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

Atasözü, deyim gibi dilin kalıplarına da yerleşmiş olan kader, insanın daha çok kötü zamanlarda sorumluluğu üstünden atabilmek için başvurduğu savunma mekanizması olmuştur. Bireyler yaşadıklarını anlamlandırabilmek için kader doktrinine de gönderme yapar. Yaşamımız boyunca sorun veya sorunlarla karşılaşabiliriz, önemli olan bu sorunlara kendimize ve çevremize zarar vermeden çözüm üretebilmektir. Ruhsal ve fiziksel durumumuza göre yaşadığımız olaylara tepki vermekteyiz. Ölümlü olduğumuzu bilmemiz veya sevdiğimizimizin ölümlü olduğunu kabul etmemiz bile hayatımız boyunca yaşamak zorunda olduğumuz trajedilerin başında gelir. Kişiler doğal afet, ölüm, kaza gibi beklenmedik trajik olaylar karşısında kader, Allah gibi aşkın öğelere daha fazla başvururlar. Başımıza gelen yalnızca kötü şeyleri değil, iyi şeyleri de ilahi kader çerçevesinde değerlendirmeliyiz. Kaderimizin sınırları içerisinde geleceğimizin muğlaklığı yalnızca Allah tarafından bilinmektedir. Bize düşen Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda irademize yön vermeye çalışmaktır.

Çalışmamızda görüşme yaptığımız hükümlüler işledikleri suçu kaderci perspektifte değerlendirmemişlerdir. Çünkü insan davranışlarında özgür bırakılmıştır. İnsana kendi tercihlerini seçip yolunu çizme imkânı verilmiştir. Seçimlerimize kader deyip kendimizi yaptıklarımızdan dolayı haklı gösteremeyiz. Bize seçim hakkı sunulduysa eylemlerimizin sorumluluğu da bize aittir. Kendi irademizle yaptığımız her işin mükâfatı veya cezası bize verilecektir. Tercihlerimiz bizim çaresizliğimiz değil imtihanımızdır. Sınırlı bilgimiz ilahi hikmetleri kavramada yetersiz kalabilir. Her şey belli bir amaca ve düzene göre gerçekleşmektedir. Allah'ın her şeyi bilmesi emir ve

hüküm anlamına gelmemektedir. Fiillerimizde zorunluluk bulunmaz. Sorumluluktan kaçıp suçu kadere yüklemek cebir anlayışının sonucudur. Hayatı ve ölümü yaratan Allah, insana hayatını ne şekilde değerlendireceğine dair imkân ve olanaklar sunmuştur. Yaratılan varlıklar arasında akıl ve irade sahibi olan insanın özel bir konumu vardır. Evren için belirlenen program insanı da kapsadığı halde bireyin seçim yapabilme olanağı vardır. Fiziksel ve ruhsal yetenekler bahşedilen insan aklını ve iradesini kullanarak yaptıklarından sorumludur. Bireyin iradesi Allah'ın iradesinden soyutlanamaz. Allah'ın bilmesi ve izni dahilinde kişi seçme hakkına sahiptir. İnsanın potansiyeli iyiyi ve kötüyü seçebilmeyi barındırır. Allah'ın mutlak iradesinin karşısında insanın kısmi bir özgürlüğü vardır. Allah'ın takdiri insanın davranışına, duasına ve tedbirine engel değildir. Hayatımıza tam olarak hakim olamasak da çaresiz değiliz. İhtimaller arasında yaptığımız seçimlerimiz hayatımızı şekillendirir.

Allah'ın bilmesi ve insanın yapması birbirinden farklı kavramlardır. Çalışmamızdaki hükümlüler Allah bildiği için suç işlememiştir. Onların suç işleyeceğini Allah önceden biliyordur. Suçun nedenleri kompleks bir yapıya sahip olduğu için suç işleyen kişiyi bir bütünlük içerisinde değerlendirmek gerekir. İnsanın yapacaklarını Allah bilir buna da kader denir. Kullarına seçenekler sunan Allah kulun ne yapacağını yine kulun kendisine bırakmıştır.

Çalışmamızda halk arasında “kader mahkûmu” olarak adlandırılan farklı suçtan hüküm giyen bireylerin kader bilgisi ve fatalizm eğilimleri sosyo-demografik değişkenlerle birlikte incelenmiştir. Araştırma Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde farklı suçlardan hükümlü bulunan 114 kişi üzerinden yürütülmüştür. Araştırmamızın teorik kısmı literatür taraması, uygulamalı kısmı ölçek ve anketlerin uygulanması şeklinde oluşturulmuştur. Çalışmamız giriş, literatür çalışması ve bulgular olmak üzere toplam üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı ve önemi, problem, alt problemler, hipotezler, araştırmanın sınırlılıkları, ilgili yayın ve araştırmalar, evren ve örneklem, veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde çalışmamızla ilgili kuramsal bilgileri içeren teorik çerçeve verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırma sonucundan elde edilen bulgular tablolar halinde ortaya konulup, değerlendirilmiştir. Çalışmamız belli bir sosyal yapı içerisinde ve belirli bir zaman sürecinde uygulandığı için genelleme yapmak sağlıklı sonuçlara ulaşmamıza engel olabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODU

1.1. Problem ve Amaç

Suç olgusu her zaman tüm toplumların önemli problemlerinden biridir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de suçlu sayısı ve suç oranları artış göstermektedir. Bu durum bize toplumda daha fazla suçlu olduğunu gösterir. Çalışmamızın temel problemi halk arasında “kader mahkûmu” olarak adlandırılan hükümlü bireylerin kader bilgisi ve fatalizm eğilimleri arasındaki ilişkidir.

Temel probleme bağlı olarak oluşturulan alt problemler ise bağımsız değişkenlerden “yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim düzeyi, öznel gelir algısı, anne babadan şiddet görme durumu, aile içi ve sosyal ilişki düzeyi, ceza süresi, mükerrir suçlu olma durumu, annesi veya babasının hüküm giyme durumu, suç türü, alkol veya uyuşurucu madde kullanma durumu, hayatın anlamı, gelecek hakkındaki ümit düzeyi”ne göre kader bilgisi ve fatalizm eğilimi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığıdır.

Çalışmamızda dezavantajlı gruplardan biri olan mahkûm bireylerin kader bilgisi ve fatalizm eğilimleri saptanarak sosyo-ekonomik değişkenler ile arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde yaşanan bilimsel ilerlemelere rağmen bireyler kaderden soyutlanmış bir yaşam sürdüremediğinin farkındadır. Davranışlarında tamamen özgür olduğunu iddia eden kişiler bile başlarına kontrolleri dışında kötü bir şey geldiğinde kadere atıf yapabilmektedir. Çünkü kaderin insan psikolojisinde zorluklarla başa çıkma noktasında rahatlatıcı bir etkisi vardır.

Literatürde insanların kaderi nasıl algıladıkları ve kader inancının hayatlarında nasıl bir öneme sahip olduğuna dair çalışmaların az da olsa varolması, halk arasında kader mahkûmu denilen suça karışmış kişilerin kader konusunda ne düşündüklerine dair

bir çalışmanın yok denecek kadar az olması bizi böyle bir araştırma yapmaya sevk etmiştir. Bu çalışmada dezavantajlı gruplardan biri olan mahkûm bireylerin hayata tutunma, olumsuzluklarla başa çıkma konularında kader inancının hayatlarında nasıl bir rol oynadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmamız nicel değerlendirme ve nitel analizler sonucu kader ve suç ilişkisine katkı sunmayı hedeflemektedir.

1.3. Hipotezler

Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki toplam 114 hükümlü üzerinden yürüttüğümüz bu çalışmamızda;

Kader bilgisi yüksek olanların fatalizme eğilimi az veya yok, kader bilgisi düşük olanların fatalizme eğilimi olduğu ilk hipotezimizi oluşturmaktadır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin yaş dağılımına göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin yaşın artması ile birlikte artacağı, fatalizmin ise azalacağı varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin cinsiyete göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin erkeklerde daha yüksek, fatalizmin kadınlarda daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin medeni duruma göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin evli ve bekârlarda daha yüksek, fatalizmin boşanmış ve eşi vefat etmiş kişilerde daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin eğitim düzeyine göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin lise, lisans ve yüksek lisans/doktora eğitimi alanlarda daha yüksek, fatalizmin okur-yazar olmayan, ilkokul, ortaokul mezunlarında daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin özne gelir algısına göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin gelir düzeyi normal ve iyi olanlarda yüksek, gelir düzeyi düşük olanlarda fatalizmin daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin, çocukluk döneminde aileden şiddet görme durumuna göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin ailesinden

şiddet görmeyen hükümlülerde daha yüksek, anne veya babasından şiddet gören hükümlülerde fatalizmin daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin aile içi ilişki ve sosyal ilişki düzeyine göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin aile içi ve sosyal ilişkinin iyi olduğu hükümlülerde daha yüksek, aile içi ve sosyal ilişkinin kötü olduğu hükümlülerde fatalizmin daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin hükümlülerin işlemiş oldukları suçtan dolayı aldıkları ceza süresi ve hükümlü olma süresine göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin ceza süresi ve hükümlü olma süresi az olanlarda daha yüksek, ceza süresi ve hükümlü olma süresi fazla olanlarda fatalizmin daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin mükerrir suçlu olma durumuna göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin tek bir suçtan hüküm giyenlerde daha yüksek, fatalizmin birden fazla suç işlemiş kişilerde daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin işlenen suç türüne göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin yağma ve gasp, kaçakçılık, hırsızlık, yaralama suçlarından hüküm giyenlerde daha yüksek, fatalizm eğiliminin cinayet, uyuşturucu, cinsel suçtan hüküm giyenlerde daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin alkol veya uyuşturucu madde kullanma duruma göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin alkol ve uyuşturucu madde kullanmayanlarda daha yüksek, fatalizmin alkol veya uyuşturucu madde kullananlarda daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin hayatın anlamının ne olduğu görüşüne göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin hayatın anlamı iyilik yapmak ve Allah'a kullukta bulunmak olduğunu düşünenlerde daha yüksek, hayatın anlamı çılgınca eğlenmek ve hayat anlamsızdır cevabını verenlerde fatalizmin daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin dünyaya gelmekten memnun olup olmama düzeyine göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin dünyaya

gelmekten memnun olanlarda daha yüksek, fatalizmin dünyaya gelmekten memnun olmayanlarda daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

Kader bilgisi ve fatalizm eğiliminin gelecek hakkındaki ümit düzeyine göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Kader bilgisinin gelecek için ümitli olanlarda daha yüksek, gelecek için ümitsiz olanlarda fatalizmin daha yüksek olduğu varsayılmıştır.

1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmamızda kader inancının mahkûm bireylerin işlemiş oldukları suçun sonucunu üstlenme noktasında nasıl bir etkiye sahip olduğu analiz edilmeye çalışılacaktır. Hükümlü bulunan bireylerin kader inancına ve fatalizm eğilimine odaklanan bu çalışma teorik anlamda din psikolojisi, sosyal psikoloji ve sosyolojinin bakış açılarıyla, uygulama yapılan evren ve örneklemin spesifik özellikleriyle sınırlıdır. Araştırmamızda örneklem grubunun ilgili anket ve ölçekteki maddeleri doğru olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

Örneklemin evreni temsil edici nitelikte olduğu varsayılmıştır. Elde edilen veriler belli bir grup üzerinden gerçekleştirilmiştir, başka bir grup üzerinde uygulandığında farklı sonuçlara ulaşmak da olasıdır. Araştırmamız boylamsal değil kesitseldir ve 2018 yılının Temmuz ayında uygulanması sebebiyle elde edilen bulgular araştırmanın yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

Çalışmamız araştırmanın bağımlı değişkeni olan “Kader Bilgisi Ölçeği” ve “Fatalizm Ölçeği” ile araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyo-Demografik Yapı Anketi” sorularıyla sınırlıdır. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalar, insan merkezli araştırmalar olması sebebiyle istatistiksel yöntemlerin duyarlılıklarına ilişkin sınırlılıklar araştırmamız için de geçerlidir.

1.5. Evren ve Örneklem

İşlemiş olduğu suçtan dolayı Türkiye’de hüküm giyen bireyler evrenimizi oluştururken; Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde farklı suçlardan hükümlü bulunan 114 birey örneklem grubumuzu temsil etmektedir.

1.6. Metot ve Teknikler

Araştırmamız için gerekli olan bilgiler, örnekleme oluşturan hükümlülerin doğrudan kendilerinden alınmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan hükümlülerin kader bilgisi ve fatalizm ile ilgili düşünceleri hakkında veri toplamak amacıyla Öğretim Görevlisi Harun Kahveci ve Prof. Dr. Yaşar Özbay tarafından 2001 yılında hazırlanan ve uygulanan toplamda 20 maddeli ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekleri tercih etmemizin sebepleri, toplumumuzun dini ve sosyal yapısı göz önüne alınarak hazırlanmış ve daha önceden de uygulanmış olmasıdır. Anlaşılması ve doldurulmasının kolay olması da bu ölçekleri tercih etme sebeplerimiz arasındadır.

Araştırmada bağımsız değişken olarak ele alınan “cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, ekonomik düzey, aileden şiddet görme durumu, aile içi ve sosyal ilişki düzeyi, ceza süresi, mükerrir suçlu olma durumu, anne veya babasının daha önce hükümlü olma durumu, suç türü, alkol veya uyuşturucu madde kullanma durumu, hayatın anlamı, dünyaya gelmekten memnuniyet ve gelecek hakkındaki ümit düzeyi” gibi demografik değişkenlerin analiz edilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyo-Demografik Yapı Anketi” kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları 2018 yılının Temmuz ayında araştırmacının kendisi tarafından hükümlülerle yüzyüze görüşülerek uygulanmıştır. Uygulama yapılmadan önce ilgili makamlardan resmi izinler alınmıştır. Adalet Bakanlığı’ndan alınan izin belgesi ekler bölümünde sunulmuştur. Uygulama yapılmadan önce hükümlülere araştırmanın amacı, anket ve ölçek formları hakkında bilgi verilip, nasıl cevaplandırılacağına dair açıklama yapılmıştır. Uygulama esnasında ölçek ve anketle ilgili sorulan sorular araştırmacı tarafından cevaplandırılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları ekler bölümünde sunulmuştur.

1.7. Verilerin Toplanması ve Analizi

Kader Bilgi Ölçeği, Fatalizm Ölçeği ve Sosyo-Demografik Yapı Anketi araştırmacı tarafından Bursa Denetimli Serbetlik Müdürlüğü’ne gidilerek örnekleme alınan hükümlülere sınıf ortamında küçük gruplar halinde uygulanmıştır. Uygulama açıklama ile birlikte ortalama 30 dakika sürmüştür.

Anket ve ölçeklerin uygulanmasından sonra cevap kağıtları tek tek incelenip, kontrol edilerek eksik cevaplar değerlendirilmeye alınmamıştır. Verilerinin hem girilmesinde hem de verilerin istatistiksel tekniklerle analiz edilmesinde SPSS v.22 programı kullanılmıştır. Bilgilerin analizinden elde edilen sonuçlar, araştırmanın denencelerinin yorumlanmasında kullanılmıştır.

Verilerin normal dağılım uygunluğu Shapiro Wilks testiyle test edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermediği için non-parametrik istatistiksel testler kullanılmıştır. Gruplar arası karşılaştırmalar Kruskal Wallis, Mann Whitney testiyle yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Spearman Korelasyon katsayısıyla incelenmiştir. Veriler normal dağılmadığı ve non-parametrik testler kullanıldığı için tanımlayıcı istatistikler Median(minimum-maximum) olarak verilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi olarak $\alpha=0.05$ olarak alınmıştır.

1.8. Bilgi Toplama Araçları

1.8.1. Kader Bilgisi Ölçeği

Öğretim Görevlisi Harun Kahveci ve Prof. Dr. Yaşar Özbay (2001) tarafından geliştirilen ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek bireyin İslam düşüncesi içerisinde sağlıklı bir kader inancına sahip olup olmadığını değerlendirmektedir. Ölçek güvenilirliği iç tutarlılık yöntemlerinden Kuder Richardson-21 yöntemiyle incelenmiştir. Güvenirlik katsayısı .60 olarak bulunmuştur. Ölçek güvenilirliği orta düzey olarak nitelendirilebilir.

1.8.2. Fatalizm Ölçeği

Öğretim Görevlisi Harun Kahveci ve Prof. Dr. Yaşar Özbay (2001) tarafından geliştirilen ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Bireyin başına gelen ve gelecek olayları anlamlandırma noktasında kadercilik eğilimini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek likert-tipi olup, 5'li derecelendirme ile kişinin fatalistik eğilimini belirlemektedir. Puanların yüksekliği fatalistik(kaderci) eğilim veya düşüncenin yüksekliğini göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği iç tutarlılık yöntemi Cronbach's Alpha'yla incelenmiştir. Güvenirlik katsayısı .762 olarak bulunmuştur. Ölçek güvenilirliği iyi olarak ifade edilebilir.

1.8.3. Sosyo Demografik Yapı Anketi

Sosyo Demografik Yapı Anketinde, örnekleme alınan hükümlülerin demografik bilgilerini toplamak amacıyla “cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ekonomik düzey, aile içi ve sosyal ilişki düzeyi, ailesinden şiddet görme durumu, suç türü, ceza alma süresi, hükümlü bulunma süresi, mükerrir suçlu olma durumu, anne veya babasının daha önce hüküm alma durumu, alkol veya uyuşturucu madde kullanma durumu, hayatın anlamı, dünyaya gelmekten memnuniyet ve gelecek hakkında ümit düzeyi” ile ilgili sorular yer almaktadır. Formda toplam 38 soru bulunmaktadır.

1.9. Konuyla İlgili Yayın ve Araştırmalar

Araştırmamızın konusu olan “Mahkûm Bireylerde Fatalistik Düşünce” konusunda yapılmış doğrudan çalışma bulunamamıştır. Araştırmamızda kader inancı ve hükümlüler ile ilgili yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

1.9.1. Kader İnancı ile İlgili Yapılmış Bazı Araştırmalar

Kahveci (2001) “Yardım Arama Davranışları ile Fatalistik Düşünce ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Araştırılması” adlı yüksek lisans çalışması Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri olmak üzere toplam 420 kişi üzerinden yürütülmüştür. Çalışmada kader bilgisi ve fatalizmin yardım aramayı ihtiyaç olarak görme açısından önemli olduğu belirlenmiştir. Fatalistik düşünceye sahip olanlarda dışsal odaklılık ve dışsal yardım arama tutumu tespit edilmiştir. İçsel odaklı kişilerin problemlerini kendi içlerinde çözümlenmeye çalıştığı, problemlilikleri kendilerini zorlayınca profesyonel yardıma başvurduğu ortaya çıkmıştır.

Kandemir (2006), “Kader İnancının Psikoterapik Açıdan Fonksiyonu” adlı yüksek lisans çalışması Erzurum’da 9 farklı meslek grubundan toplam 400 kişi üzerinden yürütülmüştür. Örneklem grubunun kader algıları ve dindarlık düzeyleri arasında aynı yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ehli Sünnet kader algısına sahip olanların Mu’tezile ve Cebriye kader algısına sahip olanlara göre içsel dini motivasyon seviyeleri daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Kader inancı zayıf olan kişilerin ruh sağlığı, kader inancı yüksek olanlardan daha düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Bayraktar (2007), ‘‘Dua-Kader İlişkisi’’ adlı doktora çalışması dua ve kader kavramlarının semantik tahliline dayanmaktadır. İletişim Allah’tan insana vahyle, insandan Allah’a dua aracılığıyla sağlanır. İnsan-Allah iletişimi söz konusu olduğunda duanın etkin bir rol oynadığı belirtilmiştir. Duanın, fatalist anlayışın karşı kutbunda yer aldığı görüşü ortaya konmaktadır.

Batman (2008), ‘‘Yaşamın Zorluklarıyla Başa Çıkmada Kader İnancının Rolü’’ adlı yüksek lisans çalışması Malatya ve Kahramanmaraş’ta Kur’an Kursu’na giden toplam 30 kadın üzerinden yürütülmüştür. Sosyo-demografik özellikleri birbirinden farklı kadınların kadere yükledikleri anlamların benzer olduğu tespit edilmiştir. Kadınların karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek için kader inancından destek aldıkları belirtilmiştir.

Kartopu (2012), ‘‘Kaygının Kader Algıları ile İlişkisi’’ adlı doktora çalışması Kahramanmaraş’taki Kahramanmaraş Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Erdem Beyazıt Anadolu Lisesi ve İmam Hatip Lisesi’ndeki toplam 376 öğrenci ve öğretmen üzerinden yürütülmüştür. Kadere kısmen atıf yapanların, kadere atıf yapmayanlara ve kadere tamamen atıf yapanlara göre kaygı düzeyinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet durumuna göre, kadınların erkeklere göre daha fazla kadere atıf yaptıkları, okul türüne göre İmam Hatip Lisesi öğrencisi ve öğretmenlerinin, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencisi ve öğretmenlerine göre kadere daha fazla atıf yaptıkları belirtilmiştir. Öznel sağlık algısının iyi olanların kadere daha az atıf yaptığı ortaya çıkmıştır.

1.9.2. Hükümlüler ile Yapılmış Bazı Araştırmalar

Tecim (2006), ‘‘Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği’’ adlı yüksek lisans çalışması Konya ilindeki Yarıaçık Cezaevi ve E Tipi Kapalı Cezaevi’ndeki toplam 302 hükümlü üzerinden yürütülmüştür. E tipi cezaevi mahkûmlarının dindarlık düzeyi ve ibadet etme sıklığı, Yarı açık cezaevindeki hükümlülerden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Örneklem grubunun suç türüne göre dindarlık düzeyinin değişmediği belirtilmiştir.

Cansever (2009), ‘‘Tutuklu ve Hükümlülerde Din Algısı (Ağrı Örneği)’’ adlı yüksek lisans çalışması Ağrı M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndaki toplam 180 hükümlü üzerinden yürütülmüştür. Tutuklu ve hükümlülerin düzenli dini eğitim

almadığı, din algılarının da çevreden duyup gördükleriyle sınırlı olduğu belirtilmiştir. Böyle bir din algısının bu insanların suç işlemesini engellemediği sonucuna varılmıştır.

Can (2014) “Hükümlülerde Dini Yaşayış: Psikolojik Bir Yaklaşım (Mersin Örneği)” adlı yüksek lisans çalışması Mersin E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda çeşitli suçlardan hükümlü bulunan toplam 180 erkek üzerinden yürütülmüştür. Suç tiplerine göre mal aleyhine işlenen suçlarda dindarlık düzeyinin en düşük olduğu tespit edilirken bunu sırasıyla alkol ve uyuşturucu suçları, cinsel suçlar, şiddet suçları ve ekonomik suçların izlediği belirtilmiştir. Yaralama ve cinayet suçlarından hüküm giyenlerin en yüksek dindarlık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Keseli Ustabaşı (2015), “Cezaevlerinde Yürütülen Din Hizmetlerinin Mahkûmlar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkisi: Çanakkale Cezaevleri Örneği” adlı yüksek lisans çalışması Çanakkale Kapalı ve Açık Cezaevi’nde bulunan 420 hükümlü üzerinden yürütülmüştür. Cezaevlerinde yürütülen din hizmetlerinin hükümlülere psiko-sosyal destek sağladığı ve karşılaşılan zorlukların üstesinden gelme noktasında onlara güç verdiği belirtilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

Kavramlar, soyut veya somut olguların zihnimizdeki karşılığıdır. Bu karşılıklar, olguyu yansıttığı ölçüde zihnimizdeki gerçeklik ile temas kurabilir.¹ Zihnimizdeki soyut tasarımlar olan kavramlar hem somut hem de soyut olay ve olguları nitelendiren genel anlamlardır. Bir kavram kullanıldığı kontekse göre farklı anlamlara gelebilir.

2.1. Kader

Arapça bir kelime olan Kader, Allah'ın ezelden ebede kadar olmuş ve olacak olan şeylerin zaman ve mekânını, sıfatlarını ve her türlü özelliklerini bilip ezelde de o surette takdir etmesidir.²

Kainatta bütün varlıklar için kanunluluk söz konusudur. Büyük ya da küçük her şey ilahi kanunun kendisi için belirlediği görevi yerine getirmekte ve bu kanunun dışına çıkamamaktadır.³ Kur'an'da makro ve mikro alemdeki her şeyin genel bir düzeninin olduğu ve her şeyin bir ölçü dahilinde işlediği bildirilmektedir. Dünyanın kendi eksenini ve güneşin etrafında dönmesi, mevsimlerin oluşması, doğum ve ölümün her canlı için geçerli olması, her ağacın kendi meyvesini zamanı gelince vermesi evrendeki düzen ve ölçünün ispatıdır.

Kader neyin, ne zaman, ne şekilde olacağını Allah tarafından önceden bilinmesidir. Allah'ın önceden bildiği bu olayların zamanı geldiğinde yaşanması da kazadır. İslamiyette her şeyi kadere bırakma anlayışı olmadığı gibi her şeyin ölçüsünün insan olduğu anlayışı da yoktur. Önceden belirlenmiş kurallara göre iyilik ve kötülüğün Allah tarafından verildiği Kur'an'da bildirilmektedir. Allah insanı denemek için ona çeşitli musibetler de verir. Başımıza gelen kötü olaylar karşısında sabretmemiz sıkıntıya karşı vermiş olduğumuz bir mücadeledir. İnsanın iyiyi ve kötüyü aklını kullanarak ayırt edebilme ölçüsünde yaratılmış olması onun sorumluluk sahibi olduğunun ispatıdır.

¹ Beylü Dikeçligil, "Bir Analiz Denemesi: Sosyal Yapı ve Toplumsal Yapı", *İstanbul, Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl:3, S. 15 (1997), s. 660.

² Şinasi Gündüz, "Kader", *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 208.

³ John Locke, *Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler*, çev. İsmail Çetin, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, ss. 22-23.

İnsanın kaderini ailesi, ülkesi ve diğer milletler etkilemektedir. Allah insana aklını kullanarak kaderini yönlendirme imkânı vermiştir. Bazı zamanlar kader karşılaşılan zor durumlarda keyfi olarak kullanılan bir sığınma işlevi de görür. Demokritos'un insan sürekli kaderini suçlar, hatalarını ve zayıflıklarını hiçbir zaman kabul etmez sözü bu durumu özetlemektedir. Allah'ın bizim nerede ve ne zaman, ne yapacağımızı ve başımıza nelerin geleceğini önceden bilmesi davranışlarımızın önceden tasarlandığı anlamına gelmemektedir. Allah'ın göndermiş olduğu peygamber ve kitap, insana kaderini yönlendirmesi için rehberdir. Allah'ın izni dahilinde insan kaderini yönlendirebilir. Birey, aklı ve özgür iradesini kullanarak kaderini belirlemede özgürdür.

2.2. Kaza

Kaderin İslamiyette farklı şekillerde algılanıp yorumlanması toplumsal, kültürel ve siyasi olayların etkisiyle olmuştur. Kader, itikadi ekollere göre farklı şekillerde ifade edilmiştir. Ehl-i Sünnetin itikadi İslam mezheplerinden olan Maturidilik ve Eş'arilik'te kaza ve kader birbirinin yerine kullanılmıştır. Eş'arilerin "kaza" dediklerine Maturidiler "kader", Eş'arilerin "kader" dediklerine Maturidiler "kaza" demiştir. Allah'ın önceden bilip ve gördüğü şeylerin zamanı gelince yaşanması durumu kazadır.

Maturidiler açısından kader, Allah'ın takdiridir. Kaza ise onun bu takdiri infaz etmesi ve hükmü yerine getirmesidir. Eş'ariler için kaza Allah'ın ezeldeki hükmüdür. Kader ise şartların var oluşundan sonra bunların birer birer meydana getirilişidir.⁴ Maturidi ve Eş'ari arasındaki fark, birinin kader dediğine diğerinin kaza demesidir.

2.3. Farklı İnanışlarda Kader Anlayışı

2.3.1. Yahudilikte Kader Anlayışı

İbrani metinlerine göre yaratılan her şey ve insanın iyiyi kötüyü seçebilme özgürlüğü Tanrı'nın her şeyi önceden görme anlayışına bağlıdır. Her şey önceden Tanrı tarafından görülmüş olmasına rağmen insana özgürlük verilmiştir. İnsana özgürlük verilmesine rağmen Tanrı her şeyi önceden bilmektedir.

⁴ Bekir Topaloğlu, *Kelam İlmî*, İzmir: Damla Yayınevi, 1988, s. 285.

Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ta yer alan “önüne hayatı ve ölümü koydu bu sebeple kendine hayatı seç” ve “bu sizin elinizle oldu” ifadeleri insana seçim yapmakta özgür olduğunu söylemektedir.

Yahudiliğin en büyük mezheplerinden biri olan Ferisiler (Peruşin) sözlü Tevrat'ı rehber edinerek inanç sistemlerini geliştirmişlerdir. Ferisiler her şeyin Allah'ın kontrolü altında oluştuğuna inandıkları gibi hür iradenin varlığını da kabul etmektedir.⁵

Diğer bir Yahudi mezhebi olan Sabukiler ise insan davranışındaki önceden belirlenmişliği ve zorunluluğu reddeder. Sabukiler bireylerin fiilerinde tamamen özgür olduğunu, Tanrı'nın insan davranışı söz konusu olduğunda hiçbir müdahalesi olmadığını iddia ederler. Bu ekol savunucularına göre insan kendi kaderini belirler, irade hürriyeti sonsuzdur.⁶ Tanrı irade gücünü insana kullanması için vermiştir. İnsan kendi kaderinin hakemidir. İnsani işler ilahi irade ve müdahalelerden uzaktır.⁷

En kaderci ekol olan Essenilere göre insanların ruhları iyi ve kötü olacak şekilde Tanrı tarafından önceden belirlenip yaratılmıştır. Kurtuluş sadece Tanrı'nın tercihine bağlı olan ilahi bir durumdur. İnsanlar daha doğmadan bile aydınlık taraflardan birine aittir. Kaderleri ebediyen tespit edilmiştir. Bu yıldızlara da yazılmıştır. Kader her şeyin başıdır. İnsanın kaderi tamamen Tanrı'nın elindedir.⁸

Yahudiler kader konusunda birbirinden farklı görüşleri savunmuşlardır. Kaderci görüşü benimseyenler olduğu gibi özgür iradeyi savunanlar da olmuştur. Tanrı'nın her şeyi önceden bildiğini ama insanın irade sahibi bir varlık olarak yaratılıp davranışlarında özgür bırakıldığını kabul eden mezhepler de vardır.

2.3.2. Hıristiyanlıkta Kader Anlayışı

Hıristiyanlıkta daha merkezi bir konumda yer alan kader, önceden belirlemek ve karar vermek anlamlarında kullanılmaktadır. Hıristiyanlıktaki Katolik anlayış insan sorumluluğunu, Protestan anlayış ise ilahi takdiri öne çıkarır. Pavlus'a göre kader ilahi

⁵Abdurrahman Küçük, Günay Tümer, Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, 6.b., Ankara: Berikan Yayınevi, 2015, s. 350.

⁶ a.g.e., s. 351.

⁷ Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1965, s. 169.

⁸ a.g.e., s. 180.

insiyatiflerden kaynaklanır ve lütufla ilişkilendirilir. Bu ilişkilendirme hiç kimsenin kendi gayreti ile kurtulmuş olacağını düşünmemesi içindir.⁹

Hıristiyanlıktaki Yakubi Mezhebi tamamen kaderci bir söyleme sahiptir. Her şey Tanrı'nın belirlemesi sonucu oluşmakta ve Tanrı olacak olan her şeyi önceden planlamaktadır. Nasturi Mezhebi ise insanın iradeye sahip bir varlık olarak yaratıldığını ve seçim yapmakta özgür olduğunu ifade eder. 19. yüzyılın sonunda gelişen liberal söylem 20. yüzyıla birlikte her türlü kaderci söylemi reddetmiştir.

Yahudilerde olduğu gibi Hıristiyan düşüncesinde de fatalizm savunuculuğunu yapanlar olduğu gibi özgür iradeyi savunanlar da vardır. İnsanın özgür iradesini reddetmeyip ilahi takdire vurgu yapan görüşler de mevcuttur.

2.3.3. Budizm ve Hinduizmde Kader Anlayışı

Budizm ve Hinduizmde kader algısı Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'daki gibi belirgin değildir. Her şeye gücü yeten Tanrı algısı Budizm ve Hinduizm'de yoktur. Budizm ve Hinduizmde önemli olan karma doktrindir. Karma doktrinine göre bireyin hayatı, geçmiş yaşantısına göre şekillenmektedir. Karma doktrini bir tür determinizmdir.

Karma, ferdin içinde bulunduğu kast dilimine göre değişmeyen görevi, bir çeşit mecburi kader anlayışı ile işleri yöneten bu ve gelecek yaşamda birçok maddi etkileri bulunan kanunu ifade eden terimdir.¹⁰

Hint geleneğinde ruh doğumundan daha evvel yani gökyüzündeyken kendi yaşamını ve kendi geleceğini kendisi tayin eder onun içindir ki insanın kaderi ve alın yazısı sonradan değiştirilemez.¹¹ Hinduizmde fatalizme benzer bir belirlenmişlik söz konusudur.

⁹ Harun Kahveci, *Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Yardım Arama Davranışları ve Fatalistik Düşünce Arasındaki İlişkilerin Araştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s. 46.

¹⁰ Tümer, Küçük, a.g.e., s. 266.

¹¹ Walter Ruben, *Budizm Tarihi*, çev. Abidin İtil, Ankara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1947, s. 86.

2.3.4. İslamiyette Kader Anlayışı

İnsanların üzerinde durduğu önemli problemlerden birisi olan kader inancı İslam öncesi Arap toplumunda da tartışılmıştır. İnsan iradesinin hürriyetini ve sorumluluğunu ileri sürenler bulunmasına karşın cahili Araplar genellikle kaderci bir görüşe sahiptir.¹²

İslamiyet'in ilk dönemlerinde kader konusunda fikir ayrılıkları yaşanmamıştır. Hz. Ömer döneminde kader ve insan iradesi birbirini destekler kontekste kullanılmıştır. Allah'ın ezeli bilgiye sahip olması, her şeyi bilmesi insanın kendi iradesi ile doğruyu yanlış ayırt etmesine engel değildir.¹³

Hz. Ömer Şam yolculuğuna çıktığında Şam'da veba salgını olduğunu öğrenir ve Şam'a gitmekten vazgeçer. Sahabelerinden Ebu Ubeyde Hz. Ömer'e Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun diye sorduğundan Hz. Ömer Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçırıyorum diye cevap verir. Hz. Ömer döneminde kader kulun çaresiz bir şekilde boyun eğmesi gereken bir güç olarak değerlendirilmemiştir. Bu anlayış Hz. Osman ve Hz. Ali döneminde de geçerliliğini korumuş, kader inancı insana boyun eğdiren bir güç olarak düşünülmemiştir.¹⁴ Hz. Ömer duaların kader üzerindeki etkisine de inanır.

Kader kavramının fatalist yorumu, peygamberin vefatının ardından yaşanan Hz. Ali dönemindeki siyasi tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Hz. Ali döneminde ortaya çıkan siyasi çekişmelerde Hariciler adı verilen bir grup ortaya çıkmıştır.¹⁵

Kader Hariciler tarafından cebri anlamda yorumlanmıştır. Emevi iktidarı zamanında insan iradesinin üzerinde bir güç olarak yorumlanan kader, siyasi çıkarlar doğrultusunda fatalist anlamda kullanılmıştır. Emevi yöneticileri halka yaptıkları zulümleri haklılandırmak için eylemlerini Allah'ın takdiri olarak açıklamıştır. Bu yönetim şeklini Allah istemektedir ve halk yöneticilerin zulümlerine boyun eğmek zorundadır.

¹² Montgomery Watt, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, çev. Ethem Ruhi Fırlalı, Ankara: Umran Yayınları, 1981, s. 108.

¹³ İbrahim Canan, *Kütüb-ü Sitte*, C.V, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995, ss.363-364.

¹⁴ Ahmet Akbulut, *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelami Problemlere Etkileri*, İstanbul: Birleşik Yayınları, 1992, ss. 309-310.

¹⁵ a.yer

Kadere inanan her Müslüman kader konusunu kişilik özellikleri, eğitim şekli, kültürel yapısı vb. gibi özelliklerin etkisiyle farklı şekilde yorumlamaktadır. Kur'an'da insanın iradesinden bahseden ayetler olduğu gibi bireyin zorunlu bir varlık olduğunu vurgulayan ayetlerin de olması kader konusunun farklı yorumlanmasına neden olmuştur.

İnsanın irade sahibi olduğunu savunan düşünürler kendi görüşlerini desteklemek amacıyla insana sorumluluk yükleyen ayetleri delil olarak alırken, kaderciliği savunanlar da insanın mecbur bir varlık olduğunu belirten ayetleri delil olarak göstermiştir. Her iki düşüncenin dayanağı Kur'an olmasına rağmen birbirine zıt görüşler ortaya çıkmıştır. Kur'an'ı bir bütün olarak ele almayı düşünmemişlerdir.¹⁶ Kur'an'da insandan düşünmesi istenmektedir. Davranışlar önceden programlanmış değildir. Allah'ın insanın yapacağı davranışları önceden bilmesi insanın özgürlüğüne engel teşkil etmez. İnsan iradesi oranında hürdür.¹⁷ İslamiyette yazgıcı bir kader anlayışı yoktur. Kur'an'da insanın aklını kullanması ve düşünmesi gerektiğini vurgulayan birçok ayet vardır. Enam Suresi 104. ayette: De ki "Rabbinizden size gerçekleri gösteren deliller geldi. Artık kim gözünü açar hakikati idrak ederse kendi yararına kim de körlük ederse kendi zararınadır. Ben başınızda bekçi değilim." buyurulmaktadır.

İslam düşüncesinde farklı mezheplerin ortaya çıkmasına neden olan kader konusunda asıl tartışma, insanın yapmış olduğu davranışın sonucunu üstlenip üstlenmeyeceğidir. Kişi yapmış olduğu davranışın sorumluluğunu üstlenmeli midir, yoksa o davranışı yapmaya zorunlu olduğu için sorumluluk kendisine ait değil midir? Hz. Muhammed kadere imanın gerekli olduğunu ama kader konusunun derinlemesine incelenmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Çünkü kadere iman Allah'ın ilmine, iradesine ve takdirinin tecelli etmesine imandır. Bu meseleye dalmak ise münakaşaya, fikir ayrılığına ve mezhep çatışmalarına sebep olacağı için peygamberimiz yasaklamıştır.¹⁸

İslamiyette kader inancı insandan aklını kullanıp çalışması buna ilaveten Allah'tan da yardım istemesi gerektiği anlayışına dayanmaktadır. Kulun kendisine

¹⁶ Mustafa Sabri, *İnsan ve Kader*, çev. İsa Doğan, İstanbul: Bayrak Yayın, 1989, s. 167.

¹⁷ Hüseyin Atay, *İslamın İnanç Esasları*, Ankara: Meb Yayınları, 1993, ss. 30-31.

¹⁸ Muhammed Ebu Zehra, *İslamda Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*, çev. Sıbğatullah Kaya, İstanbul: Harf Yayınları, 2004, ss. 136-138.

sunulan imkân ve olanaklara sahip olduktan sonra kibirlenip, tedbiri elden bırakmaması gerekir. İnsan her şeye kendi gayretiyle ulaşamayacağı için Allah'a güvenip ondan yardım beklemelidir. Olumsuz bir durumla karşılaştığında bireyin umudunu kaybetmeyip Allah'ın takdiri buymuş diyerek sabırla hareket etmesi gerekmektedir. “İslam'da kör ve mahkûm edici alinyazısı anlayışı söz konusu değildir. Yaşananlar bir irade imtihanı, gönül imtihanıdır.”¹⁹

2.4. İslamiyetteki Farklı Kader Algıları

Yalnız İslam değil Hıristiyan ve Yahudi mezheplerinin de oluşmasında etkili olan kader konusu üzerinde insanlar sürekli düşünmektedir. Olay ve olguların öznesinin açıklaması farklı kader algılarına göre yapılır. Bu ölçüde Cebriye, Mu'tezile ve Ehl-i Sünnet'in birbirinden farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir.

2.4.1. Cebriye

Selef'ten sonra bazı müslümanlar kader ve kaza meselesini merak edip Ku'an'ı incelemişlerdir. İlk önce kulların özgür iradeden yoksun olduğunu ifade eden deliller bulmuşlardır.²⁰ En'am Suresi 35. Ayette: “Eğer Allah dileyseydi onların hepsini hidayet üzere toplardı. O halde sakın cahillerden olma.” buyrulmaktadır.

Cehm bin Safvan'ın öncülüğünü yaptığı Cebriyeye göre, her şey önceden tasarlanmıştır, kul eylemlerinde mecburdur. İnsan Suresi 30. Ayette: “Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Muhakkak ki Allah alîmdir, hakîmdir” buyrulmaktadır. Bu düşünceye göre her şeyin yaratıcısı olan Allah insan davranışlarını da yaratmaktadır. Davranış oluşumunda insan yetki sahibi değildir. Cebri görüşü benimseyenler Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını, aksinin Allah'a eksiklik yakıştırmaması olduğunu kabul etmektedir. Cebri savunanlar, Allah'ı bu noksanlıktan tenzih etmek için rızık, ecel, amel ve hatta kula ahirette verilecek karşılığın bile belirlenmiş olduğunu iddia etmektedirler.²¹

Cebriyeci görüş Saffat Suresi 96. Ayette : “Halbuki sizi de yaptığımız şeyleri de yaratan Yüce Allah'tır” gibi ayetleri kendi düşüncelerini desteklemek için kullanmıştır.

¹⁹ Sezai Karakoç, *Yitik Cennet*, 16.b., İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s. 55.

²⁰ Yusuf Kandemir, *Kader İnancının Psikoterapik Açısından Fonksiyonu*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 62.

²¹ Sabri, a.g.e., ss. 68-69.

Cebri görüşe göre insanın seçme özgürlüğü yoktur. Her şey önceden belirlenmiştir. İnsan önceden belirlenmiş bu eylemleri yapmaya mecburdur. Onun hareketi cansız varlıkların hareketi gibidir.²²

Cebriye insanın yapıp etmesinde kendisine ait hiçbir fonksiyonun olmadığını savunur. Enfal Suresi 17. Ayette: “Siz savaşta onları kendi kuvvetinizle öldürmediniz, lâkin Allah öldürdü, attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı”; Zümer Suresi 62. Ayette: “Allah her şeyin yaratıcısıdır” gibi ayetleri Cebriye görüşünü savunanlar delil olarak göstermektedir.

Cebri görüşteki kader inancına sahip olan birey hiçbir olay ve davranışın kendi imkânı dahilinde gerçekleşmediğini düşünür. Olacak olanın önüne geçilemeyeceği düşüncesi kişinin olumsuz durumlar karşısında mücadeleyi elden bırakmasına neden olabilir. Başa gelenler önceden bellidir ve olacak olana müdahale edilemez. Bu durumda insanlar kendilerini olayın akışına bırakarak çaba göstermeyecektir. Geçmiş, bugün ve gelecekteki olayların önceden belirlendiği düşüncesi insanı edilginleştirir. Kabul edilmiş başarısızlıklar, hayatta karşılaşılan olumsuz durumlarla mücadele etmeyi zorlaştırır.

2.4.2. Mu'tezile

Emevi hükümdarları yaptıkları zulümleri halka açıklarken yönetimin kaderinin zalim, halkın kaderinin ise boyun eğmek gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Emevi Cebriyeciliğine bir tepki olarak doğan Mu'tezile ekolü siyasi yöneticilerin uygulamalarına karşı çıkmıştır. Mu'tezile ekolünü savunanlar Kur'an'a akılcı bir şekilde yaklaşır. Mu'tezile ekolü olayların önceden tayin ve tespit edildiğine karşı çıkmaktadır. Mu'tezile'ye göre Allah iyiliği diler ve kötülüğü irade etmez. Çünkü kötülüğü dilemek bizzat kötülüktür. Öyleyse kötülüklerin müsebbibi, faili ve sorumlusu insanların kendileridir.²³ Mu'tezile kulun irade sahibi olduğunu belirtirken bunu Allah'ın sıfatlarından bir eksiklik saymaz; kulun iradesi Allah'ın eksikliğinden değil, insana sorumluluk vermek ve bu şekilde imtihan etmek isteşindedir.²⁴ Kul, fiillerinin

²² Kemal Işık, *Maturidinin Kelam Sisteminde İman, Allah ve Peygamberlik Anlayışı*, Ankara, 1980, s. 109.

²³ Kandemir, a.g.e., s. 32.

²⁴ Ebu Zehra, a.g.e., ss. 158-159.

yaratıcısıdır. Allah kulun fiilini yaratmaz. Eğer kulun fiilini Allah yaratmış olsaydı, o zaman kul yaptıklarından dolayı ceza veya sevap almaya hak kazanamazdı.²⁵

Cebriyenin bütün sorumluluğu Allah'a yükleyen yaklaşımına şiddetle karşı çıkan Mu'tezile kelamcıları, insanın sınırsız bir irade hürriyetine sahip olduğu ve kendi fiillerini yarattığı düşüncesini iddia ederek ilahi kaderi inkâr noktasına ulaşmıştır.²⁶

Mu'tezile ekolü Fussilet Suresi 46. Ayet "Kim yararlı iş işlerse kendi lehine, kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir."; Şura Suresi 30. Ayet "Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle, işlediklerinizden ötürüdür" gibi ayetlerden yola çıkarak kaderciliği reddeden Mu'tezile ekolü düşünürleri insanın başına gelen iyi ve kötü her şeyden insanın kendisini sorumlu tutmuştur. Onlara göre Allah insana iyiyi kötüden ayırt edebilmesi için akıl vermiştir. İnsan kendi eylemlerini kontrol etmeye gücü yetebilecek donanımda yaratılmıştır. İradesiyle dilediğini düşünür ve yapar.²⁷ Allah insanı özgür bırakmıştır, eylemlerine müdahale etmez. Kur'an'da insanın iradesini vurgulayan ayetler olduğu gibi, Allah'ın mutlak hâkim olduğunu belirten ayetler de vardır. Ayetlerin anlamına bütüncül yaklaşılmadığında fikir ayrılıkları oluşabilmektedir. Kur'an'ı açıklayan kişiler zaman zaman kendi düşünce ve ön yargılarını da yorumlarına dahil etmişlerdir. Bundan dolayı ayetlerden Cebri veya Mu'tezili çıkarımlar yapmak mümkün olmuştur.

2.4.3. Ehl-i Sünnet

Her şeyin yaratıcısı Allah olmasına rağmen Kur'an'da insan davranışları yine insana dayandırılmıştır. İnsan davranışlarının insanın irade ve isteği doğrultusunda yaratıldığını ileri süren Ehl-i Sünnete göre kader haktır ve insan herhangi bir davranışa zorlanmamaktadır.²⁸

Ehl-i Sünnette her şeyi kaderci perspektifte değerlendiren veya her şeyin ölçüsünün insan olduğu görüşü yoktur. Ehl-i Sünnet kader anlayışı, kendi düşüncesini desteklemek için Kur'an'ı bütüncül değerlendirmiştir.

²⁵ Seyfullah Coşkun, *Kader Anlayışının 15-18 Yaşlar Arasındaki Gençlerin Tutum ve Davranışlarına Etkisi (Karabük Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s. 16.

²⁶ Saim Yeprem, *İrade Hürriyeti ve İmam Maturudi*, 3. b., İstanbul Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1977, s. 197.

²⁷ Hilmi Ziya Ülken, *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*, 4. b., İstanbul: İstanbul Kitapevi, 1981, s. 32.

²⁸ Bekir Topaloğlu, *Kelam İlmi*, İzmir: Damla Yayınevi, 1988, s. 111.

Evrendeki her şey Allah'ın koymuş olduğu yasalara göre belli bir düzen içerisinde işler. Her şeyin belli bir ölçüsü vardır. İnsanın elinde olan şeyler olduğu gibi imkânı dışında olanlar da vardır. İnsanın iradesi Allah'ın iradesine tâbidir. Küllî irade insana seçim yapabilme imkânı sunarken cüz'i irade insana seçtiği eylemi uygulama imkânı verir. İnsanın iradesi Allah'ın izni doğrultusunda olmaktadır. Ehl-i Sünnete göre Allah olmuş ve olacak her şeyi bilmektedir. İnsan eyleme geçmeden önce de Allah o davranışı bilmektedir. Bununla beraber Allah yine de insana seçim yapabilme özgürlüğü vermiştir. Ehl-i Sünnet'in önemli temsilcilerinden olan Eş'ari'ye göre, Allah insanın fiillerinin yaratıcısıdır, çünkü insan bütün fiilleriyle Allah'ın yaratığıdır. Bununla birlikte insanın da istitaası vardır. Yani insan amelini elde etmede bir kudret sahibidir, Allah ise bu kudretin yaratıcısıdır.²⁹ İnsanın sorumlu bir varlık olmasının nedeni davranışlarında özgür bırakılmasıdır. İnsanın fiillerini, Allah'ın onda yarattığı bir kudretle yapması ve bu fiillerde Allah'ın doğrudan bir rolünün bulunmaması, ilahî zatta bir eksikliğe yol açmaz. Allah, kudretin nihai nedenidir.³⁰

Doğum, ırk, cinsiyet gibi insanın müdahale edemediği durumlar vardır. Önceden belirlenen bu özellikler insanın akıl ve iradesini kullanarak iyiyi veya kötüyü seçmesinde engel değildir. İnsana iyiyi ve kötüyü seçebilme sorumluluğu verilmiştir. İnsan bu seçimi yapabilecek kapasitede yaratılmıştır. Davranışlarını yönlendirme noktasında irade sahibi olan kişi iyiyi ve kötüyü ayırt edebilmesi ölçüsünde imtihan edilmektedir. Zilzal Suresi 8. ayette “Zerre kadar dahi olsa, iyilik ve kötülük yapanlar bunun karşılığını göreceklerdir” gibi ayetler insanın davranışlarından sorumlu olduğunu ve yaptıklarının karşılığını göreceğinden bahseder.

Hız. Peygamber bir hadisinde “İnsan faydalı olanı yapmak için gayret göstermeli ve Allah'tan yardım dilemelidir. Olumsuzlukla karşılaşınca; ‘şöyle yapsaydım şöyle olurdu’ dememeli. ‘Allah'ın takdiri’ demelidir” buyurarak Ehl-i Sünnet kader anlayışını özetlemiştir.³¹

Hayrı ve şerri yaratan Allah'tır fakat Allah'ın kötü davranışlara rızası yoktur. İnsanın kendi isteği dışında gelişen kötü durumlarda bireysel veya toplumsal gizine akıl

²⁹ Ebul Vefa El Taftazânî, *Kelam İlminin Belli Başlı Meseleleri*, çev. Şerafeddin Gölcük, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1980, s. 158.

³⁰ Metin Özdemir, *İslâm Düşüncesinde Kötülük Problemi*, İstanbul: Furkan Yayınları, 2001, s. 246.

³¹ Müslim, “Kader”, 34.

ermeyen nedenler bulunabilir. Ehl-i Sünnete göre kul elinden geleni yapar ama sonucunu Allah'tan diler, tevekkül eder. Allah şüphesiz daha iyi bildiği için kulun isteğini her zaman gerçekleştirmeyebilir. İnsan bu durumda ümitsizliğe kapılmayarak olumsuz sonuçlanan eylemlerinde bir anlam arayacaktır. İlahi iradenin var olduğunu bilmek olumsuzluklar ve zorluklar karşısında kişinin ümitsizliğe düşmesine engel olur.

Evrendeki her şey Allah'ın ilmi ve takdiri sonucu meydana gelmektedir. Her şeyin kendine özgü bir kaderi vardır. Allah'ın her şeyi önceden bilmesi kulun iradesine müdahale ettiği anlamına gelmez. Allah ne yapacağımızı bildiği için biz o davranışta bulunmuyoruz; o davranışta bulunacağımızı Allah ezelde bilmektedir. Allah'ın bilmesi takdir edip, zamanı gelince kulun seçimine bırakmasıdır. Zamanlı bir varlık olmayan Allah, vuku bulmamış bir şeyi vuku bulmuş olarak değil, vuku bulacak olarak bilmektedir.³² Allah insana iyiyi ve kötüyü seçebilme imkânı vermiştir; bu imkân insanın kaderidir. Özgürlüğün olabilmesi için çeşitli imkânlar da olmalıdır. Hürriyet, insana Allah tarafından verilmiş bir durumdur.³³

Şems Suresi 8. ayette “İnsana kötülükten sakınma yeteneği verilmiştir.” Tur Suresi 21. Ayette “Herkes kendi yaptığıının hesabını verecektir.” gibi birçok ifadeden, insanın iyiyi ve kötüyü seçme iradesinin olduğu, karar verdiği yönde davranma özgürlüğü olduğu anlaşılmaktadır.³⁴

Cebri veya fatalist anlamda kader anlayışı Kur'an'ın anlam bütünlüğüne ters düşer. İnsan iyiyi ve kötüyü ayırt edip uygulayabilme özgürlüğünde yaratılmıştır. Ehl-i Sünnet kader anlayışında insan Allah'a hem sorumlu kılınmıştır hem de davranışlarında özgür bırakılmıştır. İnsana verilen seçim yapabilme yetisi onun iyiyi ve kötüyü seçmesinde özgür olduğunu gösterir. Mutlak özgürlük Allah'ındır.

Kulun yaratılması başka şey, davranışlarının oluşması başka şeydir. Hangi davranışın ne zaman yapılacağını önceden bilmek Allah'ın ilmidir. İnsana akli veren Allah'tır yine insandan düşünmesini isteyen de Allah'tır. Dünyayı imar etmekle görevlendirilmiş olan insanın davranışındaki sorumluluk kendisine aittir. Her şeyi yaratmış olan Allah davranışın da yaratıcısıdır ama onu gerçekleştiren insandır.

³² Yusuf Şevki Yavuz, “Kader” *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Diyanet Yayınları, 2003, c. 9, s. 63.

³³ Necati Öner, *İnsan Hürriyeti*, 2. b., Ankara: Vadi Yayınları, 2005, s. 54.

³⁴ Ramazan Altıntaş, “Kelami Epistemolojide Akıl Değeri”, *Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.V, S. 2 (2001), s. 113.

2.5. Olumlu ve Olumsuz Başa Çıkma Tarzı Olarak Kader İnancı

Herkes kendi anlam dünyasında kaderi yorumlayabilir. Alınan eğitim, dahil olunan toplum, kişilik özellikleri gibi birçok faktör kader konusunu farklı şekillerde yorumlamamıza neden olmaktadır. Fiziksel ve zihinsel olarak ne kadar donanımlı olursak olalım gücümüzün yetmediği durumlar da vardır. Anne babamız, doğduğumuz yer, yaşam süremiz, doğal afetler vb. ne yapılırsa yapılsın insanın müdahalesi dışında gerçekleşir. Pratikte insanların değiştiremeyeceği bunun gibi birçok unsur kaderin insanı bazı yönlerden kesin olarak kuşattığının ispatıdır.

Kader inancı insanın Allah'a güvenmesini sağlayarak karşılaşılan problemlerin üstesinden gelme noktasında kişiye yalnız olmadığını hissettirmektedir. Ölüm, hastalık, sakatlık, başarısızlık gibi trajik durumlarla başa çıkmada kader inancı insana yardım etmektedir. Kader inancı felaket gibi olayların anlamlandırılmasında ve kayıplarla başa çıkmada iyileştirici bir etkiye sahiptir. İnsanın geleceği hakkında da bilgi sunan kader inancı özgüven, otokontrol ve özsaygı hissini çoğaltarak karşılaşılan sorunların üstesinden gelme noktasında bireye yardımcı olmaktadır.

Kader inancı, kaygı ve suçluluk duygusu gibi rahatsızlıklara karşı bir tür teselli ve yatıştırma vasıtası olarak işlev görür.³⁵ Kader inancının Allah'a güven duygusu, yardım bekleme, umudu yitirmeme, tedbiri elden bırakmama, yalnız olmadığını bilme gibi birçok psikoterapik fonksiyonu vardır. İnsan önlemini aldıktan sonra sonucu Allah'tan bekleyecek, olumsuz zamanlarda ise "Allah'ın takdiri böyle imiş" diyerek sabırla ve ümitle hareket edecektir.³⁶ Eğer insanı gayrete getirecek hiçbir şey, ulaşacağı hiçbir hedef, hiçbir ümit yoksa onun için yaşamının da bir anlamı kalmamaktadır.³⁷

Kader, alınyazısı anlamında yazgıca bir söylemde de kullanılabilir. Alınyazısı değiştirilemez olanı ifade eder. Alın yazısı, "bireyin yaşam boyu karşılaştığı olayların değiştirilmesi mümkün olmayan bir şekilde Allah tarafından belirlenmesi" anlamında kullanılmaktadır.³⁸ Alın yazısı daha çok kötü durumlar karşısında insanın güçsüzlüğünü ortaya koyan, insanda bulunan iradeyi pasifleştirip, beşeri maneviyatı

³⁵ Asım Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*, Adana: Karahan Kitabevi, 2007, s. 116.

³⁶ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, 2. b., Samsun: Aksiseda Matbaası, 2000, s. 249.

³⁷ Leslie Cullough, "İntihar, Sebepleri Nedir ve Ona Nasıl Engel Olunur?", çev. Hüseyin Peker, *Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2 (1987), s. 110.

³⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Muvazzah İlmî Kelam*, İstanbul: Engin Yayınları, 1959, s. 224.

üzerinde olumsuz etki yapan inanç olarak tanımlanmıştır.³⁹ Alinyazısı anlamında kullanılan kaderde olan ve olacak olana teslimiyet vardır. Bu anlamda savunma mekanizması olarak da görülen kader anlayışı başarısız olunan durumdan kolayca çıkmak için bir kaçış yeri olarak görülmektedir. Yaptığı fiilin sorumluluğunu üstüne almak istemeyen kişi vicdanını rahatlatmak için kadere sığınmaktadır. Davranışların meydana gelmesinde kaderin zorlayıcı bir etkisi yoktur.

Allah'ın mutlak iradesi vardır. Allah'ın mutlak iradesi karşısında insanın kısmi iradesi kişiyi pasifize etmez. İnsan Allah'ın koymuş olduğu yasaları keşfetmek ve onlardan faydalanmak üzere yaratılmıştır. “İnsan hem mecbur, hem de mes’uldür. Bu iki durum arasında görülen çelişki kaderin sırrı olarak kalacaktır.”⁴⁰

2.6. Fatalizm

Fatalizm (fatalism, yazgıcılık, kadercilik, cebriye) kelimesinin aslı, ezeli değişmez söz anlamına gelen “Fatum”dur. Yazgıcılık/fatalizm, yaşamda olup biten her şeyin önceden doğaüstü bir gücün istenciyle belirlendiği; önceden belirlenmiş olan alinyazısının değişmeyeceği inancıdır. Bu öğreti bireye özgürce seçme ve seçeneğini belirleme olanağı tanımaz. Bu anlayışa göre, önceden belirlenen düzenlemeye karşı tedbir almanın yararı yoktur.⁴¹

İnsanın beklentilerine hiç aldırış etmeden her bir bireyin değişmeyecek olan hayat çizgisini, önüne geçilmez bir şekilde tayin eden bir kaderin (fatum) var olduğunu savunan görüş kaderciliktir.⁴² Kaderciliğin kader anlayışında üç özellik vardır. Kadercilikte hareket noktası kadar olayların akışı da kadere bağlıdır. Biz bunları bilemeyiz. Kader, transsendental ve bilinmez bir kuvvet tarafından yazılır. Kaderin temeli transsendental olduğu için kader ile mucize bir ve aynı şeydir.⁴³

Fatalizm ile Cebriyedeki kader anlayışı insana seçme özgürlüğü bırakmaz. Fatalizme göre eylemlerinde mecbur olan insanda irade özgürlüğü yoktur. Her şey

³⁹ Watt, *a.g.e.*, s. 126.

⁴⁰ Sabri, *a.g.e.*, s. 301.

⁴¹ Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur’an Açısından Fatalizm”, *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Yıl:1, S. 1 (2008), ss. 88-89.

⁴² Hans Reichenbach, “Tabiat Kanunu Meselesi”, *İstanbul Konferansları*, der. Remzi Demir, İnan Kalaycıoğlu, Ankara: Epos Yayınları, 2013, s. 27.

⁴³ Georges Gurvitch, *Sosyal Determinizmin Çeşitleri ve İnsan Hürlüğü Üzerine Altı Konferans*, çev. Nurettin Şazi Kösemihal, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1958, s. 10.

önceden tespit edilmiştir ve insan tespit edilen bu eylemleri işlemeye mecburdur. İnsan zorunlu bir varlıktır. Zorunluluk ise bir şeyin olduğundan başka bir şey olamaması durumudur. Fatalist anlayışta sorumluluğu en yüce olana yükleme düşüncesi vardır. “Acz, çaresizlik insanı ‘alinyazısına’ sığınmaya zorlamaktadır.”⁴⁴ Fatalizme göre insan, seçimlerinden dolayı değil, Allah öyle belirlediği için olumsuz sonuçlarla karşılaşır. Özgürlük ve irade fatalist anlayışta bireyin bir özelliği değildir.

2.7. Özgür İrade

İrade insanın yapmak veya yapmamak imkânına sahip olduğu çeşitli davranış biçimlerinden birini belli bir amaç ile ve bilinçli olarak seçmeye veya yapmaya karar verme yeteneği olarak tanımlanır.⁴⁵ Allah tarafından yaratılan insan davranışlarında özgür bırakılmıştır. Sorumlu bir varlık olan insan sorumluluğu oranında özgürdür.

Doğum, ölüm, cinsiyet, aile vb. gibi unsurlarda kişinin seçme özgürlüğü yoktur. İnsanın dünyaya gelişi kendi isteğiyle olmadığı gibi patolojik bir durum olan intihar dışındaki ölümünde de tercih hakkı bulunmamaktadır.

Mutlak irade sahibi Allah’tır. İnsanın iradesi Allah’ın iradesiyle sınırlandırılmıştır. Allah’ın iradesi karşısında insanın iradesinin hiçbir şey yapamayacağı ortadadır. İnsan Allah’ın iradesi karşısında yalnızca tedbir alabilir. Allah tarafından sınırları belirlenen alanda, kul yapmış olduğu seçimler sonucu kaderini yönlendirebilir. İrademiz, varlığımız Allah’ın varlığı tarafından kuşatılmıştır. İnsanın iradesiyle kader arasında bir çelişki bulunmaz. İnsan iyiyi veya kötüyü seçebilsin diye Allah ona irade ve akıl vermiştir. Aynı zamanda insana yol göstermesi için peygamber ve kitap da göndermiştir. Kul yapmış olduğu seçimler sonucunda ya cezalandırılır ya da ödüllendirilir. İyiliği veya kötülüğü seçebilme kapasitesi insanın kaderidir.

Özgürlük, “kişinin kendi kendisini belirlemesi, denetlemesi, yönlendirmesi ve düzenlemesi durumudur.”⁴⁶ Eylemlerinde engellenmemiş veya zorlanmamış olan insan kendi seçimlerini özgürce uygulayabilir. Özgürlük, içerisinde seçmeyi barındırmaktadır.⁴⁷

⁴⁴ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008, s. 87.

⁴⁵ Kahveci, a.g.e., s. 50.

⁴⁶ Ahmet Cevizci, “Özgürlük”, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2010, 7. b., s. 1234.

⁴⁷ Öner, a.g.e., s. 19.

İnsan özgürlüğünün en temel sebebi “insan sorumluluğudur”. Kur’an-ı Kerim’de özgürlük meselesi, metafizik bir konu olarak değil, ahlaki bir konu olarak ele alınmıştır.⁴⁸

2.8. Ecel

Her şeyin süresinin belli olduğunu ifade olan ecel kelimesi sözlükte süre, müddet gibi anlamlara gelmektedir. Evrendeki her şeyin bir süresi vardır. Ecel kelimesi Kur’an’da milletler, güneş ve ay için de kullanılmıştır.

İnsan sınırlılıklarından biri de ölümlü oluşudur. İnsan hayatı diğer yaratılmış olan her şey gibi sürelidir. Kader söz konusu olduğunda ecel kavramı farklı soruları da beraberinde getirmektedir. Maktül eceliyle mi ölmüştür yoksa eceli dolmadan fail yüzünden mi ölmüştür? Eğer eceliyle öldüyse katilin suçu var mıdır gibi sorular ecel söz konusu olduğunda akıl karışıklığına neden olabilmektedir. Öldürme imkânı insana verilmiştir ama İslamiyete ve diğer dinlere göre insan öldürmek büyük bir suçtur.

Öldürülme eyleminde kişi eceliyle ölmüştür. Çünkü ecel ölüm vaktidir. Her insanın belli bir eceli vardır. İnsan için belirlenmiş olan bu sürenin ertelenebileceğinden söz eden ayetler de vardır. Fakat insana ek bir sürenin verilmeyeceği de bildirilmektedir.

İnsana öldürme imkânı veren Allah ona ömrünü uzatma imkânı da vermiştir. Yaşayış tarzı, beslenme şekli, trafikte önlem alma gibi tedbirlerle insan ömrünün süresini uzatabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşam süresinin uzun olması, diğer ülkelerde az olması buna örnek olarak gösterilebilir. İnsanların ecelini kısaltan nedenler tespit edilip önlemler alındıkça Allah tarafından insana bahşedilmiş yaşam süresine yaklaşmak mümkündür. Ne olursa olsun ölüm Allah’ın bilgisi ve izniyle yaşanmaktadır. Al-i İmrân Suresi 145. Ayette belirtildiği gibi “Hiçbir kimse Allah’ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır.”

2.9. Suç

Suç ilk insandan günümüze birey ve toplum için önemli bir olgu olmuştur. Teolojik olarak ilk insan Hz. Adem’in oğlu Habil’in kardeşi Kabil tarafından öldürülmesi, dünyadaki ilk suç olarak kabul edilir.⁴⁹

⁴⁸ Muhammed Draz, *Kur’an Ahlakı*, çev. Emrullah Yüksel, Ünver Günay, 4. b., İstanbul: İz Yayıncılık, 2009, s. 3.

“Kutsal kitaplara göre, yasağa uymadığı için cennetten kovulan Hz. Âdem’den, Tanrılardan ateşi çaldığı için zincire vurulan Prometheus’a, gençleri düşünmeye yönelttiği için ölüme mahkûm edilen Sokrates’ten, dünya yuvarlaktır diyen Galile’ye kadar nice insanlar, efsanelere, tarihe ve insanlık trajedilerine tanık olmuştur.”⁵⁰ Toplumlar arasındaki farklılıklar ve zamanla değişen değer yargılarından dolayı suç her zaman ve her toplumda aynı şey olarak tanımlanmamıştır. İmgelemden gerçeğe, mitolojiden dine ve oradan da modern toplumda insan toplulukları kişi üzerindeki hakimiyetlerini suç ve ceza kavramlarıyla kurmuşlardır.⁵¹

Suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem, davranış, tavır ve harekettir. Tarihsel süreç içinde incelendiğinde her dönemde topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kabul edilen davranışlara kanun koyucular tarafından ceza yaptırımını uygulanmıştır.⁵²

Suç sayılan davranışların cezalandırılmasıyla toplumun hukuk ve ahlak ölçütleri korunmaya çalışılır. Toplumsal kontrol varolan düzeni korurken; sosyal kontrol mekanizmalarıyla bu denetim yapılmaktadır. Devlet, sosyal kontrol mekanizmalarından yaptırım gücü en fazla olan kurumdur. Tüm kriminologların hem fikir olduğu nokta suçun politik süreçlere dayanan yasal bir kavram olduğudur. Suç bilimsel değil yasaldir.⁵³ “Modern hukukun en belirgin izleri Aydınlanma Dönemi’nde görülür.”⁵⁴ Ayıplama, kınama gibi toplumun yaptırım gücü olan tutumlar da toplumsal kontrolü sağlar. Bu anlamda insan kendine kurallar koyan, normlar, ölçütler yaratan tek canlıdır.⁵⁵

Türk Dil Kurumu’nun Büyük Türkçe Sözlüğü’ne göre suç; “Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış” ve “yasalara aykırı davranış, cürüm” olarak

⁴⁹ Gökhan Can, *Hükümlülerde Dini Yaşayış: Psikolojik Bir Yaklaşım*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 1.

⁵⁰ Haluk Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, 10. b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001, s. 18.

⁵¹ Işık Ergüden, *Hapishane Çağı, Kapatılan İnsan*, İstanbul: Versus Yayınları, 2007, s. 19.

⁵² Tülin Gülşen İçli, *Türkiye’de Suçlular*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, S. 71, 1994, s. 7.

⁵³ Tülin Gülşen İçli, “Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet”, *Sosyolojiye Giriş*, ed. İhsan Sezal, Ankara: Martı Yayınları, 2002, s. 630.

⁵⁴ Erhan Tecim, “Cezaevlerinde Dinî Yaşantı ve Din Algısı”, *Konya, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 22 (2009), s. 64.

⁵⁵ Yavuzer, a.g.e., s. 18.

açıklanmaktadır.⁵⁶ Suç çok boyutlu genel bir kavramdır. Suçun kriminolojik tanımı yanında hukuk, sosyoloji, psikoloji gibi farklı disiplinlerce de tanımı yapılmaktadır. Suçun kanunun ihlali söz konusu olduğu için hukuki, toplumsal düzenin bozulmasına neden olduğu için sosyolojik, bireysel bir davranış olmasından dolayı da psikolojik özelliği vardır. Suç toplumsal kontrolün yasa ve ceza çerçevesinde sağlanması açısından toplumsal yapı ve hukuk sistemi ile ilişkilidir.

Suç doğuştan kazanılmış bir davranış değildir. Birey sosyalizasyon sürecinde ailesi ve çevresinden suçlu davranışı öğrenir. Suç, içinde bulunulan zamana ve topluma göre tanımlanır. Suçların şekillenmesinde ise toplumların sosyal, ekonomik ve manevi şartları etkili olmuştur.⁵⁷ Sosyal bir olgu olan suçu tek bir nedenle açıklamak eksik olur. Her sosyal olay gibi suçun nedenleri arasında çeşitli ve birbiriyle bağlantılı faktörler vardır. Suç işleyen kişileri genetik ve kişilik özelliklerinin yanı sıra, sosyal ve çevre faktörlerinin etkisinin bir bileşeni olarak ele almak gerekir. Literatürde suç olgusunu çözümleyen çok sayıda teori vardır. Bu teorilerin çoğu bireyin suçu neden işlediği üzerine odaklanmaktadır.⁵⁸

Türk Ceza Kanunu'nun 2. Maddesinde "Kanunun açık olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemeyeceği" hükmü yer almaktadır. Bir fiilin yasal olarak suç sayılabilmesi için kanunda belirtilmesi gerekir. Yasalar insanların barış ve güven içerisinde birlikte yaşamaları için konulmuştur. Suçun kanuni olması 1961 anayasası ile kurumsallaşmıştır.⁵⁹ Kişinin suç işlemiş sayılabilmesi için suçlu davranışta bulunmuş olması gerekir.

2.10. Suçlu

Toplumda kabul görmüş yasalara aykırı davranışta bulunan kişilere suçlu denir. Hukuki ve ahlaki alanda kurallara uymayan toplumsal düzeni bozan kişi suçludur. Yavuzer'e göre suçlu bir bireyle, suçlu olmayan bir birey arasındaki en belirgin fark, suçlu olmayan bireyin suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi ve toplumsal açıdan

⁵⁶ Belgizar Özbek, *Cinayet İşleyen Kadınlarda Din Algısı Ankara Kadın Kapalı Cezaevi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 15.

⁵⁷ Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, 8. b., İstanbul: Beta Basın Yayınları, 1994, s. 72.

⁵⁸ Zahir Kızmaz, *Cezaevi Müdahimleri İnatçı Suçlular*, Ankara: Orion Yayınları, 2006, s. 11.

⁵⁹ İsrail İğde, *Mahkûmları Suça Yönelten Faktörler ve Din Anlayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 9.

zararsız bazı faaliyetlere kendini yönlendirebilmesidir.⁶⁰ Yavuzer'e göre bireyin bunu başarması büyük ölçüde sağlıklı bir toplumsallaşma sürecinden geçmesine bağlıdır.⁶¹ Her birey gibi suçlu da toplumun üyesidir. Suçlu, içinde yaşadığı toplumun normları ile kişisel kuvvetleri arasında bir denge kuramamış olan kişidir.⁶²

2.11. Sapma

Toplumda yaşayan herkes o toplumun norm ve değerlerine uymakla yükümlüdür. Toplumsal düzen, kurallara uyum ve kontrol mekanizmalarının denetimiyle sağlanır. Normlar yalnızca hukuk sisteminde olmaz, ahlaki alanda da normlar bulunur.

İster hukuk normları ister örf, adet, gelenek, görenek, ahlak normları olsun bunlara uymayan her davranış normdan sapmış olarak kabul edilir. Toplumsal kontrolün yetersiz kalması sonucu sosyal normdan sapmalar çoğalır. Suçlu davranış toplumun normlarından bir sapmadır, bu durum toplumsal düzenin bozulmasına neden olur. Suç, bütün diğerleri gibi sapıcı bir eylemdir. Ancak sapıcı eylemlerden, kanun koyucu tarafından seçilmiş ve bir ceza müeyyidesi ile karşılanmış olanıdır.⁶³

Bugün dünya hapishanelerinde suçluların hangi suçtan mahkûm olduklarına baktığımızda, birinci sırada “adam öldürme ve yaralama” denilen ve bütün ülkelerin ceza yasalarında suç kabul edilen fiilin olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise hırsızlık, gasp, üçüncü sırada tecavüz suçları gelmektedir.⁶⁴

2.12. Suç Oluşumunda Etkili Faktörler

Sosyal olay ve olguları tek bir nedenle açıklayamadığımız gibi suçlu davranışın arkasındaki nedenleri de çok boyutlu olarak ele almamız gerekir. Sosyal bir varlık olan insanın suçlu davranışının arkasındaki nedeni incelemek istediğimizde sahip olduğu aile, aldığı eğitim, bulunduğu sosyal sınıf, kişilik özellikleri, arkadaş çevresi, ekonomik düzey gibi birçok hipotezi birlikte değerlendirmek gerekir.

Suç işlemek bazen anlık bir durum olabildiği gibi bazen de planlı bir eylemdir. Kıskançlık, öfke, hırs, baskılanamayan cinsellik güdüsü gibi bazı içgüdü ve duygu

⁶⁰ Yavuzer, a.g.e., s. 22.

⁶¹ Yavuzer, a.g.e., s. 22.

⁶² Dönmezer, a.g.e., s. 60.

⁶³ a.g.e., s. 61.

⁶⁴ Özbek, a.g.e.,s. 2.

durumları da suçlu davranışı tetikleyebilir. Bireyin kontrol yapısının zayıf olması suç işlemeyi kolaylaştırır.

Suçta sebep olan birçok değişken vardır. Her çalışmada olmazsa olmaz olan değişkenler ise şunlardır:

- 1- Yaş
- 2- Cinsiyet
- 3- Öğrenim durumu
- 4- Aile yapısı
- 5- Arkadaş çevresi
- 6- Ekonomik düzeyi
- 7- Alkol, uyuşturucu kullanımı.

2.12.1. Yaş ve Suç

Suçta neden olan faktörlerin en başında yaş gelir. Yaş ile suç arasındaki ilişkinin ters yönde olduğu varsayımı kriminolojide en sık kullanılan görüştür. Yaş arttıkça suç işleme oranı düşmektedir. Örneğin, ABD’de tutuklanma oranları da yaş ilerledikçe düşmektedir. Özellikle 30’lu yaşlardan itibaren azalmaktadır. 50’li yaşlardan sonra ise %2 oranına düşmektedir.⁶⁵

Türkiye’de 25 yaşlarında artan suçlu sayısı, 49’lu yaşlardan sonra azalma eğilimi göstermiştir.⁶⁶

Çocukluk dönemindeki davranışlar üzerinde aile, okul gibi kontrol mekanizmaları daha fazla denetim kurar. Çocuklar aile ve okulun denetimi altında olduğu için çok az suç işlemektedir. Gençler ise yaşlılardan daha fazla suç işlemektedir. Genellikle, 15 yaşın altında suçluluk miktarı en düşük seviyededir. 60 yaştan itibaren 15 yaşın altındakine yakın oranlar elde edilmektedir.⁶⁷

⁶⁵ Tülin İçli, Aslıhan Ögün, “Sosyal Değişme Sürecinde Kadın Suçluluğu”, *Ankara, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.V, S. 2 (1998), s. 23.

⁶⁶ Erhan Tecim, “Cezeevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı”, *Konya, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 22 (2009), s. 71.

⁶⁷ Tülin İçli, Aslıhan Ögün, a.g.e., s. 26.

2.12.2. Cinsiyet

Cinsiyet ile suç ilişkisi ele alındığında bütün toplumlarda kadınların suç işleme oranlarının erkeklerden düşük olduğu söylenebilir.⁶⁸

Kadınların erkeklerden daha az suç işlemesinin nedeni biyolojik cinsiyete indirgenemez. Toplumsal cinsiyete dayalı yetiştirilme tarzları erkeklerin kadınlara oranla daha fazla suç işlemesine neden olabilmektedir.

2.12.3. Öğrenim Durumu

Okul, çocukları eğitirken disiplin altında da tutan bir kurumdur. Bu itibarla okuldan kaçan, okuldan atılan veya okulla ilişkisi kesilen bireyler, okula bağlı olarak gerçekleşen denetim mekanizmasının dışında kalmış olmaktadır.⁶⁹ Okul bireyler için öğretici ve disipline edici bir kurum olmak dışında sosyalleştirici bir etkiye de sahiptir. Victor Hugo ‘‘bir okul fazla yapın bir hapisane eksiltmiş olursunuz’’ derken eğitimin suçlu davranışı önlemedeki önemini vurgulamıştır.

Öğrenim düzeyi bireyin kendi öğrenim düzeyi ve ailelerin öğrenim düzeyi olmak üzere iki boyutta değerlendirilebilir. İstatistiki veriler hükümlü ailelerinin eğitim durumunun oldukça düşük olmakla birlikte hükümlülerin de çoğunlukla ilkokul mezunu veya okuma yazma bilmeyen kişilerden oluştuğunu göstermektedir.

Lombroso'ya göre, aydınların suçluluğu genellikle hile tipinin vasıflarını taşır. Okuma-yazma bilmeyenlerde çocuk öldürme ve düşürme, hırsızlık, soygun, kundakçılık çoğunluktadır. Az okumuşlarda zorlama, tehdit mektubu, mala ziyan ve yaralama çoktur. Orta okumuşlarda rüşvet verme, kalpazanlık ve yüksek tahsillilerde sahtekârlık, vazifeyi suistimal etme ve siyasi suçlar çoktur. Tahsil, suç işlemenin ince şekillerini bulundurmaktadır.⁷⁰

Öğretimin suç sayısı ve suç niteliği üzerindeki etkileri birçok tartışmaya konu olmuşsa da bugün artık öğretimin mülkiyete karşı işlenen suçlarda artırıcı bir etki

⁶⁸ İçli, *Türkiye’de Suçlular*, s. 25.

⁶⁹ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, çev. Cemal Güzel, İstanbul: Ayraç Yayınevi, 2005, s. 213.

⁷⁰ Cesare Lombroso, *Suç İşlemenin Biyolojik ve Sosyolojik Sebepleri*, çev. Sadi Irmak, 2. b., İstanbul: Aydın Güler Kitabevi, 1963, s. 39-40.

yapmasına karşılık, şahıslar aleyhine işlenen suçlarda azaltıcı bir fonksiyona sahip olduğu ve bir önem taşıdığı genellikle kabul edilmektedir.⁷¹

2.12.4. Aile ve Suç

Bireyin suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi için sağlıklı bir toplumsallaşma sürecinden geçmesi gerekir. Toplumsallaşmanın ilk yaşandığı ve davranış kalıplarının öğrenildiği ilk yer ailedir. Aile toplumun değerlerini ve normlarını çocuğa öğretir. Anne babanın tutumu çocuk üzerinde kalıcı etkiler bırakır. Suçlu davranışın geliştirilmesi açısından en önemli dönem çocukluktur. Hiçbir sosyal olayın tek bir nedeni yoktur fakat suçluların sayısında artış günümüzde aile içi kötü ilişkiler, aile içi şiddet ve dağılmış ailelerin oranıyla birlikte paralel olarak artmaktadır. Ailelerin sosyal ve ekonomik yapısı çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynar.

Psikiyatrist Dr. M. Scott Peck'e göre, insanın sağlıklı olarak yetişebilmesi için kendisini değerli hissedebilmesi şarttır ve bu kendini disipline sokmanında temel taşıdır. Bu duygu ise ana-baba sevgisinin direk bir ürünüdür.⁷² İlgil ve sevgiden yoksun yetişen çocukların suça itilmesi kolaylaşmaktadır. Goleman'a göre, çocukluktaki ahenksizliğin hayat boyu ödenecek duygusal bedeli çok ağırdır; hem de sadece çocuk için değil.⁷³

2.12.5. Arkadaş Grubunun Etkisi

İçinde bulunduğumuz çevrenin suç oluşumunda etkisi fazladır. Arkadaş grubunun etkisi çoğu zaman aileden daha baskın olabilmektedir. Arkadaş çevresi suç oluşumunun sosyal kaynaklarından biridir. Elliott, Huizinga ve Ageton suçlu arkadaşların, suçluluğun en önemli nedensel faktörlerinden biri olduğunu ileri sürmektedirler.⁷⁴

Suçlu arkadaş grubuyla devam eden ilişkiler ve heyecan arama isteği bireylerin suça sürüklenmesini kolaylaştırmaktadır. Özgüven sorunu yaşayan bireyler suçlu arkadaş grubunun içerisinde suç kültüründen beslenmekte ve suç işleme konusunda cesaretlenmektedir. Suçlu arkadaş grupları suç işlemeyi rasyonalize ederek suçu

⁷¹ Jeon Pinatel, "Suç ve Tahsil", çev. Selahattin Atalay, *Ankara, Adalet Dergisi*, S. 5 (1956), s. 519.

⁷² Scott Peck, *Kötülüğün Psikolojisi*, çev. Göker Talay, İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2003, s. 20.

⁷³ Daniel Goleman, *Duygusal Zeka*, çev. Banu Seçkin Yüksel, İstanbul: Varlık Yayınları, 2000, s. 133.

⁷⁴ Kızmaz, *Cezaevi Müdavimleri İnatçı Suçlular*, s. 133.

meşrulaştırmakta ve pekiştirmektedir. Suçlu davranışta bulunmamak ve bir daha suç işlemek için suçlu arkadaş grubuyla olan ilişkinin bitirilmesi gerekir.

2.12.6. Ekonomik Düzeyin Suç Oluşumuna Etkisi

“Ekonomik koşulların bozuk, ticari hayatın ölçsüz, üretimin ve tüketimin dengesiz, gelir dağılımının gayri âdil olduğu kâr getiren ve kazanç temin eden kaynakların âdilâne paylaşılmadığı toplumlarda sağlam bir ahlâki hayatın bulunmasına imkân yoktur. Çünkü iktisadi alandaki bozukluk, ahlâki çöküntüyü doğurur.”⁷⁵

Ekonomik sorunlar yaşamın her alanını etkilediği gibi suç oranlarının artmasında da etkindir. Bireyi suça yönelten unsurların başında sosyo-ekonomik yetersizlik gelmektedir. Nüfus yoğunluğu, yaşam pahalılığı, gelirin düşük olması, sosyal statü gibi etkenler döngüsel olarak birbirini etkilemekte ve suç oluşumunu tetiklemektedir.

2.12.7. Alkol, Uyuşturucu Madde Kullanımı

Suçun oluşumunu etkileyen veya hızlandıran faktörlerden biri de alkol ve madde kullanımınıdır. Kriminolojik araştırmalarda da alkol ve madde kullanımı suçla bağlantılı olarak ele alınan değişkenler içerisinde yer almaktadır. Alkol veya madde kullanımı ister bilimsel ister teolojik olsun suça zemin hazırlayan nedenler arasında sayılır. Uyuşturucu madde kullanımına bağlı olarak işlenen suç oranlarında artış olduğunun göstergesi ceza ve infaz kurumlarında yatan mahkûmların suç profili incelendiğinde de ortaya çıkmaktadır.

Hz. Muhammed’in “İçki bütün kötülüklerin anasıdır”, Lombroso’nun “Alkol, suçun nedenlerinin açıklanmasında, hemen hemen tamamında hak iddia edecek kadar çok önemlidir”⁷⁶ sözleri, alkol ve madde kullanımının davranışlarda suça eğilimi artırdığı görüşünü desteklemektedir.

Gasp suçundan tutuklu ve hükümlü bulunanlar üzerine gerçekleştirilen bir çalışmada suçluların %75’inin suç işlemeyen önce alkol, uyuşturucu veya her ikisini birden aldıkları yönünde sonuçlar elde edilmiştir.⁷⁷ Scully’nin, tecavüzcüler üzerinde

⁷⁵ Abdurrahman Kurt, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Bursa, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XVIII, S. 2 (2009), s. 15.

⁷⁶ Timur Demirbaş, *Kriminoloji*, 2. b., Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s. 275.

⁷⁷ Zahir Kızmaz, “Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım”, *Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XV, S. 1 (2005), s. 134.

yaptığı araştırmada; tecavüzcülerin %77'sinin, alkol ve uyuşturucu kullanmış olmalarını, tecavüz eylemlerinin nedeni olarak gösterdiklerini belirtmektedir.⁷⁸

2.13. Mahkûm

Mahkûm kanunun suç saydığı fiili işleyen ve bunun sonucunda yaptırımla karşılaşmış olan toplumun sabıkalı bir üyesidir. Mahkûm birey suçlu davranıştan dolayı hüküm giyen kişidir. Doğuştan suçlu olarak dünyaya gelmeyen insan sürekli değişen ve gelişen bir canlıdır. Çevresiyle etkileşen ve çevresini etkileyen bireyin suç işleminin altında tek bir neden yatmamaktadır. Mahkûm aile, okul, arkadaş çevresinin bir yansımasıdır.

Birden fazla suç işleyen ve birden fazla hüküm giyen suçlulara kriminolojide mükerrir suçlular denilmektedir.⁷⁹ Mükerrir suçluluk örnekleri gelişmiş batı ülkelerinde de yüksek oranlarda görülmektedir. Giddens, İngiltere'de hapis cezasını çektikten sonra serbest bırakılan erkeklerin %60'tan fazlasının, dört yıl içerisinde yeniden suç işlediklerini ve bu nedenle tutuklandıklarını belirtmektedir.⁸⁰

2.14. Suç ve Sapkınlık Teorileri

İnsanların neden suç işlediğini açıklamak üzere birçok teori geliştirilmiştir. Suçun temelinde bireysel teoriler biyolojik ve psikolojik nedenlerle açıklama yaparken; toplumsal teoriler ekonomik yetersizlik, öğrenim düşüklüğü, toplumsal statü, sosyal yapı gibi faktörlerle açıklama yapmaktadır.

2.14.1. Makro Perspektifler ve Suç

Makro perspektif suçlu davranışın nedenini bireyin kendisinde değil çevrede temellendirmeye çalışır. Sosyolojik bakış açısına göre suçlu davranış, sosyal ortamın ürünüdür.⁸¹

2.14.1.1. Sosyal Yapı Teorileri

Sosyal yapı teorileri toplumdaki yaşam pahalılığına karşın ekonomik düzeydeki düşüklüğün, öğrenim düzeyinin hem ailede hem de bireydeki yetersizliğinin suçun

⁷⁸ Kızmaz, *Cezaevi Müdavimleri İnatçı Suçlular*, s. 146.

⁷⁹ Dönmezer, a.g.e., s. 393.

⁸⁰ Giddens, a.g.e., s. 234.

⁸¹ Tülin Gülşen İçli, *Kriminoloji*, 7. b., Ankara: Seçkin Yayın, 2007, s. 89.

oluşumunda doğrudan veya dolaylı olarak etkisi olduğunu savunur. Sosyal yapı teorileri, sosyal yapıda alt konumda bulunan bireylerin suç işlemek dışında başka bir seçeneği olmadığını, bu nedenle işlemiş oldukları suçtan dolayı sorumlu tutulmaması gerektiği görüşündedir.

2.14.1.2. Sosyal Kontrol Teorileri

Sosyal kontrol teorileri toplumsal değer ve normlara olan bağlılığın azalması sonucu suçluluğun oluştuğunu söylemektedir. Bu kurama göre toplumsal değer ve normlara olan bağlılık artarsa suça yönelim azalır, toplumsal değer ve normlara olan bağlılık azalırsa kriminallikte artış görülür. Kriminallikle, değer ve normlara bağlılık ters yönde ilişkilidir. İçsel veya dışsal kontrol unsurlarının azlığı ve yokluğu suçu açıklamada kullanılır.

Travis Hirshi teorisini suç işlemek için birçok fırsat varken çoğumuzun yasalara ve değerlere uygun birer insan olarak yaşadığımız gerçeğinden yola çıkarak suçun nedenini birey ve toplum arasındaki sosyal bağın zayıflığı üzerinde temellendirir. Toplum ve birey arasındaki bağ zayıflamaya başladığında suç oranlarında artış görülür.

Sosyal kontrol teorileri diğer teorilerden farklı olarak insanların doğasında suç işleme eğilimi olduğunu ifade eder. Bu kurama göre aile, okul, din ve arkadaş gibi geleneksel kurum veya unsurlara bağlılık gibi kontrol faktörlerinin bireyi kontrol altında tutmasıyla suçlu davranış önlenir.⁸² Kontrol teorilerine göre, insanlar sosyal kontrol ile uyuma güdülenmişlerdir. Yasa ihlali için, özel bir güdüye gereksinim yoktur. Bu, kontrol yokluğunda doğal olarak ortaya çıkar.⁸³

2.14.1.3. Marksist Kriminoloji

Çatışma teorileri suçu, iktidar ve toplumsal sınıf eşitsizliği kontekstinde anlamlandırmaya çalışır. Marks ve Engels gibi düşünürlerin savunuculuğunu yaptığı bu teoriye göre adalet sistemi üst sınıfın elindedir. Üst sınıf iktidarını kaybetmemek, alt sınıf zorlu hayat koşullarına ve üst sınıfa direnebilmek için suça yönelmektedir. Suç, güç çatışmalarının bir ürünüdür ve kapitalist düzenin bir parçasıdır. Marksist

⁸² Can, *a.g.e.*, s. 34.

⁸³ İçli, "Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet", *Sosyolojiye Giriş*, s. 656.

Kriminolojiye göre, suçun azaltılması için ayrımcılıktan uzak eşitlikçi ve güç ilişkilerinin dengelendiği toplumsal bir düzen gerekmektedir.

2.14.1.4. Alt Kültür Teorileri

Toplumdaki belirli grupların suçu onayladığı, o gruba üye olanların da suçlu davranışlarının pekişmesi alt kültür teorilerinin hipotezini oluşturur. Bu grupların değer yargıları suçu destekler.

Cohen'e göre suç "Ne doğuştan kazanılan ne de çocuğun kendi icat ettiği bir şey değildir... Çocuklar suçlu olmayı, suçun kök salıp geliştiği grupların bir üyesi olmakla öğrenirler." Cohen'e göre diğer insanların kendilerine karşı sahip oldukları olumsuz bakış açısından son derece rahatsız olan gençler derin bir sosyal statü hoşnutsuzluğu yaşarlar ve kendileriyle benzer sorunlar yaşayan diğer insanlarla bir araya gelerek suç çetelerini oluştururlar.⁸⁴

2.14.1.5. Etiketleme Teorisi

Yaftalama teorisi diğer teorilerden farklı olarak, bireylerin niçin suç işlediklerine odaklanmaktan çok, niçin belirli davranışların sapma veya suçlu olarak tanımlandığını açıklamaya çalışmaktadır.⁸⁵ Suç işlemiş kişi artık toplumun sabıkalı bir üyesidir. Onlar ailesi, arkadaşları, çevresi, yasal otoriteler tarafından etiketlenmiş oldukları için suçludurlar. Etiketleme teorisine göre suçlu cezalandırılırken toplum ve yasalar tarafından etiketlendiği için toplumdan soyutlanmaktadır. Cezaevine gönderilen kişinin suçlu olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Mahkûm birey cezaevinden çıktığında toplum ön yargısı devam edeceğinden suçluluk hayat boyu onun etiketi olacaktır.

2.14.1.6. Kartografik (Coğrafi) Ekol

Coğrafi teori ısı, nem gibi iklimi etkileyen faktörlerin, yerleşim yeri ve doğal kaynak gibi coğrafi fenomenlerin suçlu davranış üzerindeki etkisini inceler.

İlk olarak Montesquie ekvatora yaklaştıkça suçluluğun ve kutuplara yaklaştıkça alkollü içki tüketiminin arttığını iddia etmiştir. Aldolph Quetelet kişilere karşı işlenen suçların güneyde ve sıcak mevsimlerde, mülkiyete karşı işlenen suçların kuzeyde ve

⁸⁴ Osman Dolu, *Suç Teorileri: Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, 4. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 350.

⁸⁵ Kızmaz, *Cezaevi Müdavimleri İnatçı Suçlular*, s. 25.

soğuk mevsimlerde arttığını açıklamış ve bunu “suçluluk hakkındaki ısı kanunu” olarak isimlendirmiştir. Ülkemizde de 1967 yılında yapılan bir çalışmada sıcaklık arttıkça cinayet ve yaralama vaka sayısının artıp, sıcaklık azaldıkça vaka sayısının azaldığını, sıcak ve kavurucu yaz aylarında adam öldürme ve yaralama olaylarının diğer olaylara oranla arttığını bulgulamışlardır.⁸⁶ İklimin suç üzerinde doğrudan bir etkisi olmamakla birlikte suçluluğa imkân verici bir unsur olduğu kabul edilebilmektedir.

2.14.1.7. Fonksiyonalist Teori

Fonksiyonalist teori suçu normal bir davranış olarak yorumlamaktadır. Bu teori suçu toplumun düzenliliği ve değişimi için gerekli olduğu görüşündedir. Toplumdaki heterojenlik suça zemin hazırlamaktadır. Birbirlerinden farklı ve sayıca fazla olan insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için farklı metotlar deneyebilmekte bazen de suç işleyebilmektedir.

Durkheim için suç mevcut normların bir ürünüdür. Suç fonksiyoneldir ve sosyal değişme için şarttır. Suç bazen yararlı da olabilir, hatta toplumun sağlık işaretidir. Suçun varlığı sosyal değişme yolunun açık olduğunu, sosyal yapının katı olmadığını gösterir.⁸⁷ Suçun olmaması toplumda herkesin aynı şekilde davranması ve her konuda aynı fikirde olması anlamına gelir. Bu durum toplumdaki yaratıcılığı ve çeşitliliği engeller.

2.14.2. Mikro Perspektifler ve Suç

Mikro perspektifler makro perspektiflerden farklı olarak suçlu davranışı açıklarken bireyi anlamaya çalışır. Davranış kalıpları içinde bulunulan duruma ve olayları kişisel yorumlamaya göre şekillenmektedir.

2.14.2.1. Klasik Ekol - Rasyonel Seçim Teorisi

Sosyal bir olgu olan suça pozitif anlamda bilimsel olarak ilk yaklaşım, 18. yüzyıl ortalarında Klasik Ekolle olmuştur. Diğer adı Rasyonel Ekol olan Klasik Düşünce var olan hukuk sistemine tepki olarak oluşturulmuştur. Bu ekolün temsilcileri Cesare Beccaria ve Jeremy Bentham’dır. Klasik ekol, bireylerin suç işlemeyi rasyonel olarak seçtiklerini savunur. İnsan zevk veren faaliyetleri seçer, acı verenlerden kaçınır.⁸⁸

⁸⁶ Dönmezer, a.g.e., s. 160.

⁸⁷ İçli, *Kriminoloji*, s. 91.

⁸⁸ İçli, *Kriminoloji*, s. 64.

Cornish ve Clarke'a göre suç genel olarak, suç sonrasında oluşması beklenen getiriler (fayda) ve götürüleri (zarar-maliyet) değerlendiren rasyonel tercihlerin bir sonucudur.⁸⁹ Bu görüşe göre suçu engellemek için cezanın şiddeti artırılmalıdır. Ceza suçtan elde edilen kazançtan fazla olmalıdır ki caydırıcılığı etkili olsun. Ceza suçtan daha ağırorsa suçu kontrol etmek mümkün olabilir. Rasyonel ekol insanlar acı veren şeylerden kaçınır zevk veren eylemleri seçer görüşünü savunur. Fakat her suç davranışı için bu geçerli değildir. Çünkü suçlar anlık ve durumsal olarak da işlenebilir. Yaralama veya cinayet gibi suçların birçoğu öfke anında işlendiği için birey ceza sürecini düşünmeden hareket eder. Kültürel dayatmalar sonucu işlenen kan davası gibi suçlarda da cezanın caydırıcı etkisi güçlü olmayabilir. Birey her zaman ceza olgusunu düşünerek fiiliyata geçmez.

2.14.2.2. Pozitif Ekol

19. yüzyılda bilimsel alandaki gelişmeler sosyal bilimlere de etkilemiştir. Sosyal bilimlerin olguları doğa bilimlerinde olduğu gibi temellendirmeye çalışmıştır. Pozitif Ekol Cesare Lombroso(1835-1909) öncülüğünde ortaya çıkıp Enrico Ferri(1856-1929) ve Rafaella Garofalo(1852-1934) ile temsil edilmeye devam etmiştir. Pozitivist görüşü benimseyen düşünürler suç ve suçluyu bilimsel temellerde açıklamışlardır. 1876 yılında Lombroso tarafından yazılan Suçlu İnsan(L'uomo Delinquente) kitabında suçluların doğuştan getirdiği bir takım fiziksel ve ruhsal bozukluklara sahip olduğu düşüncesi yer almaktadır. Lombroso mahkûmları fiziksel özellikleri açısından incelemek için cezaevinde ölen kişilerin cesetlerine otopsi yapmıştır. “Doğuştan Suçluluk” teorisine birlikte bazı insanların ister istemez suçlu olarak dünyaya geldiğini iddia etmiştir. İtalyan kriminolog Cesare Lombroso, bireylerin suçlu olarak dünyaya geldiklerini, suçlu bireylerin diğer bireylerden fiziksel olarak (kafatası ve alın biçimi, çene büyüklüğü ve kol uzunluğu gibi) bazı atavistik anomalilerle ayırım gösterdiklerini savunmuştur.⁹⁰

Psikolojik ve sosyolojik özelliklerin ölçülmesinin zor ve bilimsel olmadığına inandığı için Lombroso suçun sadece biyolojik nedenleri üzerinde durmuştur. Lombroso

⁸⁹ Dolu, *Suç Teorileri: Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, s. 99.

⁹⁰ Lombroso, *a.g.e.*, s. 46.

kalıtımı suçun temel nedeni olarak incelerken çevre faktörünün de davranışı etkilediği düşüncesine katılmaktadır.

Pozitif ekolün diğeri ismi Enrico Ferri'dir. Ferri'ye göre suçlu genellikle anormaldir. İnsanlar iradeleri dışında biyolojik, fiziki ve sosyal nedenlerden dolayı suç işlerler.⁹¹ Ferri'ye göre bireyleri suç işlemeye yaşam koşulları sevk etmektedir. Ferri suçlu doyum yasasını savunmaktadır. Buna göre belli bireysel ve fiziksel koşullara sahip olan bir çevrede ancak belli ve sabit sayıda suç işlendiği görülür. Ne daha az ne daha çok. Suç bu durumda ancak toplumda yapılacak olan değişimlere bağlı olarak önlenir.⁹² Suçluları cezalandırmaktan önce suçlu davranışın ortaya çıkmasına neden olan etkenleri ortadan kaldırmamız gerekir.

2.14.2.3. Biyolojik Kuramlar

Biyolojik kuramlara göre suça neden olan faktör biyolojik bozukluklardır. Bu kuram suç davranışının altında yatan nedenleri kalıtım, nörolojik ve biyokimyasal süreçlerle açıklar.

Araştırmalara göre insanı suç işlemeye iten bazı genler vardır. 46. genin XY değil de XYY olması genetik araştırmalara göre suçun sebebi olarak görülebilmektedir.⁹³ Genetik alanındaki çalışmalarıyla bilinen Fransız bilim insanı Arnold Munnich, şöyle demektedir: bir gen, tek başına bir şey ifade etmez. Bireyi karakterize eden benzersiz durum, genlerin kendi aralarındaki uyumu ve etkileşimidir. Bir insanda şiddet genine rastlandığı zaman, kâtil olmak için programlandığını söylemek doğru değildir. O genin diğeri genlerle uyumu, etkileşimi önemlidir. İnsanlar birbirinden nasıl etkileniyorsa, genler de birbirinden etkilenir.⁹⁴

Kalıtımın suç davranışının üzerinde etkisi artık ciddiye alınmamaktadır. Suçluluk geni taşıyorsa bile suçun işlendiği bir çevreye sahip olan bireyin suça eğilimi artmaktadır. Kalıtımla suç geninin aktarılması suçluluğun nedeni olarak görülmemektedir.

⁹¹ Dönmezer, a.g.e., s. 5.

⁹² Senem Burkay, *Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 28.

⁹³ Tecim, "Cezeevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı", s. 65.

⁹⁴ Hidayet Aydar, *Genetik Şifre Kopyalama ve Kur'an (Genetic Code, Cloning and Qur'an)*, İstanbul: Elif Yayınları, 2003, s. 98.

2.14.2.4. Yeni (Neo) Klasik Ekol

Neo klasik ekol psikoloji ve sosyolojiden etkilenecek insanların rasyonel tercihlerinin aksine kişisel özellikleri üzerinde durarak suçu açıklar. Neo klasikler dikkatleri aktiviteden aktöre çevirmiş ve insanların seçimlerinin aksine kontrollerinin ötesindeki faktörlerin suçlu davranıştan sorumlu olabileceğini tartışmaya açmışlardır. Örneğin yaş küçüklüğü ve zihinsel özür olmanın ceza sorumluluğunu ortadan kaldırması gerektiğini düşünmektedirler.⁹⁵

2.14.2.5. Psikanalitik Ekol

Sigmund Freud'un(1856-1939) öncülüğünü yaptığı Psikanalitik Ekole göre birey id, ego ve süper egodan oluşan kişiliğin temel bileşenleri arasındaki yapısal uyumsuzluktan kaynaklı suç işlemektedir. İd(alt benlik) cinsellik ve saldırganlık gibi içgüdüler, ego(benlik) alt benliğin isteklerini ile üst benlik arasındaki koordinasyon, süper ego(üst benlik) ise önemli görülen kişiler ve kurumlar tarafından geliştirilen değerlere dayanan vicdan olmak üzere kişiliği meydana getirir. Egonun id'i denetleyememesi sonucu süper egoda yapısal aksamalar ortaya çıkar. Bu durum anormal kişiliklerin oluşmasına neden olur. Kanunlara aykırı davranışlar sergileyenler Freud'a göre bu dengeyi kuramamış kişilerdir.

Psikanalitik Ekole göre, çocuk en temel dürtülerden biri olan saldırganlık dürtüsü ile dünyaya gelir. Bu dürtünün kontrolü sosyalleşmenin gerçekleşmesi ve süperegonun oluşumu ile olur. Bu süreç ebeveynlerle olan ilişkiye bağlıdır ve bu süreçte oluşan id-ego-süperego kaynaklı bilinçaltı karmaşaların suç davranışını meydana getirdiği varsayılmaktadır.⁹⁶

Pavlov'un klasik koşullanma teorisi, Bandura'nın sosyal öğrenme teorisi ve Skinner'ın edimsel koşullanması da diğer psikolojik kuramlardandır. Bu kuramlar suçu öğrenilen bir davranış olarak tanımlar. Olumsuz davranışların örnek alınması, pekiştirilmesi ve onaylanması suçu oluşturur.

⁹⁵ Osman Dolu, "Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitesinin Değerlendirilmesi" *Polis Bilimleri Dergisi*, C. XI, S. 4 (2009), ss. 98-99.

⁹⁶ Sema Kaner, "Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar" *Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. XXV, S. 2 (1992), s. 482.

2.14.2.6. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi suçun diğer davranışlar gibi öğrenildiğini ileri sürerek suçlu davranışın nasıl kazanıldığı ve ne şekilde sonlandırılabilceğini öğrenme teorilerine göre açıklar. Sosyal öğrenme kuramına göre suçlu grupla olan birliktelik suçluluğun oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda arkadaş grubunun etkisi ebeveynlerin etkisinden daha baskındır. Suçlu bir akran grubuna sahip olan bireylerin suça daha yatkın kişiler olduğu söylenebilir. Bireyler aile, kurum veya kuruluşlardan da iyi veya kötü davranışları öğrenirler.

Sutherland, suçluluğun ne bireysel özelliklerle ne de sosyo-ekonomik pozisyonların etkisiyle oluştuğunu; suçluluğun önemli ölçüde bireylerin kriminal değer ve normlar ile temasları sonucunda öğrenilen bir davranış olduğunu iddia etmektedir.⁹⁷ Bu kurama göre suç, öğrenilen bir davranıştır.⁹⁸ Şikago Okulu geleneğinden gelen Sutherland, suçun diğer normal davranışlar gibi öğrenilen bir davranış olduğunu, bu öğrenmenin bireyin kendisi açısından önemli olan insanlarla olan etkileşimi sonucunda gerçekleştiğini savunmuştur.⁹⁹

2.15. Ceza

Ceza işlenen suça yönelik verilen bir karşılıktır. Ceza ile suçlunun yeniden suç işlemesine engel olmak, toplumu olası suçlara karşı korumak ve suçlunun kanunlara, değerlere saygılı bir birey olarak topluma yeniden kazandırılması amaçlanır.

Tarihsel süreçte cezalandırma her zaman suç ile mücadele için en çok kullanılan yöntem olmuştur. 18. ve 19. yüzyıllarda ceza politikaları genellikle bedene acı çektirme yönünde geliştirilmiştir. 20. yüzyıla kadar bedene acı verme yoluyla adaletin sağlandığı düşünülmekteydi. Dayak, kırbaç, kısas, kölelik, idam vb. suçlulara uygulanan bedeni işkencelerdir. 20. yüzyıla birlikte ceza infaz sistemi nitelik olarak transformasyon geçirmiştir.

Cezaevinin gelişimiyle birlikte suçlular kapatılarak cezalandırılmaya başlanmıştır. Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu adlı kitabında, adaletin cezalandırıcı yanının, önceleri bedene uygulandığını, gelişim sürecinde bedenini yerini

⁹⁷ İçli, "Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet", *Sosyolojiye Giriş*, s. 652.

⁹⁸ a.yer

⁹⁹ Dolu, *Suç Teorileri: Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, s. 240.

ruhun aldığını söylemekte, ancak bugün, cezalandırmanın, bir ruhu doğru yola döndürmekten çok, yaşanan dünyadan mahrum kılmak olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, suçlar ve kabahatler adı altında, hep yasa tarafından tasarlanmış hukuki nesnelere yargılanmaktadır. Ama aynı zamanda; tutkular, içgüdüler, anormallikler, sakatlıklar, uyumsuzluklar, çevre ve kalıtımın etkileri de yargılanmaktadır.¹⁰⁰ Foucault'nun ifadesiyle, modern çağ açısından, “beden, ruhun hapisanesidir.”¹⁰¹ Cezalandırmanın kendisi, iktidarın işleyiş biçimlerinden ve toplumun disiplin altına alınmasını sağlayan araçlardan biridir.¹⁰²

Günümüzde suçluların cezalandırılması modern öncesi dönemden farklıdır. Mevcut cezalandırma anlayışı kamu düzenini sağlamak ve kişinin yeniden suç işlemesini önlemek amacıyla taşır. Suçluların aile, eğitim, arkadaş ve ekonomik düzeylerine ilişkin veriler bütüncül bir yöntemle değerlendirilip, suça neden olan temel değişkenler üzerinden iyileştirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

2.16. Ceza İnfaz Kurumları

Ceza infaz kurumları hükümlü ve tutuklu kişilerin ıslah edilip, cezaları süresince kapatıldıkları yerlerdir. Eskiden suçluların toplumdan soyutlandığı yerler olan ceza infaz kurumları günümüzde suçlunun değişim ve dönüşüm sürecine katkı sağlamak amacıyla eğitim programları geliştirmektedir.

Hükümlü ve tutuklular ceza infaz kurumlarında maddi ve manevi alandaki iyileştirme programlarına katılım sağlayarak, hükümlü olarak geçirdikleri süreyi değerlendirmektedirler.

2.16.1. Cezaevi (Hapishane)

Cezaevi, suç işleyen kişilerin kapatıldıkları özel olarak inşa edilmiş yerlerdir. 18.yüzyılın son çeyreğine kadar cezaevlerinde uygulanan cezanın hedefi; acı çektirilen bedendi. Cezaevleri ise suçlunun toplumdan soyutlanarak unutulmaya mahkûm edildiği

¹⁰⁰ Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 7. b., Ankara: İmge Kitabevi, 2017, s. 51.

¹⁰¹ Garry Gutting, *Foucault*, Ankara: Dost Yayınevi, 2010, s. 120.

¹⁰² Foucault, a.g.e., s. 110.

ve mahkûmlara ne kadar az ilgi gösterilirse cezanın da o kadar etkili olacağını düşünülüyor yerlerdi.¹⁰³

Günümüzde cezaevleri mahkûmların yalnızca dört duvara kapatıldığı mekânlar değildir. Suçlular cezaevinde ıslah edici, sorumluluk duygusunu geliştiren programlara katılım sağlayarak toplumsal düzen ve uyum için gerekli olan iyileştirici faaliyetlerle yeniden sosyalleşmektedir.

Cezaevleri suçlulardan oluşan kalabalık bir kitleyi barındırdığı için yer darlığı, personel istihdamı, kaynak aktarımı gibi problemleri de beraberinde getirmektedir. Mahkûmiyet altında olan birey toplumdaki soyutlanmıştır. Cezaevleri suç işleyen bireyi toplumdaki soyutladığı için bazen psikolojik problemlere de neden olabilmektedir. Birbirinden farklı suçtan hüküm giyen kişileri bünyesinde barındıran cezaevleri, yeni suçların öğrenilmesi veya suçlu davranışın meşrulaştırılmasına sebebiyet de verebilir. Lombroso, Suç İşlemenin Biyolojik ve Sosyal Sebepleri isimli eserinde suç işlemenin en önemli sebeplerinden birinin cezaevleri olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, cezaevleri suçluların toplanma ve birbirlerinden öğrenme imkânının olduğu yerlerdir.¹⁰⁴

2.16.2. Denetimli Serbestlik

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 4. maddesinde Denetimli Serbestlik “şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi” olarak tanımlanmaktadır.

Denetimli Serbestlik mahkeme tarafından belirtilen şartlarda ve belirli zaman içerisinde, denetim planı dahilinde hükümlü veya şüphelinin ihtiyaç duyduğu programların sağlandığı toplum temelli bir uygulamadır. 2005 yılında çıkarılan Denetimli Serbestlik Yasası hükümlünün ailesiyle bağlarını sürdürebilmesi ve dış dünyaya uyum sağlayabilmesi için cezasını sosyal hayat içerisinde çekmesine olanak sağlar.

¹⁰³ Foucault, a.g.e., s. 39.

¹⁰⁴ Lombroso, a.g.e., s. 52.

Denetimli Serbestlik hükümlünün ıslahı ve toplumla bütünleşmesi için ihtiyaç duyduğu program ve hizmetleri içerir. Hükümlünün suç işlemesine neden olan davranışların düzeltilmesi ve tekrar suç işlemelesinin önlenmesi, toplumun korunması amaçlanmaktadır. Hükümlünün ıslahı ve topluma yeniden uyum sağlamasını amaçlayan Denetimli Serbestlikte özgürlüğü tamamen kaldırmak yerine kısıtlama vardır. Hükümlünün toplum içerisinde gözetim ve denetim altındaki infazı denetimli serbestlik uygulamasıyla gerçekleşmektedir. Mahkûm bireyler denetimli serbestlik yasasından yararlanarak toplum içerisinde cezalarını çekmeye devam etmektedir. Denetimli Serbestlik kapsamındaki hükümlüler belirlenmiş kurallara ve programa uymak zorundadır. Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'ndan alınan verilere göre yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 2018 yılı Ağustos ayına kadar yaklaşık 3.500.000 kişinin takip ve denetimi yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmada kullanılan anket ve ölçek sorularından elde edilen veriler tablolarda verilmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

3.1. Örneklem Grubunun Sosyo-Demografik Yapısı

Tablo 1: Örneklemin Yaş Dağılımı

Yaş	n	%
18-25	32	28,1
26-40	51	44,7
41-60	27	23,7
60+	4	3,5
Toplam	114	100

Tablo 1’de 114 hükümlünün yaş dağılımı verilmiştir. Kategorik bir karşılaştırma yapmak için örneklem grubu “18-25 yaş, 26-40 yaş, 41-60 yaş, 60 ve üstü” olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Örneklemin 32’si(%28,1) “18-25”yaş, 51’i(%44,7) “26-40”yaş, 27’si(%23,7) “41-60”yaş, 4’ü(%3,5) “60 yaş ve üstü”ndedir.

Örneklem grubumuzun %72,8’i “18-25, 26-40” yaşları arasındadır. Yaşamın en aktif ve verimli olunan bu dönemlerinde bireylerin suç işleme oranının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. İşsizlik ve imkânsızlığın genç yaştaki kişileri daha fazla etkilediği ifade edilebilir. Yaşlı olarak ifade edilebilecek olan 60 yaş ve üstü olan katılımcılar örneklem grubumuzda en az orana sahiptir. Yaş arttıkça suç işleme oranı da düşmektedir. Bu verilerden hareketle yaş ve suç arasında ters yönde bir ilişki olduğunu ifade edebiliriz. Yaşın ilerlemesiyle birlikte yalnız beden değil zihniyet ve tutumların da değişiklik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 2: Örneklemin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kadın	57	50
Erkek	57	50
Toplam	114	100

Tablo 2’da 114 hükümlünün cinsiyet göre dağılımı verilmiştir. Örneklem grubunun 57’si(%50) ‘kadın’, 57’si(%50) ‘erkek’ tir. Adil bir karşılaştırma yapmak amacıyla katılımcılarla cinsiyet dağılımı eşit olacak şekilde görüşülmüştür. Dünyada olduğu gibi ülkemizdeki hükümlü profilinde erkek sayısı kadın sayısından daha fazladır. Kadınlar ve erkekler aynı olaya farklı tepki verebilmektedir.

Çocukluktan itibaren verilen sorumluluklar ve yetiştirilme tarzımız yetişkinlikte yaşamımızı şekillendirmektedir. Bebeklikten itibaren oğlan çocukları güçlü ve yaramaz olmaları, kız çocukları da duygusal ve korunması gereken bireyler olmaları yönünde birbirinden ayırıştırılmaya başlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıpları kız çocuklarına uslu ve şirin, oğlan çocuklarına güçlü ve cesur olması gerektiği yönünde mesajlar verebilmektedir. Verilen isimlerde bile oğlan çocuklarına gücü tanımlayan, kız çocuklarına naifliği tanımlayan isimler verilmektedir. Doğuştan gelmeyen, toplum tarafından yüklenen cinsiyet rollerinden dolayı erkeklerin suç işleme oranının kadınlardan daha yüksek olduğu öngörüsündeyiz.

Tablo 3: Örneklemin Doğum Yerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	n	%
Büyükşehir	42	36,8
İl	30	26,3
İlçe	39	34,2
Yurtdışı	3	2,6
Toplam	114	100

Tablo 3’te 114 hükümlünün doğum yerleri verilmiştir. Kategorik bir karşılaştırma yapmak için örneklem grubu “büyükşehir, il, ilçe, yurtdışı”nda doğma durumuna göre dört gruba ayrılmıştır. Örneklemin 42’si(%36,8) “Büyükşehir”, 30’u(%26,3) “il”, 39’u(%34,2) “ilçe”, 3’ü(%2,6) “yurtdışı”nda doğmuştur.

Tablo 4: Örneklemin İkâmet Ettiği Yere Göre Dağılımı

İkamet Edilen Yer	n	%
Büyükşehir	58	50,9
İl	12	10,5
İlçe	44	38,6
Toplam	114	100

Tablo 4’te 114 hükümlünün ikâmet ettikleri yerler gösterilmiştir. Hükümlülerden 58 kişi(%50,9) “büyükşehir”, 12 kişi(%10,5) “il”, 44 kişi(%38,6) “ilçe”de ikâmet etmektedir. Yaşanılan yerin insanın duygu, düşünce ve davranışlarına etkisi olduğunu bilinmektedir. Büyükşehir ve illerde nüfus kalabalığının ve sınırlı kaynakların olması, stresle beraber çatışmaların yaşanmasına neden olması, yaşanan kaos ortamında da sapmaların görülmesine zemin hazırlayabildiğini ifade edebiliriz.

Tablo 5: Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	n	%
Bekâr	48	42,1
Evli	44	38,6
Boşanmış	15	13,2
Eşi vefat etmiş	7	6,1
Toplam	114	100

Tablo 5’te 114 hükümlünün medeni durumu verilmiştir. Kategorik bir karşılaştırma yapmak için örneklem grubu “bekâr, evli, boşanmış, eşi vefat etmiş” olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Araştırmaya katılan 114 hükümlünün 48’i(%42,1)

“bekâr”, 44’ü(%38,6) “evli”, 15’i(%13,2) “boşanmış” ve 7’sinin(%6,1) “eşi vefat etmiş” tir. Çalışmamızda evli ve bekâr olan hükümlülerin oranlarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6: Örneklemin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	n	%
0	47	41,2
1	20	17,5
2	25	21,9
3	9	7,9
4+	13	11,4
Toplam	114	100

Tablo 6’da 114 hükümlünün çocuk sayıları verilmiştir. Hükümlülerden 47’si(%41,2) “çocuğu olmadığını”, 20’si(%17,5) “1 çocuk”, 25’i(%21,9) “2 çocuk”, 9’u(%7,9) “3 çocuk”, 13’ü(%11,4) “4 çocuk ve fazlası”na sahiptir.

Tablo 7: Örneklemin Hane Halkı Sayısına Göre Dağılımı

Hane Halkı Sayısı	n	%
1-2	18	15,8
3-4	48	42,1
5-6	33	28,9
7 ve üzeri	15	13,2
Toplam	114	100

Tablo 7’de 114 hükümlünün hane halkı sayısı verilmiştir. Hükümlülerin 18’i(%15,8) nüfusu “bir-iki”, 48’i(%42,1) nüfusu “üç-dört”, 33’ü(%28,9) nüfusu “beş-altı”, 15’i(%13,2) nüfusu “yedi ve üzeri” olan ailede yaşamaktadır. Nüfusu beş-altı ve daha az sayıda olan ailelere çekirdek aile diyebiliriz. Hükümlülerin %86,8’i

çekirdek aile yapısına sahiptir. Örneklem grubumuzdaki hükümlülerin çoğunun hane halkı sayısı azdır.

Tablo 8: Örneklem Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	n	%
Hiç okula gitmemiş	18	15,8
İlkokul mezunu	30	26,3
Ortaokul mezunu	30	26,3
Lise	31	27,2
Lisans	5	4,4
Yüksek Lisans/Doktora	-	-
Toplam	114	100

Tablo 8’de 114 hükümlünün eğitim düzeyi verilmiştir. Araştırmaya katılanların 18’i(%15,8) ‘hiç okula gitmemiş’, 30’u(%26,3) ‘ilkokul mezunu’, 30’u(%26,3) ‘ortaokul mezunu’, 31’i(%27,2) ‘lise mezunu’, 5’i(%4,4) ‘lisans mezunu’dur. Hükümlüler arasında yüksek lisans veya doktora yapan yoktur.

Bu verilerden hareketle hükümlülerin doğum yeri ve ikamet yerlerinin çoğunlukla ‘büyükşehir ve il’ olmasına rağmen eğitim düzeyleri oldukça düşük olduğu ifade edilebilir. Hükümlülerin tamamına yakını ‘hiç okula gitmemiş, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu’dur. Lisans mezunu olan hükümlü oranının diğerlerine göre oldukça az olması bize, eğitim durumu ve suç işlemenin ters yönde bir ilişkiye sahip olduğunu gösterdiğini ifade edebiliriz. Eğitimin davranış değiştirme ve geliştirmedeki rolünün önemli olduğu bilinmektedir. Hükümlülerin hem kendi hem de ebeveynlerinin eğitim düzeyinin düşük olması suçu artırdığı öngörüsündeyiz.

Tablo 9: Örneklemin Oturulan Ev Türüne Göre Dağılımı

Oturulan Ev	n	%
Gecekondu-Kira	2	1,8
Gecekondu-Mülk	2	1,8
Apartman Dairesi-Kira	40	35,1
Apartman Dairesi-Mülk	28	24,6
Müstakil Ev-Kira	14	12,1
Müstakil Ev-Mülk	28	24,6
Toplam	114	100

Tablo 9’da 114 hükümlünün oturdukları ev türleri verilmiştir. Hükümlülerin 2’si(%1,8) “gecekondu-kira”, 2’si(%1,8) “gecekondu-mülk”, 40’ı(%35,1) “apartman dairesi-kira”, 28’i(%24,6) “apartman dairesi-mülk”, 14’ü(%12,1) “müstakil ev-kira”, 28’i(%24,6) “müstakil ev-mülk”te oturmaktadır. Kirada oturan(%49) ve mülk sahibi(%51) olan hükümlülerin oranı birbirine oldukça yakındır.

Tablo 10: Örneklemin Öznel Gelir Algısına Göre Dağılımı

Ekonomik Düzey	n	%
Düşük (1600 lira veya altı)	54	47,4
Ortanın Altı (1600-2500 lira)	36	31,6
Orta (2500-3500 lira)	14	12,3
Ortanın Üstü (3500-4500 lira)	10	8,8
Üst (4500 lira ve üstü)	-	-
Toplam	114	100

Tablo 10’da 114 hükümlünün öznel gelir algısı verilmiştir. Çalışmamızın yapıldığı zamanda asgari ücret 1603 lira olduğundan ücret aralıkları 1600 lira üzerinden düzenlenmiştir. Örneklemin 54’ü(%47,4) “aylık geliri düşük(1600 lira veya altı)”, 36’sı(%31,6) “ortanın altı(1600-2500 lira)”, 14’ü(%12,3) “orta(2500-3500 lira)”,

10'u(%8,8) “ortanın üstü(3500-4500 lira)” aylık gelir sahibidir. Aylık gelirinin “üst(4500 lira ve üstü)” olduğunu belirten katılımcı yoktur.

Çalışmamızdaki hükümlülerin büyük bir çoğunluğu(%79) asgari ücret(1603 lira) veya asgari ücretin biraz üzerinde(1600-2500 lira) gelir elde etmektedir. Bu verilerden hareketle gelir durumu iyi olmayan bireylerin suç işleme oranının daha yüksek olduğunu ifade edilebiliriz. Düzenli ve yeterli bir gelirin olmayışı bireyin bunalıma girmesine zemin hazırlayabilir. Ekonomik imkânların yetersiz oluşu suç işlemeyi kolaylaştırdığını düşünebiliriz.

Tablo 11: Örneklemin Ekonomik İmkânlarım Yeterli Olsaydı Burada Olmazdım Görüşüne Göre Dağılımı

Ekonomik İmkânlarım Yeterli Olsaydı Burada Olmazdım	n	%
Katılıyorum	50	43,9
Kısmen katılıyorum	10	8,8
Katılmıyorum	44	38,6
Fikrim yok	10	8,8
Toplam	114	100

Tablo 11’de 114 hükümlünün ekonomik imkânlarla bağlı olarak suç işleyip işlememe durumu verilmiştir. Hükümlülerden 50’si(%43,9) ekonomik imkânlarım yeterli olsaydı burada olmazdım ifadesine “katılıyorum”, 10’u(%8,8) “kısmen katılıyorum”, 44’ü(%38,6) “katılmıyorum”, 10’u(%8,8) “fikrim yok” cevabını vermiştir. Ekonomik imkânlarım yeterli olsaydı burada olmazdım görüşüne katılan(%52,7) ve bir fikri olmayan ve bu fikre katılmayanların oranı(%47,4) birbirine yakın olmakla birlikte örneklem grubumuzun büyük çoğunluğu gelir durumu düşük olan kişilerden oluşmaktadır. Ekonomik imkânların iyi olması durumunda ihtiyaçlar daha kolay karşılanabilmektedir.

Tablo 12: Örneklemin Anne ve Babasının Hayatta Olma Durumuna Göre Dağılımı

Anne ve Babanın Hayatta Olma Durumu	n	%
İkisi de sağ	62	54,4
İkisi de ölü	18	15,8
Anne sağ baba ölü	30	26,3
Baba sağ anne ölü	4	3,5
Toplam	114	100

Tablo 12’de 114 hükümlünün anne ve babalarının hayatta olma durumu verilmiştir. Örneklemin 62’sinin(%54,4) “anne ve babası hayatta”, 18’inin(%15,8) “anne ve babası vefat etmiş”, 30’unun(%26,3) “annesi sağ babası vefat etmiş”, 4’ünün(%3,5) “babası sağ annesi vefat etmiş” tir.

Çalışmamızdaki katılımcılar genellikle genç ve orta yaşlı bireylerden oluştuğu için anne ve babası hayatta olanların oranı örneklem grubumuzda en fazladır. Örneklem grubumuzda annesi hayatta olanların oranı babası hayatta olanlara göre fazladır. Ailede anne veya babanın olmaması çocuğun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu durum yetişkinlik döneminde olumsuz davranışların oluşmasına sebebiyet verebilir.

Tablo 13: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Annenin Öğrenim Durumu	n	%
Okur-Yazar değil	46	40,4
Okur-Yazar	13	11,4
İlkokul	40	35,1
Ortaokul	7	6,1
Lise	8	7
Üniversite	-	-

Yüksek Lisans/Doktora	-	-
Toplam	114	100

Tablo 13'te 114 hükümlünün annelerinin öğrenim durumu verilmiştir. Hükümlülerin annesi arasında yüksek lisans, doktora ve üniversite mezunu olan yoktur. Katılımcıların annelerinden 46'sı(%40,4) “okuma yazma bilmeyen”, 13'ü(%11,4) “okur-yazar”, 40'ı(%35,1) “ilkokul mezunu”, 7'si(%6,1) “ortaokul mezunu”, 8'i(%7) “lise mezunu”dur.

Hükümlülerin annelerinin öğrenim durumu oldukça düşüktür. Bu verilerden hareketle öğrenim durumu düşük olan anne tarafından yetiştirilen bireylerin mahkûmiyet oranının daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Çocuk bakımı ve yetiştirilmesi söz konusu olduğunda babalara oranla annelerin daha fazla sorumluluk üstlendiği bilinmektedir. Bundan dolayı annelerin eğitim düzeyi daha önemli bir hâl almaktadır.

Tablo 14: Annenin Mesleğe Göre Dağılımı

Annenin Mesleği	n	%
Ev Hanımı	101	88,6
İşçi	4	3,5
Memur	1	0,9
Emekli	4	3,5
Serbest Meslek	4	3,5
Toplam	114	100

Tablo 14'te 114 hükümlünün annelerinin mesleği verilmiştir. Hükümlülerin annelerinden 101'i(%88,6) “ev hanımı”, 4'ü(%3,5) “işçi”, 1'i(%0,9) “memur”, 4'ü(%3,5) “emekli”, 4'ü(%3,5) “serbest meslek” sahibidir. Annelerin öğrenim durumunun düşüklüğüne paralel olarak meslek sahibi olan anne yok denecek kadar azdır.

Tablo 15: Annenin Şiddet Uygulama Durumuna Göre Dağılımı

Annenin Şiddet Uygulama Durumu	n	%
Ben yanlış bir şey yaptığımda	23	20,2
Canı sıkıldığında	2	1,8
Sebepsiz yere	5	4,4
Küfretmez ve dövmezdi	84	73,7
Toplam	114	100

Tablo 15’te 114 hükümlünün anneleri tarafından şiddet görüp görmeme durumu verilmiştir. Hükümlülerin 23’ü(%20,2) “yanlış bir şey yaptıklarında”, 2’si(%1,8) “annesinin canı sıkıldığında”, 5’i(%4,4) “sebepsiz yere”, 84’ü(%73,7) “küfretmez ve dövmezdi” demiştir. Hükümlülerin çoğu annesinden şiddet görmemiştir.

Hayat boyu ailemizden ve içinde bulunduğumuz toplumdaki modeller ediniriz. Şiddet ve ayrımcılık ailemizde, çevremizde varsa bunu en yakınlarımızdan öğrendiğimiz gibi eşitlik ve dürüstlük ailemizde, mahallemizde hakimse bunu da yaşantılayarak öğreniriz.

Tablo 16: Annenin Hapse Girme Durumuna Göre Dağılımı

Annenin Hapse Girme Durumu	n	%
Evet	14	12,3
Hayır	100	87,7
Toplam	114	100

Tablo 16’da 114 hükümlünün annelerinin daha önce hapse girip girmeme durumu verilmiştir. Hükümlülerden 14’ü(%12,3) annesinin daha önce “hapse girdiğini”, 100’ü(%87,7) annesinin daha önce “hapse girmediğini” belirtmiştir. Çocuklukta aile içi özdeşleşme sonucu ilk algılamaya başlamaktadır. Annesi hapse giren hükümlüler suç olgusuyla daha ailede tanışmışlardır.

Tablo 17: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Babanın Öğrenim Durumu	n	%
Okur-Yazar değil	24	21,1
Okur-Yazar	12	10,5
İlkokul	48	42,1
Ortaokul	13	11,4
Lise	15	13,2
Üniversite	2	1,8
Yüksek Lisans/Doktora	-	-
Toplam	114	100

Tablo 17’de 114 hükümlünün babalarının öğrenim durumu verilmiştir. Katılımcıların babalarının 24’ü(%21,1) “okuma yazma bilmeyen”, 12’si(%10,5) “okur-yazar”, 48’i(%42,1) “ilkokul mezunu”, 13’ü(%11,4) “ortaokul mezunu”, 15’i(%13,2) “lise mezunu”, 2’si(%1,8) “üniversite mezunu” dur. Babası yüksek lisans ve doktora mezunu olan hükümlü hiç yoktur.

Hükümlülerin babalarının öğrenim düzeyi oldukça düşüktür. Hükümlülerin annelerinin eğitim düzeyi ile kıyaslandığında babalarının eğitim oranı biraz daha yüksektir. Hükümlülerin anne ve babalarının öğrenim düzeyi kendi öğrenim durumlarından daha iyi değildir. Genel olarak iki durumda da eğitim düzeyi düşüktür. Bu verilerden hareketle öğrenim düzeyi düşük olan baba tarafından yetiştirilen bireylerin mahkûmiyet oranının daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 18: Babanın Mesleğe Göre Dağılımı

Babanın Mesleği	n	%
İşsiz	6	5,3
İşçi	24	21,1
Memur	5	4,4
Emekli	34	29,8
Serbest meslek	45	39,5
Toplam	114	100

Tablo 18’de 114 hükümlünün babalarının mesleği verilmiştir. Örneklem grubunun babalarından 6’sı(%5,3) “işsiz”, 24’ü(%21,1) “işçi”, 5’i(%4,4) “memur”, 34’ü(%29,8) “emekli”, 45’i(%39,5) “serbest meslek” sahibi olduğunu ifade etmiştir.

Bu verilerden hareketle hükümlülerin babalarının çoğunlukla, geliri olan kişiler olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 19: Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Dağılımı

Babanın Şiddet Uygulama Durumu	n	%
Ben yanlış bir şey yaptığımda	29	25,4
Canı sıkıldığında	3	2,6
Sebepsiz yere	5	4,4
Küfretmez ve dövmezdi	77	67,5
Toplam	114	100

Tablo 19’da 114 hükümlünün babaları tarafından şiddet görüp görmeme durumu verilmiştir. Katılımcıların 29’u(%25,4) “yanlış bir şey yaptıklarında”, 3’ü(%2,6) “babasının canı sıkıldığında”, 5’i(%4,4) “sebepsiz yere” babasından şiddet görmüştür. Hükümlülerin 77’si(%67,5) babasından şiddet görmemiştir. Hükümlüler annesine oranla babasından fazla şiddet görmüştür.

Tablo 20: Babanın Hapse Girme Durumuna Göre Dağılımı

Babanın Hapse Girme Durumu	n	%
Evet	14	12,3
Hayır	100	87,7
Toplam	114	100

Tablo 20’de 114 hükümlünün babasının daha önce hapse girip girmeme durumu verilmiştir. Hükümlülerin 14’ü(%12,3) babasının daha önce ‘‘hapse girdiğini’’, 100’ü(%87,7) babasının daha önce ‘‘hapse girmediğini’’ belirtmiştir. Babası hapse giren hükümlüler suç olgusuyla daha ailede karşılaşmıştır.

Tablo 21: Örneklemin Ailesinden Şiddet Görme Durumuna Göre Dağılımı

Ailesinden Şiddet Görme Durumu	n	%
Sadece anne şiddet uyguladı	11	9,6
Sadece baba şiddet uyguladı	18	15,8
İkisi de şiddet uyguladı	19	16,7
İkisi de şiddet uygulamadı	66	57,9
Toplam	114	100

Tablo 21’de 114 hükümlünün anne ve babası tarafından şiddet görme durumu verilmiştir. Hükümlülerin 11’i(%9,6) ‘‘sadece annesi tarafından şiddet’’, 18’i(%15,8) ‘‘sadece babası tarafından şiddet’’, 19’u(%16,7) ‘‘hem annesi hem de babası tarafından şiddet’’ görmektedir. Hükümlülerin 66’sı(%57,9) ‘‘anne ve babası tarafından şiddet görmediği’’ni ifade etmiştir. Örneklem grubumuzdaki katılımcıların yarısına yakını ailesinde şiddet görmüştür.

Şiddetin döngüsel olarak insan hayatında kalıcı izler bıraktığı bilinmektedir. Ailesinden şiddet gören kişilerin şiddet eğilimi artabildiği gibi öfkesini kendisine veya bir başkasına zarar verebilecek şekilde yansıtabilir. Sağlıklı bir gelişim sürecini

tamamlayamayan kişilerin suça eğilimi artabilmektedir. Ailede yaşanan olumsuz tecrübeler çocuğun ileride suça sürüklenmesini tetikleyebilir.

Tablo 22: Örneklem Aile İlişki Düzeyine Göre Dağılımı

Aile İçi İlişki Düzeyi	n	%
Çok iyi	52	45,6
Normal	52	45,6
Geçimsiz	5	4,4
Çok geçimsiz	5	4,4
Toplam	114	100

Tablo 22’de 114 hükümlünün aile içi ilişki düzeyi verilmiştir. Araştırmaya katılan hükümlülerden 52’si(%45,6) “çok iyi”, 52’si(%45,6) “normal”, 5’i(%4,4) “geçimsiz”, 5’i(%4,4) “çok geçimsiz” olduğunu belirtmiştir.

Hükümlülerin büyük çoğunluğunun aile içi ilişki düzeyi iyi olarak tespit edilmiştir. Bu verilerden hareketle aile içi ilişkinin iyi olması durumunun bireyin suça yönelmesini engellemediğini ifade edebiliriz.

Tablo 23: Örneklem Sosyal İlişki Düzeyine Göre Dağılımı

Sosyal İlişki Durumu	n	%
Çok iyi	49	43
Normal	62	54,4
Kötü	3	2,6
Çok kötü	-	-
Toplam	114	100

Tablo 23’te 114 hükümlünün sosyal ilişki düzeyi verilmiştir. Hükümlülerin 49’u(%43) “çok iyi”, 62’si(%54,4) “normal”, 3’ü(%2,6) “kötü” olduğunu

belirtmiştir. Hükümlülerden sosyal ilişki düzeyini “çok kötü” olarak ifade eden çıkmamıştır.

Sosyal ilişki düzeyi toplumsal uyumu etkilemektedir. Sosyal ilişkilerin iyi olması suç işlemeyi engellemediği gibi içerisinde suçlu kişi olan bir grupla kurulan arkadaşlık ilişkisinin de suça zemin hazırladığını söyleyebiliriz.

Tablo 24: Arkadaş Seçiminde Dikkat Edilen Özelliğe Göre Dağılım

Arkadaş Seçiminde Dikkat Edilen Özellik	n	%
Aynı zevk ve özelliklere sahip olmak	23	20,2
Zengin olması	1	0,9
Dürüst ve terbiyeli olması	79	69,3
Dindar olması	9	7,9
Çevrede beğenilen biri olması	1	0,9
Yakın akraba olması	1	0,9
Toplam	114	100

Tablo 24’te 114 hükümlünün arkadaş seçiminde en çok hangi özelliğe dikkat ettikleri gösterilmiştir. Katılımcıların 79’u(%69,3) “dürüst ve terbiyeli olması”, 23’ü(%20,2) “aynı zevk ve özelliklere sahip olmak”, 9’u(%7,9) “dindar olması” olarak belirtmiştir. Hükümlülerden 1’i(%0,9) “zengin olması”, 1’i(%0,9) “çevrede beğenilen biri olması”, 1’i(%0,9) “yakın akraba olması” özelliğine dikkat ettikleri cevabını vermiştir. Katılımcıların çoğunun arkadaş seçiminde dürüstlük ve terbiyeli olma kriterini önemsemeleri manidardır.

Tablo 25: Örneklemin Arkadaş Çevresinde Suçlu Olma Durumuna Göre Dağılımı

Arkadaş Çevresinde Suçlu Olma Durumu	n	%
Çok kişi	18	15,8
Birkaç kişi	47	41,2
Hiç kimse	49	43
Toplam	114	100

Tablo 25’te 114 hükümlünün arkadaş çevresinde suçlu birinin olup olmama durumu gösterilmiştir. Katılımcıların 49’u(%43) arkadaş çevresinde hiç suçlu olmadığını ifade etmiştir. Hükümlülerin 18’i(%15,8) ‘‘çok kişi’’, 47’si(%41,2) ‘‘birkaç kişi’’ arkadaş çevresinde suçlu kişilerin olduğunu ifade etmiştir. Tablo 24’te hükümlülerin %69,3’ünün arkadaş seçiminde ‘‘dürüst ve terbiyeli olması’’na dikkat ettiklerini belirtmelerine rağmen tablo 25’te hükümlülerin %57’sinin arkadaş çevresinde de suçlu bulunmaktadır.

Arkadaş grubunda suçluların olması suç oluşmasını pekiştiren etkenlerin başında gelir. Suçlu arkadaş çevresinde suç haklılandırma ve onaylanma şeklinde pekiştirilmektedir. Bu verilerden hareketle arkadaş çevresinde suçlu kişi olan bireylerin mahkûmiyet oranının daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 26: Örneklemin Suçu İşlediği Yere Göre Dağılımı

Suçun İşlendiği Yer	n	%
Büyükşehir	73	64
İl	18	15,8
İlçe	23	20,2
Toplam	114	100

Tablo 26’da 114 hükümlünün suçu işledikleri yerler gösterilmiştir. Hükümlülerin 73’ü(%64) “büyükşehir”, 18’i(%15,8) “il”, 23’ü(%20,2) “ilçe”de suç işlemiştir.

Çalışmamızı Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde yürüttüğümüzden dolayı buradaki hükümlülerin çoğunlukla Bursa’da ikamet etmesi sebebiyle en fazla büyükşehir cevabı verilmiştir. Büyükşehirde doğan ve büyükşehirde suç işleyenlerin sayısı örneklem grubumuzda fazladır.

Tablo 27: Örneklemin Ceza Alma Süresine Göre Dağılımı

Ceza Alma Süresi	n	%
1-12 ay	43	37,7
1-5 yıl	50	43,9
6-15 yıl	19	16,7
16-24 yıl	2	1,8
25 yıl +	-	-
Toplam	114	100

Tablo 27’de 114 hükümlünün işledikleri suçtan dolayı aldıkları ceza süreleri gösterilmiştir. Kategorik bir karşılaştırma yapmak için hükümlüler ceza süresi “1-12 ay, 1-5 yıl, 6-15 yıl, 6-24 yıl, 25 yıl ve üstü” olmak üzere 5 gruba ayrılmıştır. Hükümlülerin 43’ü(%37,7) “1-12 ay”, 50’si(%43,9) “1-5 yıl”, 19’u(%16,7) “6-15 yıl”, 2’si(%1,8) “16-24 yıl” arası ceza almıştır. 25 yıl ve üstü ceza alan hükümlü örneklem grubumuzda yoktur. 1-5 yıl arası ceza alan hükümlüler örneklem grubumuzda en fazla orana sahiptir.

Tablo 28: Örneklemin Mükerrir Suçlu Olma Durumuna Göre Dağılımı

Mükerrir Suçlu Olma Durumu	n	%
Evet	33	28,9
Hayır	81	71,1
Toplam	114	100

Tablo 28’de hükümlülerin mükerrir suçlu olma durumları verilmiştir. Araştırmamıza katılan 114 hükümlünün 33’ünün(%28,9) “daha önce de hüküm aldığı”, 81’inin(%71,1) “ilk kez suç işlediği” ortaya çıkmıştır. Örneklem grubumuzun içinde mükerrir suçlu olan katılımcılar vardır.

Tablo 29: Örneklem Mahkûmiyetine Sebep Olan Suç Türüne Göre Dağılımı

Mahkûmiyete Sebep Olan Suç	n	%
Cinayet	2	1,8
Uyuşturucu	36	31,6
Yağma ve Gasp	10	8,8
Kaçakçılık	7	6,1
Hırsızlık	29	25,4
Yaralama	23	20,2
Cinsel Suçlar	7	6,1
Diğer	-	-
Toplam	114	100

Tablo 29’da 114 hükümlünün işledikleri suçlar verilmiştir. Hükümlülerle görüşme yapılmadan önce Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde görev yapmakta olan ilgili personelle görüşülüp popülasyonu çok olan suç türleri öğrenilip, sınıflandırma yapılmıştır. Örneklem grubunun suç türleri “cinayet, uyuşturucu, yağma ve gasp, kaçakçılık, hırsızlık, yaralama, cinsel suç, diğer” olmak üzere 8 gruba ayrılmıştır. Mahkûmlardan 2’si(%1,8) “cinayet”, 36’sı(%31,6) “uyuşturucu”, 10’u(%8,8) “yağma ve gasp”, 7’si(%6,1) “kaçakçılık”, 29’u(%25,4) “hırsızlık”, 23’ü(%20,2) “yaralama”, 7’si(%6,1) “cinsel suç”tan hüküm almıştır. Örneklem grubumuzda uyuşturucu ve hırsızlıktan ceza alan hükümlülerin oranı fazladır.

Tablo 30: Örneklemin Hükümlü Olma Süresine Göre Dağılımı

n	Medyan(min-max)
114	9(1-132)

Tablo 30’da örneklemin ne kadar süredir hükümlü olduğunun dağılımı verilmiştir. Görüşme yaptığımız 114 katılımcı arasında en az 1 ay en fazla 132 ay hükümlü olmakla birlikte örneklem grubunun çoğunluğu 9 aydır hükümlü bulunmaktadır.

Tablo 31: Örneklemin Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanma Durumuna Göre Dağılımı

Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı	n	%
Sadece alkol	25	21,9
Sadece uyuşturucu	13	11,4
Hem alkol hem uyuşturucu	11	9,6
İkisini de kullanmama	65	57
Toplam	114	100

Tablo 31’de 114 hükümlünün suçu işlediğinde alkol veya uyuşturucu madde kullanıp kullanmama durumu verilmiştir. Hükümlülerden 25’inin(%21,9) “sadece alkol”, 13’ünün(%11,4) “sadece uyuşturucu”, 11’inin(%9,6) “hem alkol hem de uyuşturucu” kullandığı ortaya çıkmıştır. Hükümlülerin 65’i(%57) suç işlediğinde alkol ve uyuşturucu madde kullanmamıştır. Alkol ve uyuşturucu madde kullanımının suç işlemeyi kolaylaştırıcı faktörlerden biri olduğu bilinmektedir.

Alkol ve madde kullanımına başlama nedeni olarak öncelikle merak duygusu gösterilir. Bireylerin yaşadığı sorunlardan kaçmak veya sorunlarını madde kullanarak çözmek istemesi de günümüzde madde kullanımını artırmaktadır. Maddenin etkisinde iken birey yaşadığı sorunları geçici olarak unutabilmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki kişiler için arkadaşlarının beğenisini kazanmak ve dikkat çekmek isteği alkol ve madde kullanmaya başlama nedenleri arasındadır. Başkasına hayır deme

becerisine sahip olamayan kişiler maddeye arkadaşlarının baskısı ile de başlayabilmektedir. Bir gruba ait olmak için madde kullanımına başlanabilmektedir. İçinde bulunulan çevre, sorunlara karşı verilen tepkilerin madde kullanımına etkisi fazladır. Alkol ve madde kullanımının fiziksel ve ruhsal fonksiyonları olumsuz etkilediği bilinmektedir. Günümüzde madde kullanımına bağlı olarak suçlardaki artışın madde kullanımının kişisel bir sağlık sorunu olmaktan çıkarıp toplumsal bir soruna dönüştürdüğünü söyleyebiliriz.

Tablo 32: Örneklem İşlediği Suçla İlgili Düşünce Durumuna Göre Dağılımı

İşlenen Suçla İlgili Düşünce	n	%
Ne yaptığının farkındayım	14	12,3
Bir anda gerçekleşti	35	30,7
Sonunun böyle olacağını hiç düşünmemiştim	42	36,8
Bugün olsa aynısını yine yaparım	4	3,5
Fikrim yok	19	16,7
Toplam	114	100

Tablo 32’de 114 hükümlünün işledikleri suçla ilgili düşünceleri gösterilmiştir. Hükümlülerin 35’i(%30,7) “bir anda gerçekleşti”, 42’si(%36,8) “sonunun böyle olacağını hiç düşünmemiştim” ifadesini kullanmıştır. Bir anda gerçekleşti ve sonunun böyle olacağını hiç düşünmemiştim cevabını veren katılımcıların öfke kontrolü ve otokontrollerinin az olduğunu düşünebiliriz. Bu verilerden hareketle katılımcıların %67,5’inin planlamadan suç işlediğini söyleyebiliriz. Hükümlülerden 14’ü(%12,3) “ne yaptığının farkındaydım”, 4’ü(%3,5) “bugün olsa aynısını yine yaparım”, 19’u(%16,7) “fikrim yok” cevabını vermiştir.

Tablo 33: Örneklemin İşlenen Suçla İlgili Pişman Olma Durumuna Göre Dağılımı

İşlenen Suçla İlgili Pişman Olma Durumu	n	%
Çok sık	68	59,6
Sık	22	19,3
Ara sıra	13	11,4
Seyrek	1	0,9
Çok seyrek	2	1,8
Hiç duymam	8	7
Toplam	114	100

Tablo 33'te 114 hükümlünün işledikleri suçtan pişman olup olmama durumu verilmiştir. Örneklemin 68'i(%59,6) “çok sık”, 22'si(%19,3) “sık”, 13'ü(%11,4) “ara sıra” pişman olduğunu belirtmiştir. Hükümlülerin 1'i(%0,9) “seyrek”, 2'si(%1,8) “çok seyrek” pişmanlık duyarken 8'i(%7) hiç pişmanlık duymamaktadır.

Hükümlülerin büyük çoğunluğu işlemiş oldukları suçtan dolayı pişmanlık duymaktadır. Pişmanlık suçun niteliğine göre değişebilir. Hükümlüler kendilerince rasyonel sebeplere sahipse işledikleri suçtan pişmanlık duymayabilir. Suç işlemenin doğru bir davranış olmadığını kabul eden kişiler pişmanlık duymaktadır.

Tablo 34: Örneklemin Aynı Şartlarla Karşılaşırsa Aynı Suçu İşleme Durumuna Göre Dağılımı

Aynı Şartlarla Karşılaşırsa Aynı Suçu İşleme Durumu	n	%
Kesinlikle yaparım	11	9,6
Yaparım	3	2,6
Fikrim yok	6	5,3
Yapmam	25	21,9
Kesinlikle yapmam	69	60,5
Toplam	114	100

Tablo 34’te 114 hükümlünün aynı şartlarla karşılaşırsa aynı suçu işleyip işlememe durumu verilmiştir. Hükümlülerden 11’i(%9,6) “kesinlikle yaparım”, 3’ü(%2,6) “yaparım” şeklinde ifade etmiştir. Mahkûm birey işlediği suçu rasyonel bir temele dayandırıyorrsa pişman olmadığı için kesinlikle yaparım veya yaparım cevabını verebilmektedir. Hükümlülerin 6’sı(%5,3) “fikrim yok”, 25’i(%21,9) “yapmam”, 69’u(%60,5) “kesinlikle yapmam” cevabını vermektedir. Hükümlülerin tamamına yakını(%82,4) aynı şartlarla karşılaşırsalar bile aynı suçu işlemeyeceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 35: Örneklemin İşlenen Suçtan Pişmanlık Duyma Nedenine Göre Dağılımı

İşlenen Suçtan Pişmanlık Duyma Nedeni	n	%
İnsanlara zarar verdiğim için	28	24,6
Cezaevinde geçirdiğim zamanlar için	17	14,9
Günah işlediğim için	20	17,5
Yakınlarımı kötü durumda bıraktığım için	29	25,4
Bir anlık öfkeye kapıldığım için	20	17,5
Toplam	114	100

Tablo 35’te 114 hükümlünün işlemiş oldukları suçtan pişmanlık duyma nedeni gösterilmiştir. Hükümlülerden 28’i(%24,6) “insanlara zarar verdiği”, 17’si(%14,9) “cezaevinde geçirdikleri süre”, 20’si(%17,5) “günah işlediği”, 29’u(%25,4) “yakınlarını kötü durumda bıraktığı”, 20’si(%17,5), “bir anlık öfkeye kapıldığı” için pişman olduğunu ifade etmiştir. Yakınlarını kötü durumda bıraktığım için ve insanlara zarar verdiğim için pişmanlık duyarım ifadesinin en yüksek orana sahip olması hükümlülerin çevresindeki insanların mağduriyetini dikkate almaları açısından önemlidir.

Tablo 36: Örneklemin İşlenen Suçtan Dolayı Hissedilen Vicdan Azabı En Büyük Ceza Olduğu Düşüncesi Durumuna Göre Dağılımı

İşlenen Suçtan Dolayı Hissedilen Vicdan Azabı En Büyük Ceza Olduğu Düşüncesi Durumu	n	%
Katılıyorum	86	75,4
Kısmen katılıyorum	10	8,8
Katılmıyorum	8	7
Fikrim yok	10	8,8
Toplam	114	100

Tablo 36’da 114 hükümlünün işledikleri suçtan dolayı vicdan azabı hissediyorlarsa bunun en büyük ceza olduğunu düşünüp düşünmeme durumu gösterilmiştir. Örneklemin 86’sı(%75,4) “katılıyorum”, 10’u(%8,8) “kısmen katılıyorum” cevabını vermiştir. Katılımcıların 8’i(%7) “katılmıyorum”, 10’u(%8,8) “fikrim yok” cevabını vermiştir. Hükümlülerin büyük çoğunluğu hissettikleri vicdan azabının işledikleri suçtan dolayı çektikleri en büyük ceza olduğu görüşündedir.

Tablo 37: Örneklemin Hayatın Anlamı Düşüncesine Göre Dağılımı

Hayatın Anlamı	n	%
Çılgınca eğlenmek	5	4,4
Hayat anlamsız	4	3,5
İyilik yapmak	21	18,4
Allah'a kullukta bulunmak	75	65,8
Fikrim yok	9	7,9
Toplam	114	100

Tablo 37'de 114 hükümlünün hayatın anlamı konusundaki görüşleri gösterilmiştir. Hükümlülerin 5'i(%4,4) “çılgınca eğlenmek”, 4'ü(%3,5) “hayat anlamsız”, 21'i(%18,4) “iyilik yapmak”, 75'i(%65,8) “Allah'a kullukta bulunmak”, 9'u(%7,9) “fikrim yok” cevabını vermiştir.

Bu verilerden hareketle örneklem grubunun büyük çoğunluğunda(%88,6) hayatlarında bir anlam olduğu söylenebilir. Hayatta bir anlam aramak ve bulmak kişiye psikolojik iyi olma hali sunar.

Tablo 38: Örneklemin Dünyaya Gelmekten Memnun Olma Düzeyine Göre Dağılımı

Dünyaya Gelmekten Memnun Olma Düzeyi	n	%
Kesinlikle memnun değilim	5	4,4
Memnun değilim	6	5,3
Bazen	25	21,9
Memnunum	42	36,8
Kesinlikle memnunum	36	31,6
Toplam	114	100

Tablo 38’de 114 hükümlünün bu dünyaya geldiklerinden memnun olup olmama düzeyleri gösterilmiştir. Örneklemin 5’i(%4,4) “kesinlikle memnun değilim”, 6’sı(%5,3) “memnun değilim” cevabını vermiştir. Hükümlülerin 25’i(%21,9) “bazen”, 42’si(%36,8) “memnunum”, 36’sı(%31,6) “kesinlikle memnunum” ifadelerini kullanmıştır. Hükümlülerin büyük çoğunluğunun hayata gelmekten memnun olduğu ifade edilebilir.

Duygular kişinin tutum ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu dünyaya gelmekten memnun olmayan kişilerin hayatta bir amaçları olmadığı gibi kendilerini boşlukta hissedebildiklerini de düşünebiliriz.

Tablo 39: Örneklemin Gelecek Hakkında Ümit Düzeyine Göre Dağılımı

Gelecek Hakkında Ümit Durumu	n	%
Çok Ümitsizim	4	3,5
Ümitsizim	5	4,4
Kararsızım	23	20,2
Ümitliyim	43	37,7
Çok Ümitliyim	39	34,2
Toplam	114	100

Tablo 39’da 114 hükümlünün gelecek hakkındaki ümit düzeyi verilmiştir. Katılımcıların 4’ü(%3,5) “çok ümitsiz”, 5’i(%4,4) “ümitsiz”, 23’ü(%20,2) “kararsız”dır. Örneklemin 43’ü(%37,7) “ümitli”, 39’u(%34,2) “çok ümitli”dir. Hükümlülerin büyük bir kısmının ümit düzeyi yüksektir.

Psikoterapide de ümit düzeyi kullanılan faktörlerin başında gelir. Geleceğe karşı ümitli olma durumunun kişiyi güçlü ve ayakta tuttuğu bilinmektedir. Gelecek için ümitli olup çalışmak bireyin ruh sağlığını olumlu etkilediğini söyleyebiliriz.

3.2. Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçeklerinin Demografik Değişkenlerle Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 40: Cinsiyete Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Cinsiyet	Fatalizm		Kader Bilgisi	
	n	Medyan(min-max)	n	Medyan(min-max)
Kadın	57	22(10-35)	57	5(0-8)
Erkek	57	20(10-32)	57	6(0-9)
p	0,068		0,026	

“Cinsiyet”e göre Fatalizm Ölçek puanlarının analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmazken($p=0,068$)(Tablo:40); Kader Bilgisi Ölçek puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.($p=0,026$)(Tablo:40) Erkek hükümlülerin kader bilgisi ölçek puanları kadın hükümlülerin puanlarından yüksektir.

Kader bilgisinin erkeklerde daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda doğrulanmışken; fatalizmin kadınlarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Erkeklerin kader bilgisi ölçek puanlarının kadın katılımcılardan daha yüksek çıkmasının nedeni olarak erkek katılımcıların eğitim düzeyinin az da olsa kadın katılımcılara göre daha yüksek olması ve Cuma namazına katılım sağlayan erkekler için Cuma namazı öncesi uzman bir din görevlisi tarafından hutbenin okunması, kader konusunun da zaman zaman hutbede yer alması sonucu oluştuğu öngörüsündeyiz.

Tablo 41: Medeni Duruma Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Medeni Durum	Fatalizm n Medyan(min-max)	Kader Bilgisi n Medyan(min-max)
Bekar	48 20(11-32)	48 6(0-9)
Evli	44 22(10-35)	44 5(0-9)
Boşanmış	15 22(13-28)	15 6(1-7)
Eşi vefat etmiş	7 21(15-27)	7 4(0-6)
p	0,720	0,063

Hükümlüler medeni durumlarına göre “bekâr, evli, boşanmış ve eşi vefat etmiş” olarak dört gruba ayrılmıştır. “Medeni Durum” a göre Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek puanları istatistiksel olarak karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunamamıştır.($p=0,720$; $p=0,063$)(Tablo:41) Kader bilgisinin evli ve bekârlarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Başından kötü olaylar geçen kişilerde fatalizmin daha yüksek olduğu öngörüsüyle oluşturduğumuz boşanmış ve eşi vefat etmiş kişilerde fatalizmin daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir.

Tablo 42: Şiddet Görme Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Şiddet Görme Durumu	Fatalizm n Medyan(min-max)	Kader Bilgisi n Medyan(min-max)
Anne Şiddet Uyguladı(1)	11 19(13-30)	11 6(4-8)
Baba Şiddet Uyguladı(2)	18 21(13-28)	18 5(2-9)
Anne ve Baba Şiddet Uyguladı(3)	19 24(11-32)	19 6(0-8)
Anne ve Baba Şiddet Uygulamadı(4)	66 21(10-35)	66 5(0-9)
p	0,047	0,311
İkili karşılaştırma		
1-2	0,465	
1-3	0,042	
1-4	0,651	
2-3	0,049	
2-4	0,674	
3-4	0,009	

“Şiddet Görme Durumu”na göre Fatalizmin Ölçek Puanları’nın analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur($p=0,047$)(Tablo:42). Fatalizm Ölçek puanlarının şiddet görme durumuna göre anlamlı farklılık göstermesinden dolayı anne-baba şiddetinin etkilerini değerlendirmek amacıyla ikili karşılaştırma yapılmıştır. İkili karşılaştırma sonucunda “anne babanın şiddet uygulamasıyla, annenin şiddet uygulaması”; “babanın şiddet uygulamasıyla, anne babanın şiddet uygulaması”; “anne babanın birlikte şiddet uygulamasıyla, anne ve babanın şiddet uygulamaması” ikili karşılaştırmalar arası anlamlı farklılık bulunmuştur. Anne ve babanın birlikte şiddet uygulaması durumunda fatalizm eğiliminin diğerlerinden anlamlı olarak daha yüksek

olduğu görülmüştür. Anne veya babasından şiddet gören hükümlülerde fatalizmin daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda doğrulanmıştır.

“Şiddet Görme Durumu”na göre Kader Bilgisi Ölçek Puanları istatistiksel olarak karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunamamıştır.($p=0,311$)(Tablo:42) Kader bilgisinin ailesinden şiddet görmeyen hükümlülerde daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir.

Tablo 43: Daha Önce Başka Suçtan Hüküm Giyme Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Daha Önce Başka Suçtan Hüküm Giyme	Fatalizm		Kader Bilgisi	
	n	Medyan(min-max)	n	Medyan(min-max)
Evet	33	21(10-30)	33	5(0-9)
Hayır	81	22(10-35)	81	6(0-9)
p	0,148		0,171	

“Mükerrir Suçlu Olma” durumuna göre Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek puanları istatistiksel olarak karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunamamıştır.($p=0,148$; $p=0,171$)(Tablo:43)

Kader bilgisinin tek bir suçtan hüküm giyen kişilerde daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Birden fazla suç işleyen hükümlülerin “kaderim buymuş” gibi cebriyeci yaklaşımla suçu kendisi dışında görerek suç işlemeyi alışkanlık haline getirmesi sonucu fatalizmin fazla olabileceği öngörüsüyle oluşturduğumuz fatalizmin birden fazla suç işlemiş kişilerde daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir.

Tablo 44: İşlenen Suç Türüne Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Puanlarının Karşılaştırılması

İşlenen Suç Türü	Fatalizm n Medyan(min-max)	Kader Bilgisi n Medyan(min-max)
Uyuşturucu	36 20(11-32)	36 6(1-9)
Yağma ve Gasp	10 23,5(13-35)	10 5,5(4-9)
Kaçakçılık	7 23(15-27)	7 6(4-8)
Hırsızlık	29 22(10-28)	29 5(0-9)
Yaralama	23 21(10-30)	23 6(3-9)
Cinsel suçlar	7 22(14-26)	7 4(0-7)
p	0,554	0,282

Hükümlüler işledikleri suç türüne göre “cinayet, uyuşturucu, yağma ve gasp, kaçakçılık, hırsızlık, yaralama, cinsel suç” olarak yedi gruba ayrılmıştır. Cinayette iki olgu olmasından dolayı istatistiksel karşılaştırmaya alınmamıştır. “İşlenen Suç Türü”ne göre Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek puanları istatistiksel olarak karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunamamıştır.($p=0,554$; $p=0,282$)(Tablo:44)

Genellikle önceden tasarlanarak işlenen yağma ve gasp, kaçakçılık, hırsızlık, yaralama suçlarından hüküm giyen kişilerde kader bilgisinin daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Çoğunlukla anlık ve öfke patlaması sonucu işlenen cinayet suçu, uyuşturucu kullanımı sonucu idrakin yeterli seviyede olmaması, istemeden zorunlu olarak işlendiği ifade edilen cinsel suçtan hüküm giyen kişilerde fatalizm eğiliminin daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir.

Tablo 45: Alkol veya Uyuşturucu Madde Kullanma Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Puanlarının Karşılaştırılması

Alkol veya Uyuşturucu Madde Kullanma	Fatalizm n Medyan(min-max)	Kader Bilgisi n Medyan(min-max)
Sadece alkol	25 23(10-35)	25 6(3-8)
Sadece uyuşturucu	13 18(12-30)	13 5(2-9)
Alkol ve uyuşturucu kullanımı	11 18(12-24)	11 5(0-8)
İkisini de kullanmama	65 22(10-32)	65 5(0-9)
p	0,261	0,922

Hükümlüler alkol veya uyuşturucu madde kullanma durumuna göre “alkol kullanma, uyuşturucu kullanma, alkol ve uyuşturucu kullanma, alkol ve uyuşturucu kullanmama” olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. “Alkol veya Uyuşturucu Madde Kullanma” durumuna göre Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek Puanları istatistiksel olarak karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunamamıştır.($p=0,261$; $p=0,922$)(Tablo:45)

Kader bilgisinin alkol ve uyuşturucu madde kullanmayan hükümlülerde daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Alkol ve uyuşturucu madde kullanımı sinir hücreleri arasındaki iletişimi bozarak beyin işlevini azalttığı bilinmektedir. Bağımlı kişi kontrol yetisini kullanamadığı gibi iradesine de hâkim olamaz. Genellikle kaderci perspektife sahip kişilerin yaşanan sıkıntılardan alkol veya madde kullanarak teselli aramaya çalıştığını düşünebiliriz. Zihinsel boşvermenin kaderciliğe olan eğilimi artırdığı öngörüsüyle oluşturduğumuz fatalizmin alkol veya uyuşturucu madde kullananlarda daha yüksek olduğu hipotezimiz çalışmamızda desteklenmemiştir.

Tablo 46: Hayatın Anlamı Durumuna Göre Fatalizm ve Kader Bilgisi Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Hayatın Anlamı	Fatalizm n Medyan(min-max)	Kader Bilgisi n Medyan(min-max)
Çılgınca eğlenmek	5 23(12-27)	5 6(6-8)
Hayat anlamsız	4 21(12-35)	4 7(5-8)
İyilik yapmak	21 22(10-27)	21 5(0-9)
Allah'a kullukta bulunmak	75 22(10-32)	75 6(0-9)
Fikrim yok	9 21(14-28)	9 4(2-8)
p	0,984	0,113

“Hayatın Anlamı” görüşüne göre Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek puanları istatistiksel olarak karşılaştırıldığında anlamlı farklılık bulunamamıştır.($p=0,984$; $p=0,113$)(Tablo:46)

Kader bilgisinin hayatın anlamı iyilik yapmak ve Allah'a kullukta bulunmak ifadesini kullanan katılımcılarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Hayatında bir anlam bulunmayan kişilerde fatalizmin daha yüksek olacağı öngörüsüyle oluşturduğumuz hayatın anlamı çılgınca eğlenmek ve hayat anlamsızdır cevabını verenlerde fatalizmin daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Kader inancı zor zamanlarda kendisine sığınılan çıkış noktası, güvenilecek sağlam bir daldır. Olumlu ve olumsuz süreçlerle dolu bir hayatta anlam arayışı içinde olmak ve hayatı yaşantılamak kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Sağlıklı kader bilgisinin güven ve saygıyı artırdığı gibi tevekkülü elden bırakmayıp kişiye çalışma gücü ve amacı verdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 47: Fatalizm ve Kader Bilgisinin Sosyo-Demografik Değişkenlerle İlişkilerinin İncelenmesi

n=114 Kadın=57 Erkek=57	Fatalizm		Kader Bilgisi	
	r	p	r	p
Fatalizm	-	-	0,088	0,349
Kader Bilgisi	0,088	0,349	-	-
Yaş	0,076	0,423	-0,201	0,032
Eğitim	0,061	0,518	0,368	<0,001
Sosyo-Ekonomik Düzey	0,089	0,348	0,378	<0,001
Aile İçi İlişki Düzeyi	0,116	0,078	-0,016	0,865
Sosyal İlişki Düzeyi	-0,034	0,722	-0,162	0,086
Ceza Alma Süresi	0,112	0,234	-0,162	0,085
Hükümlü Bulunma Süresi	0,059	0,536	-0,008	0,936
Bu Dünyaya Geldiğinden Memnuniyet	-0,024	0,799	0,236	0,011
Ümit Düzeyi	0,036	0,700	0,253	0,007

İstatistiksel olarak karşılaştırıldığında Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek Puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. (p=0,349)(Tablo:47) Kader bilgisi yüksek olanların fatalizme eğilimi az veya yok, kader bilgisi düşük olanların fatalizme eğilimi olabileceğini düşündüğümüz ilk hipotezimiz çalışmamızda desteklenmemiştir.

Fatalizm Ölçek Puanlarının “yaş, eğitim, sosyo-ekonomik düzey, aile içi ilişki düzeyi, sosyal ilişki düzeyi, ceza alma süresi, hükümlü bulunma süresi, dünyaya gelmekten memnun olma düzeyi, gelecek hakkındaki ümit düzeyi” gibi sosyo-

demografik değişkenlerle arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.($p=0,423$; $p=0,518$; $p=0,348$; $p=0,078$; $p=0,722$; $p=0,234$; $p=0,536$; $p=0,799$; $p=0,700$)(Tablo:47)

Fatalizmin yaşın artması ile birlikte azalacağı varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Fatalizmin boşanmış ve eşi vefat etmiş kişilerde, okur-yazar olmayan, ilkokul, ortaokul mezunlarında, gelir düzeyi düşük olanlarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Maddi durumun iyi olmasının kişiye vermiş olduğu güven kişiyi kendine ve Allah'a yabancılaştırabilir. Maddi durumu iyi olan kişiler ihtiyaçlarını kolaylıkla karşıladıkları ve kendilerine yetebildikleri için aşkın olana daha az yönelebildiği öngörüsündeyiz. Aile içi ve sosyal ilişkinin kötü olduğu hükümlülerde, ceza süresi fazla olanlarda fatalizmin daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir.

Hayata gelmekten memnun olmama ve gelecek için ümitsiz olma durumunun yaşamı pasifçe seyretme ve başarısızlık kabulü olarak yaşamı algılayışı etkileyebileceği öngörüsündeyiz. Fatalizmin dünyaya gelmekten memnun olmayanlarda ve gelecek için ümitsiz olanlarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir.

Hükümlülerin "eğitim, sosyo ekonomik düzey, dünyaya gelmekten memnun olma düzeyi ve gelecek hakkındaki ümit düzeyi" değişkenleri ile Kader Bilgisi Ölçek puanları arasında aynı yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($p<0,001$; $p<0,001$; $p=0,011$; $p=0,007$)(Tablo:47)

Kader bilgisinin lise, lisans eğitimi alanlarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda doğrulanmıştır. Eğitim düzeyinin kader bilgisini etkilediğini söyleyebiliriz. Kader bilgisinin gelir düzeyi normal ve iyi olanlarda yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda doğrulanmıştır. Kader bilgisinin dünyaya gelmekten memnun olanlarda ve gelecek için ümitli olanlarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda doğrulanmıştır. Sağlıklı kader bilgisine sahip kişilerde kesin başarı hissi olmadığı gibi ümitsizlik duygusunun da olmadığını söyleyebiliriz. Ümit duygusu insandaki heyecan ve çalışma isteğini canlı tutar. Ümit duygusu insanın hayata bağlanmasını sağlar. Başarı için kişi çalışır ama Allah izin verirse başarılı olur. Kader inancı karşılaşılan problemlere çözüm üretme noktasında bireyi desteklemektedir. Allah'ın iradesiyle kaderin ortaya çıkması, kaderin üstünde kader olduğunun ifadesidir.

“Yaş” ile Kader Bilgisi Ölçek puanları arasında ters yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.($p=0,032$)(Tablo:47) Yaşın artmasıyla birlikte kader bilgisi puanlarının düştüğünü veya genç yaşlarda kader bilgisinin daha yüksek olduğunu ifade edebiliriz. Yaşın ilerlemesiyle birlikte hayat mücadelesi artmakta, zihniyet ve tutumlar da değişiklik göstermektedir.

Kader Bilgisi Ölçek puanları ile “aile içi ilişki düzeyi, sosyal ilişki düzeyi, ceza alma süresi, hükümlü bulunma süresi” değişkenleri arasında istatistiksel olarak karşılaştırılma yapıldığında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($p=0,865$; $p=0,086$; $p=0,085$; $p=0,936$)(Tablo:47)

Kader bilgisinin aile içi ve sosyal ilişkinin iyi olduğu hükümlülerde daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir. Kader bilgisinin ceza süresi ve hükümlü olma süresi az olanlarda daha yüksek olduğu varsayımımız çalışmamızda desteklenmemiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Zihinleri meşgul eden konulardan biri kaderdir. Hz. Peygamberin vefatından sonra siyasi ve sosyal olaylarda yaşanan gelişmeler sonucu kader konusu farklı bakış açılarıyla tartışılmıştır. Kader yalnız İslam düşünürleri değil farklı dinlere mensup kişiler tarafından da tarih boyunca açıklanmaya çalışılmıştır. Sözlükte ölçü, düzen, tayin ve tespit anlamlarına gelen kader insan davranışı söz konusu olduğunda yapılan eylemin sorumluluğunu üstlenme veya üstlenmeme noktasında farklı şekilde yorumlanmaktadır. Çalışmamızda dezavantajlı gruplardan biri olan hükümlülerin kadere ve kaderciliğe bakış açıları incelenmiştir.

Uygulandığı zamanın şartları dikkate alınarak çalışmamız Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde yapılmıştır. Çalışmamızda Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki 114 hükümlünün sosyo-demografik yapıları çerçevesinde fatalizm eğilimleri ve kader bilgileri analiz edilmiştir.

Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde görüşme yapılan yükümlüler kanun kapsamında denetimli serbestlikten faydalanarak ceza infaz kurumundan tahliye olan ve madde bağımlılığıyla ilgili grup çalışmalarıyla birlikte eğitim iyileştirme faaliyetlerine katılan kişilerden oluşmaktadır. Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'ndan alınan verilere göre çalışmamızın yapıldığı 2018 yılının Temmuz ayında 442.886 yetişkin, 13.271 çocuk olmak üzere toplam 456.157 kişinin takip ve denetimi yapılmaktadır.

Araştırmamızda uygulamış olduğumuz ölçek ve anket sonuçlarını değerlendirmemiz gerekirse;

Çalışmamızda problem olarak belirlediğimiz faktörler hipotez ve alt hipotezlerle açıklanmıştır. Fatalistik düşünce kader bilgisinden bağımsız bir şekilde değerlendirilemeyeceği için istatistiksel olarak karşılaştırıldığında Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek Puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmamızda sosyo-demografik değişkenlere göre fatalizm eğiliminin ve kader bilgisinin değişeceği öngörülmüştü. Hükümlülerin “yaş, eğitim, sosyo-ekonomik düzey, aile içi ilişki düzeyi, sosyal ilişki düzeyi, ceza alma süresi, hükümlü bulunma süresi, dünyaya gelmekten memnun olma durumu” değişkenleri ile fatalizm arasında

anlamli bir iliŒki bulunamamıŒtır. Hükümlülerin eğitim, sosyo-ekonomik düzey, dünyaya gelmekten memnun olma ve gelecek hakkındaki ümit düzeyi ile kader bilgisi arasında aynı yönde, yaŒ ile kader bilgisi arasında ters yönde bir iliŒki olduğu tespit edilmiŒtir.

Kader inancı bireye sorunların üstesinden gelme noktasında Allah'a güvenip ondan yardım bekleme; olumlu durumlarda da tedbiri bırakmayıp Allah'a Œükredip yalnız olmadığını hissettirmektedir. Kader inancı psikolojik iyi olma hali sunarken hayatın anlamı ve amacı konusunda bireye yardımcı olmaktadır. Kader inancı trajik durumlarda bile umudumuzu yitirmeyip Allah'tan yardım bekleme, belirsiz olan geleceğimiz için ümitli olma iŒlevi görmektedir. Kader bilgisinin yaŒla birlikte artması varsayımımız çalıŒmamızda dođrulanmamıŒtır. YaŒ ile kader bilgisi arasında ters yönde bir iliŒki olması çalıŒmamızdaki katılımcılar arasında az sayıda yaŒlı olması ve eğitim düzeyindeki düŒüklükten dolayı olabileceği düşünölmektedir.

Hükümlülerin “medeni durum, mükerrir suçlu olma durumu, iŒlenilen suç türü, alkol veya uyuŒturucu madde kullanma durumu, hayatın anlamının ne olduğu” deđiŒkenlerine göre Fatalizm Ölçek Puanları ve Kader Bilgisi Ölçek puanları istatistiksel olarak karŒılaŒtırıldıđında anlamli farklılık bulunamamıŒtır. Œiddet Görme Durumu'na göre Fatalizm Ölçek Puanları istatistiksel olarak karŒılaŒtırıldıđında anlamli farklılık bulunmuŒtur. Fatalizm Ölçek puanlarının Œiddet görme durumuna göre anlamli farklılık göstermesinden dolayı “anne babanın Œiddet uygulamasıyla, annenin Œiddet uygulaması”; “babanın Œiddet uygulamasıyla, anne babanın Œiddet uygulaması”; “anne babanın birlikte Œiddet uygulamasıyla, anne ve babanın Œiddet uygulamaması” ikili karŒılaŒtırmalar arası anlamli farklılık bulunmuŒtur. Anne ve babanın birlikte Œiddet uygulaması durumunda fatalizm eğiliminin diğerlerinden anlamli olarak daha yüksek olduğu görölmüŒtür. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki hükümlülerin fatalizm eğilimleri Œiddet görme durumuna göre artmaktadır.

“Cinsiyet”e göre Fatalizm Ölçek puanlarının analizinde istatistiksel olarak anlamli bir farklılık bulunmazken; Kader Bilgisi Ölçek puanlarında anlamli bir farklılık bulunmuŒtur. Erkek hükümlülerin kader bilgisi ölçek puanları kadın hükümlülerin puanlarından yüksek olduğu tespit edilmiŒtir.

Hükümlülerin sosyo-demografik yapılarını incelediğimizde örneklem grubunun cinsiyet olarak birbirlerine eşit sayıda seçilmesinden kaynaklı 114 hükümlünün 57'sini kadın, 57'sini erkek katılımcı oluşturmaktadır.

Hükümlülerin doğum yeri(%36,8) ve ikamet ettiği yerler(%50,9) incelendiğinde büyükşehir ilk sırada yer almaktadır. Örneklem grubumuz(%51) ikamet ettiği yerde çoğunlukla mülk sahibidir.

Heterojen bir kitleyi barındıran Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde birçok suç türüyle karşılaşma imkânımız oldu. Suçu işleyenin amacı, işlenen suçun sonucu, toplum ve yasalar tarafından belirlenen niteliklere göre suçları tanımlamak mümkündür. Örneklem grubumuzda en çok uyuşturucu(%31,6), hırsızlık(%25,4) ve yaralama(%20,2) suçundan hüküm giyen kişiler bulunmaktadır. Hükümlülerin ceza alma süreleri 1 ay ile 288 ay(24yıl) arasında değişmektedir. Hükümlüler daha çok büyükşehirde(%64) suç işlemiştir. Örneklem grubumuz içerisinde daha önce başka suçtan hüküm alan mükerrir suçlular da(%28,9) bulunmaktadır. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada Keseli Ustabaşı(2015) şimdiki çalışmamızın bulgularına benzer şekilde çalışmasındaki hükümlülerin %37'sinin mükerrir suçlu olduğu tespitinde bulunduğunu belirtmektedir.

Genellikle hükümlülerin(%54,4) anne ve babası hayattadır. Babası vefat edenlerin oranı(%26,3) annesi vefat edenlerden(%3,5) daha fazladır. Babasız büyüyen çocuklarda suça eğilim arttığı bilinmektedir.

Türkiye'de kadınların %60'ı ilkokul ve ortaokul mezunu ve okur yazar olmayan her 5 kişiden 4'ü kadındır. Hükümlülerin annelerinin öğrenim durumuna baktığımızda okuma yazma bilmeyenlerin oranı(%40,4) oldukça yüksektir. Annelerin eğitim durumunun düşüklüğüne paralel olarak hükümlülerin annelerinin neredeyse tamamı istihdama katılmayan ev hanımlarıdır(%88,6). Hükümlülerin annelerinin eğitim düzeyiyle karşılaştırıldığında babalarının eğitim oranı biraz daha yüksektir. Babaların okumaz-yazmaz olma oranı(%21,1) annelerinkinden daha azdır. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada Özbek(2011) şimdiki çalışmamızın bulgularına benzer şekilde çalışmasındaki hükümlülerin babası ilkokul mezunu olanların oranı %44,7 iken; annelerin %52,6'nın okur-yazar olmadığı tespitinde bulunduğunu

belirtmektedir. Ülkemizde eğitim, karar mekanizlarına katılım, istihdam ve şiddette kadınların aleyhine bir durum söz konusu olduğu bilinmektedir.

Örneklemin tamamına yakını(%91,2) aile içi ilişkilerinin çok iyi ve normal olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen hükümlülerin neredeyse yarısı(%42,1) çocukluk döneminde anne veya babası tarafından şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Anne ve babası daha önce hüküm alan kişiler de çalışmamızda bulunmaktadır. Annesi veya babası daha önce hapse giren hükümlülerin(%24,6) suç ile daha ailede tanıştığını ifade edebiliriz.

Medeni durum incelendiğinde hükümlülerden bekâr(%42,1) ve evli(%38,6) olanların oranı birbirine yakındır. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada Keseli Ustabası(2015) şimdiki çalışmamızın bulgularına benzer şekilde çalışmasındaki hükümlülerin %40'ının evli, %40'nın bekâr olduğu tespitinde bulunduğunu belirtmektedir.

Katılımcılar çoğunlukla(%88,6) çekirdek aile yapısına sahiptir. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada Tecim(2006) şimdiki çalışmamızın bulgularına benzer şekilde çalışmasındaki hükümlülerin %66,2'sinin çekirdek aile yapısına sahip olduğu tespitinde bulunduğunu belirtmektedir.

Hükümlülerin eğitim düzeyi birbirine yakın olmakla birlikte üniversite mezunu(%4,4) yok denecek kadar azdır. Katılımcılar genellikle ilkokul(%26,3) ve ortaokul(%26,3) mezunudur. Görüşme yaptığımız grup arasında hiç okuma yazma bilmeyen(%15,8) katılımcılar da vardır. Özellikle kadın katılımcıların büyük bir kısmı okur-yazar değildir. Hükümlüler düzenli bir eğitim almamışlardır. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada İğde(2009) şimdiki çalışmamızın bulgularına benzer şekilde çalışmasındaki hükümlülerin %75'inin ilkokul mezunu olduğu tespitinde bulunduğunu belirtmektedir. Eğitim durumu ve suç işlemenin ters yönde bir ilişkiye sahip olduğu çalışmamızda da desteklenmektedir. Eğitim düzeyi düşük olan bireylerde suç işleme oranının yüksek olduğunu ifade edebiliriz. Özellikle çocukluk döneminde gözlenen yanlış tutumlara erken müdahale ileriki dönemlerde suça yönelime engel olabilir. Burada ailelere olduğu kadar eğitim kurumlarına da büyük sorumluluk düşmektedir.

Örneklem grubumuzdaki hükümlüler genellikle(%79) asgari ücret veya asgari ücretin biraz üstünde gelir elde etmektedir. Çalışmamızdaki verilerden hareketle gelir

durumu iyi olmayan bireylerin suç işleme oranlarının yüksek olduğu ifade edilebilir. Buna bağlı olarak hükümlülerin yarısından fazlası(%52,7) ekonomik imkânlarla bağlı olarak suç işlediğini ifade etmektedir. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada Cansever(2009) hükümlülerin %58,9'unun ekonomik imkânların yetersizliğinden dolayı suç işledikleri tespitinde bulunduğunu belirtmektedir. Yoksulluk suç üzerinden dolayı veya doğrudan bir etkiye sahip olmaktadır. Hükümlülerin ve eski hükümlülerin toplumdan dışlanmaması için istihdam edilmesi gerekir. Genellikle önyargı ve vasıfların yetersizliği nedeniyle hükümlüler istihdam edilmez. Çalışma hayatının gelir elde etmenin yanı sıra kişinin kendine saygı ve güven duygusunu da geliştirdiği bilinmektedir. Hükümlülerin eğitim, istihdam vb. haklardan faydalanabilmeleri için iş başvurularına teşvik edilmesi, aynı özelliklere sahip kişilerin iş başvurusunda eski hükümlülere öncelik verilmesi gibi geçici özel önlemlerle istihdamları artırılabilir.

Çalışmamızdaki hükümlülerin tamamına yakını(%97,4) sosyal ilişkilerinin iyi olduğunu ifade etmiştir. Hükümlülerin çoğu(%69,3) arkadaş seçiminde “dürüst ve terbiyeli bir kişi olması” kriterini önemserken, hükümlülerin(%57) arkadaş çevresinde suçlu kişiler de bulunmaktadır. Suçlu arkadaş çevresine sahip olmanın suça yönelimi artırdığı bilinmektedir. Çoğu zaman arkadaş grubunun kişi üzerindeki etkisi ebeveynlerin etkisinden daha baskın olabilmektedir.

Alkol ve uyuşturucu madde kullanımının suç işlemeyi kolaylaştırdığı bilinmektedir. Uyuşturucu kullanımı her geçen gün artmaktadır. Ülkemizin genç nüfusu ve jeopolitik konumu uyuşturucu tacirleri için hedef ülke olmasını kolaylaştırmıştır. Örneklem grubumuzda da uyuşturucu madde kullanmadan dolayı ceza alan kişilerin oranı(%31,6) en fazladır. Uyuşturucu etkiye sahip madde kullanmak, imâl etmek veya ticaretini yapmak uygulamadaki farklılıklara rağmen birçok ülkede suçtur. İnsan sağlığına zarar verdiği ve suç işlemeyi kolaylaştırdığı için bizim ülkemizde de uyuşturucu kullanımı suç olarak sınıflandırılmaktadır. Çalışmamızdaki hükümlülerin yarısına yakını(%42,9) alkol veya uyuşturucu madde kullanmış halde suç işlediğini ifade etmiştir. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada Özbek(2011) şimdiki çalışmamızın bulgularına benzer şekilde hükümlülerin %73,7'sinin sigara, alkol veya uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullandığı tespitinde bulunduğunu belirtmektedir. Uyuşturucu maddelerle ilgili yaşa uygun doğru

bilgilendirme yapılması, güçlü aile bağlarının olması, aile içi kurallara uyumun sürekliliği, çocuklarıyla ilgili ve çocuklarının arkadaş çevresinden haberdar olan anne babalar ile madde kullanım riskini önleyici tedbirler alınabilir.

Hükümlülerin birçoğu(%67,5) önceden planlamadan suç işlediğini ifade etmektedir. Bu durumla bağlantılı olarak hükümlülerin çoğu(%82,4) aynı suçu aynı şartlarda karşılaştılar dahi yapmayacaklarını belirtmişlerdir. Hükümlülerin çoğu(%78,9) işlemiş oldukları suçtan dolayı pişmanlık duymaktadır. Örneklem grubunun büyük bir kısmı “yakınlarını kötü durumda bıraktığı”(%25,4) ve “insanlara zarar verdiği”(%24,6) için pişman olduklarını ifade etmiştir. Hükümlülerin tamamına yakını(%84,2) işledikleri suçtan dolayı en büyük cezanın vicdan azabı olduğunu belirtmiştir. Ülkemizde hükümlüler üzerinde yürütülen başka bir çalışmada Cansever(2009) şimdiki çalışmamızın bulgularına benzer şekilde hükümlülerin %59,4’ünün işledikleri suçtan dolayı vicdan azabının en büyük ceza olduğu düşüncesine katıldığı tespitinde bulunduğunu belirtmektedir.

Hükümlülerin büyük çoğunluğu(%68,4) hayata gelmekten memnun olduklarını belirtirken; katılımcıların(%71,9) gelecek hakkında ümit düzeyi yüksektir. Ümitli olma durumu bireyi güçlü tutmaktadır. Kader inancının insana vermiş olduğu güven duygusu ve ümitli olma durumu bireydeki motivasyonu canlı tutar.

Toplumumuzda birçok şeyi kadere bağlama fikri suç işleyen kişilerin de kader mahkûmu olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Kader mahkûmu olarak adlandırılan çalışma yaptığımız örneklem grubumuzun kaderi önceden Allah tarafından bilinmektedir. Allah’ın önceden bilmesi hükümlülerin işlemiş oldukları suçu yapmaları için mecbur olduğu anlamına gelmez. Allah bildiği için hükümlüler suç işlememiştir; hükümlüler suç işleyeceği için Allah önceden bilmektedir. Herkes gibi hükümlülerde yapmış olduklarından sorumludur. Seçimlerimizin sorumluluğu bize aittir.

Halk arasında kader mahkûmu olarak adlandırılan hükümlülerin kader bilgileri İslami anlamda yeterli seviyede olmamasına rağmen fatalizm eğilimleri yok denecek kadar azdır. Kader, üzerinde yeterince düşünülmeyen transendental bir konudur. Oysaki kader insanın hayatını tamamen kuşatabilmektedir. Eğitim sistemindeki din eğitiminin ders kapsamı içerisinde kader konusunun genişletilmesi bu konunun daha anlaşılır ve iyi bilinmesi insan hayatına katkı sağlayabilir. Kaderin nasıl algılandığı olayları

anlamlandırmada önemli bir etkiye sahiptir. Kader inancı olumsuz durumlarla karşılaşıldığında Allah'tan ümit kesilmemesi durumuyla psikolojik iyi olma hali sunar.

Görüşme yaptığımız hükümlüler işlemiş oldukları suçun bedelini ödemek ve topluma kazandırılmak için belli bir programdan geçmektedirler. Mahkûmların topluma yeniden kazandırılması açısından Denetimli Serbestlik uygulamasının önemi yasal mekanizmalar tarafından da desteklenmektedir. Suçluyu topluma yeniden kazandırmak ve onu tekrardan suç işlemekten korumak amaçlanmaktadır. Denetimli Serbestlikteki hükümlülerin katılmaları gereken eğitim ve seminerler işlemiş oldukları suçun niteliğine göre programlanmaktadır. Hükümlülerin eğitim programı suç türleri, psikolojik ve sosyolojik unsurları göz önünde bulundurularak hazırlanmaktadır. Düzenli bir eğitim almak ve sürekli bir işe sahip olmak suç işlemeyi engelleyen dinamiklerdendir.

Öğrenerek veya deneyimleyerek zihnimizde oluşan önyargılar bizi ayrımcı olmaya sürükleyebilmektedir. Suç işleyen bireyleri tek bir anla değil, zaman süreci içerisinde anlamaya çalışırsak suça neden olan birbiriyle bağlantılı psikolojik, sosyolojik, ahlaki birçok etkeni tespit edebiliriz. Maddi zorlukları, ev içi işleri ve yaşamı eşit paylaşmak hayat yükünü hafifletip mutlu ilişkilerin sayısını artırır. Yaşam pahalılığına rağmen yoksulluk, parçalanmış aileler, aile içi şiddetin her geçen gün artması, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının yaygınlaşması gibi suç işlemeye zemin hazırlayan nedenlerin giderilmesi yönünde geliştirilen politikalarla suç oranları minimize edilmiş bir topluma kavuşmamız mümkündür.

Suç ve suçlu davranışın önlenmesinde geçmişe oranla bir değişim ve dönüşüm yaşandığı ortadadır. Yalnız suçluyu cezalandırıp toplumdan soyutlamakla suçun önlenemeyeceği anlaşılmıştır. Suça yönelmeyi engelleyici önleyici tedbirler alınıp, suça karışan insanların da ıslahı ve sosyalleştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. İslah söz konusu olduğunda sosyal bir olgu olan suç kavramı çok yönlü bir şekilde ele alınmalıdır. İnsanların yapmış olduğu yanlış davranışların birçoğu bilgisizlik ve zayıflıktan kaynaklandığı bilinmektedir. Bireyler birbirini yeterli ve önemli gördüğünde şiddet azalır, psikolojik ve fiziksel sağlık korunup suç oranları azalan bir toplum yapısına kavuşma olasılığımız artabilir. Bir kişinin geçmişi ne olursa olsun, geleceği tertemizdir. İnsanın doğası yaratılış itibarıyla kötü değil iyi veya nötrdür.

BİBLİYOGRAFYA

- ADLER Alfred, *İnsanı Tanıma Sanatı*, çev. Şelale Başar, 5.b., İstanbul: Dergah Yayınları, 1977.
- AKBULUT Ahmet, “Allah’ın Takdiri-Kulun Tedbiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXIII, , ss. 129-156.
- AKBULUT Ahmet, *Sahabe Devri Siyasi Hadiselerinin Kelami Problemlere Etkileri*, İstanbul: Birleşik Yayınları, 1992.
- AKTEPE Orhan, “Kaza-Kader’in Mahiyeti ve Değişip Değişmemesi Problemi”, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, C.X, S.2., 2012, ss. 69-90.
- ALBAYRAK Ahmet, *Gençlerde Dua Psikolojisi*, İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2013.
- ALTINTAŞ Ramazan, “Kelami Epistemolojide Aklın Değeri” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.V, S.2., 2001, ss. 97-129.
- ALLPORT Gordon, *Birey ve Dini*, çev. Bilal Sambur, İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- ALPER Hülya, *İmanın Psikolojik Yapısı*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002.
- ATAY Hüseyin, *İslamın İnanç Esasları*, Ankara: Meb Yayınları, 1993.
- AYDAR Hidayet, *Genetik Şifre Kopyalama ve Kur’an (Genetic Code Copying and Qur’an)*, İstanbul: Elif Yayınları, 2003.
- AYDIN Mehmet, “İkbal’in Felsefesinde İnsan”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXIX, S.1., 1987, ss. 83-106.
- AYDIN Mehmet Zeki, Adem ESEN, “Türkiye’de Deprem Zararlarının Çok Olması ile Kader İnancı Arasındaki İlişki”, *Diyanet İlmi Dergisi*, C.XXXIII, S.3., 1997, ss. 59-74.
- AYDIN Mehmet, *Din Felsefesi*, 11.b., İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014.
- AYTEN Ali, “William James ve Din Psikolojisinde Tecrübe Merkezli Bir Yaklaşım”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C.XIX, S.3., 2006, ss.457-464.
- AYTEN Ali, *Psikoloji ve Din: Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, 5.b., İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- BAHADİR Abdülkerim, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din: Logoterapik Bir Araştırma*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2002.
- BATMAN Elif, *Yaşamın Zorluklarıyla Başa Çıkma Kader İnancının Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- BAYRAKTAR Fatma, *Dua-Kader İlişkisi*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- BİLMEN Ömer Nasuhi, *Muvazzah İlmi Kelam*, İstanbul: Engin Yayınları, 1959.

- BURKAY Senem, *Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- CAMUS Albert, *Başkaldıran İnsan*, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- CAN Gökhan, *Hükümlülerde Dini Yaşayış: Psikolojik Bir Yaklaşım Mersin Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- CANAN İbrahim, *Kütüb-ü Sitte*, C.V., Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- CANSEVER Sinan, *Tutuklu ve Hükümlülerde Din Algısı: Ağrı Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- CERTEL Hüseyin, *Suçlularda Dine Dönüş*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.
- CEVİZCİ Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, 7.b., İstanbul: Paradigma Yayınları, 2010.
- COOK David, *Filozoflar ve İnanç*, çev. Leyla Güleç, İstanbul: Haberci Yayınları, 2004.
- ÇINAR Fatih, “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XV, S.29., 2016, ss.131-148.
- COŞKUN Seyfullah, *Kader Anlayışının 15-18 Yaşlar Arasındaki Gençlerin Tutum ve Davranışlarına Etkisi (Karabük Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- CULLOUGH Leslie, “İntihar, Sebepleri Nedir ve Ona Nasıl Engel Olunur?”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Hüseyin Peker, S.2., 1987, ss. 105-115.
- CÜCELOĞLU Doğan, *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*, 28.b., İstanbul: Remzi Kitapevi, 2016.
- DAĞCI Şamil, “İslam Ceza Hukukunda İrade-Suç İlişkisinin Cezaya Etkisi”, *Marife Dergisi*, S.1., 2003, ss.71-78.
- DEMİR Abdullah, “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi”, *Diyanet İlmi Dergisi*, C.XLV, S.4., 2009, ss.37-60.
- DEMİRBAŞ Timur, *Kriminoloji*, 2.b., Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- DİKEÇLİGİL Beylü, “Bir Analiz Denemesi: Sosyal Yapı ve Toplumsal Yapı”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S.15., 1997, ss.647-666.
- DOLU Osman, “Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitesinin Değerlendirilmesi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.XI, S.4., 2009, ss. 91-121.
- DOLU Osman, *Suç Teorileri: Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, 4.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- DOSTOYEVSKI Fyodor Mihayloviç, *Suç ve Ceza*, çev. Mazlum Beyhan, 29.b., İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- DÖNMEZER Sulhi, *Kriminoloji*, 8.b., İstanbul: Beta Yayınları, 1994.
- DURKHEIM Emile, *İntihar*, çev. Özer Ozankaya, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1992.

- DÜZGÜN Şaban Ali, *Sosyal Teoloji: İnsanın Yeryüzü Serüveni*, Ankara: Lotus Yayınevi, 2010.
- DRAZ Muhammed, *Kuran Ahlakı*, çev. Emrullah Yüksel, Ünver Günay, 4.b., İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.
- EBU ZEHRA Muhammed, *İslamda Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*, çev. Sıbğatullah Kaya, İstanbul: Harf Yayınları, 2004.
- EKŞİ Halil, *Başa Çıkma, Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması*, (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- ENSARİOĞLU Derya, *Dini Yaşantıda İsyân ve Teslimiyet Duygularının Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- ERGÜDEN Işık, *Hapishane Çağı: Kapatılan İnsan*, İstanbul: Versus Yayınları, 2007.
- ERDEM Hüsameddin, *Ahlak Felsefesi*, Konya: Hü-er Yayınları, 2009.
- ESEN Abdullah, *Kur'an'da Kelime, Kader ve Ecel Kavramlarının Tahli*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- EVRİM Selmin, "Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psiko-sosyolojik İzahı Denemesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, No:1531, 1970, ss.8-100.
- FOUCAULT Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 7.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2017.
- FRANKL Victor, *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, çev. Selçuk Budak, İstanbul: Totem Yayınları, 2018.
- FRANKL Victor, *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak, 44.b., İstanbul: Okuyan Us Yayın, 2018.
- FROMM Erich, *Hürriyetten Kaçış*, çev. Ayda Yörükân, 3.b., İstanbul: Tur Yayınları, 1982.
- FROMM Erich, *Psikanaliz ve Din*, çev. Aydın Arıtan, İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2004.
- GIDDENS Anthony, *Sosyoloji*, çev. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2005.
- GOLEMAN Daniel, *Duygusal Zeka*, çev. Banu Seçkin Yüksel, İstanbul: Varlık Yayınları, 2000.
- GÖKA Erol, *Ölme: Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- GURVITCH Georges, *Sosyal Determinizmin Çeşitleri ve İnsan Hürlüğü Üzerine Altı Konferans*, çev. Nurettin Şazi Kösemihal, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1958.
- GUTTING Garry, *Foucault*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2010.
- GÜNAY Ünver, *Din Sosyolojisi*, 2.b., İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.

- GÜNDÜZ Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
- GÜNGÖR Erol, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, 6.b., İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.
- GÜRLER Adem, *Din ve Suç (Hükümlüler Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma)*, (Doktora Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- GÜRLER Kadir, “Kader Üzerine Bir Deneme”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, S.10., 2013, ss. 98-114.
- GÜRSES İbrahim, “Yükleme Teorisi ve Din İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XVII, S.2., 2008, ss. 359-377.
- HÖKELEKLİ Hayati, *Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi*, İstanbul: Dem Yayınları, 2008.
- HÖKELEKLİ Hayati, *Din Psikolojisi*, 2.b., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- İŞİK Kemal, *Maturidi'nin Kelam Sisteminde İman, Allah ve Peygamberlik Anlayışı*, 1.b., Ankara: Fütüvvet Yayınları, 1980.
- IZUTSU Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat Yayınevi, 2011.
- İÇLİ Tülin, Aslıhan ÖĞÜN, “Sosyal Değişme Sürecinde Kadın Suçluluğu”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.V, S.2., 1988, ss. 17-32.
- İÇLİ Tülin Gülşen, *Türkiye’de Suçlular*, 3.b., Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994.
- İÇLİ Tülin Gülşen, “Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet”, *Sosyolojiye Giriş*, ed. İhsan Sezal, Ankara: Martı Yayınevi, 2002, ss. 627-709.
- İÇLİ Tülin Gülşen, *Kriminoloji*, 7.b., Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.
- İĞDE İsrail, *Mahkumları Suça Yönelten Faktörler ve Din Anlayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- İKBAL Muhammed, *İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden İnşası*, çev. Rahim Acar, 6.b., İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- JUNG Carl Gustav, *Din ve Psikoloji*, çev. Cengiz Şişman, 2.b., İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.
- KAHVECİ Harun, *Yardım Arama Davranışları ile Fatalistik Düşünce ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Araştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- KANDEMİR Yusuf, *Kader İnancının Psikoterapik Açısından Fonksiyonu*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- KANER Sema, “Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.XXV, S.2., 1992, ss. 473-496.

- KARA Elif, *Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Genelleme Derecesi ile Kader İnancı Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- KARACA Faruk, *Teslimiyet Kavramının Psikolojik Tahlili*, (Yüksek Lisans Tezi), Ezurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- KARACA Faruk, “Kader Algısı-Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C.XIX, S.3., 2006, ss. 479-489.
- KARAKOÇ Sezai, *Yitik Cennet*, 16.b., İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013.
- KARTOPU Saffet, *Kaygının Kader Algıları ile İlişkisi (Kahramanmaraş Örneği)*, (Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- KASAPOĞLU Abdurrahman, “İnsanın Çaresizliği ve Fıtratın Uyanışı”, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, C.III, S.1., 2005, ss. 61-90.
- KASAPOĞLU Abdurrahman, “Kur’an Açısından Fatalizm”, *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Yıl:1, S.1., 2008, ss. 87-107.
- KAYIKLIK Hasan, “Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.V, S.13., 2002, ss. 27-40.
- KAYIKLIK Hasan, “Psikolojik Açından İnanç, İman ve Şüphe”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XLVI, S.1., 2005, ss. 133-155.
- KAYIKLIK Hasan, “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C.XIX, S.3., 2006, ss. 491-499.
- KIZMAZ Zahir, “Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.VII, S.2., 2005, ss. 210-231.
- KIZMAZ Zahir, “Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XV, S.1., 2005, ss. 189-215.
- KIZMAZ Zahir, *Cezaevi Müdahimleri İnatçı Suçlular*, Ankara: Orion Yayınları, 2006.
- KIZMAZ Zahir, “Din ve Suç: Cezaevinde Hükümlü Bulunan Bazı Suçluların Dindarlık Durumları”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, S.16., 2010, ss. 27-58.
- KURT Abdurrahman, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XVIII, S.2., 2009, ss. 1-26.
- KUTLUAY Yaşar, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1965.
- KÜÇÜK Abdurrahman, Günay TÜMER, Alparslan KÜÇÜK, *Dinler Tarihi*, 6.b., Ankara: Berikan Yayınevi, 2015.
- LOCKE John, *Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler*, çev. İsmail Çetin, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- LOMBROSO Cesare, *Suç İşleminin Biyolojik ve Sosyolojik Sebepleri*, çev. Sadi Irmak, 2.b., İstanbul: Aydın Güler Kitabevi, 1963.

- LAOUST Henry, *İslamda Ayrılıkçı Görüşler*, çev. Ethem Ruhi Fıglalı, Sabri Hizmetli, 2b., Ankara: Pınar Yayınları, 2017.
- MASLOW Abraham, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, çev. Okhan Gündüz, 3.b., İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2015.
- NECATİ Muhammed Osman, *Kur'an ve Psikoloji*, çev. Hayati Aydın, 4.b., Ankara: Fecr Yayınları, 2017.
- ÖNER Necati, *İnsan Hürriyeti*, 2.b., Ankara: Vadi Yayınları, 2005.
- ÖNER Necati, *Stres ve Dini İnanç*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- ÖZBEK Belgizar, *Cinayet İşleyen Kadınlarda Din Algısı: Ankara Kadın Kapalı Cezaevi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- ÖZDEMİR Metin, *İslâm Düşüncesinde Kötülük Problemi*, İstanbul: Furkan Yayınları, 2001.
- ÖZDEMİR Şuayip, "Ceza Evlerinde Din Eğitimin Temel Problemlerine Genel Bir Bakış", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.III, S.9., 2005, ss. 163-174.
- ÖZDOĞAN Öznur, *İsimsiz Hayatlar*, 4.b., Ankara: Özdenöze Yayınları, 2010.
- ÖZLER Mevlüt, *İslâm Düşüncesinde İnsan Hürriyeti*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2010.
- ÖZTÜRK Yener, "Kaderle Alakalı Yeni Yorumlara Eleştirel Bir Bakış", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl:7, S.14., 2003, ss. 125-143.
- PARGAMENT Kenneth I., "Tanrım Bana Yardım Et: Din Psikolojisi Açısından Başa Çıkmanın Teorik Çatısına Doğru", *Tabula Rasa Dergisi*, çev. Ahmet Albayrak, Yıl:3, S.9., 2003, ss. 207-239.
- PECK Scott, *Kötülüğün Psikolojisi*, çev. Göker Talay, İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2003.
- PEKER Hüseyin, *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.
- PEKER Hüseyin, *Din Psikolojisi*, 2.b., Samsun: Aksiseda Matbaası, 2000.
- PINATEL Jeon, "Suç ve Tahsil", *Adalet Dergisi*, çev. Selahattin Atalay, S.5., 1956, ss. 513-521.
- REICHENBACH Hans, "Tabiat Kanunu Meselesi", *İstanbul Konferansları*, der. Remzi Demir, İnan Kalaycıoğlu, Ankara: Epos Yayınları, 2013, ss. 23-39.
- RIDLEY Matt, *Gen Çeviktir*, çev. Mehmet Doğan, 4.b., İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015.
- RUBEN Walter, *Budizm Tarihi*, çev. Abidin İtil, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1947.
- SÂBÛNÎ Nureddin, *Mâturîdiyye Akâidi*, çev. Bekir Topaloğlu, 2.b., İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Kitabevi, 2015.
- SABRÎ Mustafa, *İnsan ve Kader*, çev. İsa Doğan, İstanbul: Bayrak Yayınları, 1989.

- SALSMAN John, Charles CARLSON, “Dini Yönelim, Olgun İman ve Psikolojik Rahatsızlıklar: Negatif ve Pozitif İlişkiler”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, çev. Ali Ayten, C.XXVI, S.1., 2004, ss. 119-131.
- SARIKAYA Berat, *Genlere Müdahale: İlahi Kader İlişkisi ve Doğurduğu Bazı Teolojik Problemler*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- SOKULLU AKINCI Füsün, *Kriminoloji*, 13.b., İstanbul: Beta Yayınları, 2018.
- SPIILKA B., L. SHAVER, L. A. KIRKPATRICK, “Din Psikolojisi Açısından Genel Bir Atıf Teorisi”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Ali Kuşat, S.11., 2001, ss. 173-196.
- TAFTAZÂNÎ Ebul Vefa, *Kelam İlminin Belli Başlı Meseleleri*, çev. Şerafeddin Gölcük, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1980.
- TARHAN Nevzat, *İnanç Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- TECİM Erhan, *Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- TECİM Erhan, “Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.22., 2009, ss. 61-86.
- TERZİ Serdar, *Kadın Suçluluğu: Kahramanmaraş Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- TOPAL Şeminur, *Değiştirilen Gen mi, Sen mi, Evren mi?*, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2007.
- TOPALOĞLU Bekir, *Kelam İlmi*, İzmir: Damla Yayınevi, 1988.
- TUNÇ Hakan, *Polisin Suç Olgusuna Bakışı ve Suça Karşı Uzmanlaşma Çalışmaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- USTABAŞI KESELİ Nimet, *Cezaevlerinde Yürütülen Din Hizmetlerinin Mahkumlar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkisi: Çanakkale Cezaevleri Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- UTSCH Michael, “Pozitif Psikolojiden Güdüler, Din Psikolojisi Araştırmaları ve Terapik-Manevi Yardım Uygulamaları”, *Necmettin Erbakan İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Abdulkerim Bahadır, C.XXV, S.25., 2008, ss. 169-180.
- ÜLKEN Hilmi Ziya, *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*, 4.b., İstanbul: İstanbul Kitapevi, 1981.
- YAPAREL Recep, “Depresyon ve Dini İnançlar ile Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişkiler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.8., 1994, ss. 275-299.
- YAPICI Asım, “Fiziksel ve Sosyal Hadiselere Sebep Atfetmede Dinin Rolü”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.III, S.1., 2003, ss. 127-166.

- YAPICI Asım, *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*, Adana: Karahan Kitabevi, 2007.
- YAVUZ Yusuf Şevki, “Kader”, *İslam Ansiklopedisi*, C.IV, İstanbul: Diyanet Yayınları, 2003, ss. 58-63.
- YAVUZER Haluk, *Çocuk ve Suç*, 10.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.
- YEPREM Saim, *İrade Hürriyeti ve İmam Maturudi*, 3.b., İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1977.
- YILMAZ Metin, “İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishanelere ve Mahkumların Durumlarına İnsan Hakları Bağlamında Genel Bir Bakış”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.12-13., 2001, ss. 539-577.
- WATT William Montgomery, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, çev. Ethem Ruhi Fığlalı, 3.b., Ankara: Umran Yayınları, 1981

EKLER

Ek-1 Sosyo-Demografik Yapı Anketi

1- Yaşınız?

- 15 – 25
- 26 – 40
- 41 – 60
- 60 – +

2- Cinsiyetiniz?

- Kadın
- Erkek

3- Doğum yeriniz?

- Büyükşehir
- İl
- İlçe
- Yurtdışı

4- İkamet ettiğiniz yer?

- Büyükşehir
- İl
- İlçe

5- Medeni haliniz?

- Bekâr
- Evli
- Boşanmış
- Eşi vefat etmiş

6- Kaç çocuğunuz var?

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4+

7- Hane halkı (ailenizde siz dahil toplam kişi) sayısı?

- 1 – 2
- 3 – 4
- 5 – 6
- 7 ve daha fazla

8- Eğitim düzeyiniz?

- Hiç okula gitmemiş
- İlkokul mezunu
- Orta mezunu
- Lise
- Lisans
- Yüksek lisans / Doktora

9- Nasıl bir evde oturuyorsunuz?

- Gecekondu - Kira
- Gecekondu - Mülk
- Apartman Dairesi - Kira
- Apartman Dairesi - Mülk
- Müstakil ev - Kira
- Müstakil ev- Mülk

10- Sosyo-ekonomik düzeyiniz?

- Düşük (Aylık gelirim 1600 lira veya altındadır)
- Ortanın altı (Aylık gelirim 1600-2500 lira arasındır)
- Orta (Aylık gelirim 2500-3500 lira arasındır)
- Ortanın üstü (Aylık gelirim 3500-4500 lira arasındır)

Üst (Aylık gelirim 4500 lira ve üstündedir)

11- Ekonomik imkânlarım yeterli olsaydı burada olmazdım.

- Katılıyorum
- Kısmen katılıyorum
- Katılmıyorum
- Fikrim yok

12- Anne ve babanızın hayatta olma durumu?

- İkisi de sağ
- İkisi de ölü
- Anne sağ baba ölü
- Baba sağ anne ölü

13- Annenizin öğrenim durumu?

- Okur-Yazar değil
- Okur-Yazar
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite
- Yüksek Lisans/Doktora

14- Annenizin mesleği?

- Ev Hanımı
- İşçi
- Memur
- Emekli
- Serbest Meslek

15- Anneniz size kötü muamelede bulunur muydu? (küfür, dayak)

- Ben yanlış bir şey yaptığımda
- Canı sıkıldığında
- Sebepsiz yere (haklı haksız her vesileyle)
- Küfretmez ve dövmezdi

16- Daha önce anneniz hapse girdi mi?

- Evet
- Hayır

17- Babanızın öğrenim durumu?

- Okur-Yazar Değil
- Okur-Yazar
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite
- Yüksek Lisans/Doktora

18- Babanızın mesleği?

- İşsiz
- İşçi
- Memur
- Emekli
- Serbest Meslek

19- Babanız size kötü muamelede bulunur muydu? (küfür, dayak)

- Ben yanlış bir şey yaptığımda
- Canı sıkıldığında
- Sebepsiz yere (haklı haksız her vesileyle)
- Küfretmez ve dövmezdi

20- Daha önce babanız hapse girdi mi?

- Evet
- Hayır

21-Aile içi ilişkileriniz hangi düzeydedir?

- Çok iyi
- Normal
- Geçimsiz
- Çok geçimsiz

22-Sosyal ilişkileriniz hangi düzeydedir?

- Çok iyi
- Normal
- Kötü
- Çok kötü

23- Arkadaş seçiminde en çok neye dikkat edersiniz? (tek bir seçeneği işaretleyiniz)

- Aynı zevk ve özelliklere sahip olmamıza
- Zengin olmasına
- Dürüst ve terbiyeli olmasına
- Dindar olmasına
- Çevrede beğenilen biri olmasına
- Yakın akraba olmasına

24- Arkadaş çevrenizde suçlu var mı?

- Çok kişi var
- Birkaç kişi var
- Hiç kimse yok

25- Suçu işlediğiniz yer?

- Büyükşehir
- İl
- İlçe

26- Ne kadar süre ceza aldınız?

- 1 – 12 ay
- 1 – 5 yıl
- 6 – 15 yıl
- 16 – 24 yıl
- 25 – + yıl

27- Daha önce başka suçtan hüküm aldınız mı?

- Evet
- Hayır

28- Mahkumiyetinize sebep olan suç nedir?

- Cinayet
- Uyuşturucu
- Yağma ve Gasp
- Kaçakçılık
- Hırsızlık
- Yaralama
- Cinsel Suçlar
- Diğer (Lütfen Yazınız).....

29- Ne kadar süredir Ceza İnfaz Kurumundasınız?

...

30- Suçu işlediğinizde alkol veya uyuşturucu madde kullandınız mı?

- Sadece alkol kullandım
- Sadece uyuşturucu madde kullandım
- İkisini de kullandım
- İkisini de kullanmadım

31- İşlemiş olduğunuz suçla ilgili düşünceniz nedir?

- Ne yaptığımın farkındaydım
- Bir anda gerçekleşti
- Sonunun böyle olacağını hiç düşünmemiştim
- Bugün olsa aynısını yine yaparım
- Fikrim yok

32- Ceza almanıza sebep olan fiil dolayısıyla pişmanlık duyar mısınız?

- Çok sık
- Sık
- Ara sıra
- Seyrek
- Çok seyrek
- Hiç duymam

33- Aynı şartlarla yine karşılaşırsanız o fiili yine yapar mısınız?

- Kesinlikle yaparım

- Yaparım
- Fikrim yok
- Yapmam
- Kesinlikle yapmam

34- Eğer işlemiş olduğunuz suçtan pişmanlık duyuyorsanız bu pişmanlığın nedeni hangisidir?

- İnsanlara zarar verdiğim için pişmanım
- Cezaevinde geçirdiğim zamanlar yüzünden pişmanım
- Günah işlediğimi düşündüğüm için pişmanım
- Yakınlarımı kötü durumda bıraktığım için pişmanım
- Bir anlık öfkeye kapıldığım için pişmanım

35- İşlediğim suçtan dolayı hissettiğim vicdan azabı bana verilebilecek en büyük cezadır.

- Katılıyorum
- Kısmen katılıyorum
- Katılmıyorum
- Fikrim yok

36- Sizce hayatın anlamı nedir?

- Çılgınca eğlenmektir
- Hayat anlamsızdır
- İyilik yapmaktır
- Allah'a kullukta bulunmaktır
- Fikrim yok

37- Bu dünyaya geldiğinizden memnun musunuz?

- Kesinlikle memnunum
- Memnunum
- Bazen
- Memnun değilim
- Kesinlikle memnun değilim

38- Kişisel geleceğiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Çok ümitliyim
- Ümitliyim
- Kararsızım
- Ümitsizim
- Çok ümitsizi

Ek-2 Kader Bilgisi Ölçeği

1- Kader denince aklınıza ilk önce ne gelmektedir?

- a- Alın yazısı.
- b- Kötü yazgı.
- c- Allah'ın her şeyi bir ölçü, düzen içinde var etmesi ve bunları bilmesi.
- d- İnsan yaşamındaki olayları kaçınılmaz bir şekilde ayarladığına inanılan doğaüstü güç, yazgı.

2- Hiç çalışmadan 'Allah dilerse zengin olurum' dersiniz neye inanmış olursunuz?

- a- Kadere inanmış olurum.
- b- Tevekkül etmiş olurum.
- c- Aklımı, irademi ve yapma gücümü inkar etmiş olurum.
- d- Allah'a güvenmiş olurum.

3- Size göre aşağıdakilerden hangisi İslami anlamda kaderin tanımındır?

- a- İnsanın davranışları da dahil, meydana gelen bütün olaylar önceden Allah tarafından tayin ve tespit edilmiştir.
- b- Meydana gelen her şeyin bir ölçü ve düzen içinde olduğudur.
- c- Sadece tabiat olayları Allah tarafından tayin ve tespit edildiği halde insan davranışlarında tayin söz konusu değildir.
- d- Varolan her şey Allah'ın bilmesiyle olur.

4- Bazı kişiler hatalarına kılıf ararlar. Yanlış yapmalarının sebebini özellikle kadere yüklerler. Böyle bir davranışı siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a- Bana göre sorumluluktan kaçıyor.
- b- Bana göre bu davranış uygundur.
- c- Bana göre kolaycılığa ve tembelliğe kaçıyorlar.
- d- Bana göre kadere inanıyorlar.

5- İnsanın başına gelecek olan şeylerin Allah tarafından bilinmesi, kişinin o davranışları işlemesini gerektirir mi?

- a- Evet gerektirir.
- b- Hayır gerektirmez.

- c- Gerektirir çünkü insan zavallı bir varlıktır.
- d- Gerektirir çünkü insan emir almaya yatkın bir varlıktır.

6- İnsanların doğruyu (hidayeti) veya sapıklığı (küfrü) seçmesinde etkili faktör hangisidir?

- a- İnsanın kendisidir.
- b- Allah'tır.
- c- İnsanın anne-babasıdır.
- d- Diğer insanlardır.

7- Tevekkül etmeniz size göre aşağıdakilerden hangisidir?

- a- Yapmamız gereken her şeyi Allah'a bırakmaktır.
- b- Bize düşen sorumluluğu yerine getirdikten sonra Allah'a güvenmeye ve sonrasını O'na bırakmaya denir.
- c- Sadece iyi işleri yapmaktır.
- d- Allah'a güvenmektir.

8- İnsanların yaptığı davranışların yaratıcısı size göre kimdir?

- a- İnsanın kendisidir.
- b- Her şeyin yaratıcısı olan Allah'tır.
- c- Allah ile insan birlikte yaratmaktadır.
- d- Bu konuda şüphelerim var.

9- 'İyilik ve kötülüğü Allah yaratır' ifadesinden ne anlıyorsunuz?

- a- İyilik ve kötülüğün meydana gelmesinde insanın bir etkisinin olmadığını anlıyorum.
- b- İyiliği ve kötülüğü Allah'ın yarattığını anlıyorum.
- c- İyiliğin ve kötülüğün sebebinin Allah olduğuna inanıyorum.
- d- İyiliği ve kötülüğü Allah'ın yarattığını ama insanların o şeyi hak ettiğini ve sorumlu olduğunu anlıyorum.

10- Aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- a- İnsanlar yaptıkları iyi ve kötü şeylerden sorumludur.
- b- İnsanlar yaptıkları iyi ve kötü şeylerden sorumlu değildir.
- c- İnsanlar sadece yaptıkları iyi şeylerden sorumludur.
- d- İnsanlar sadece yaptıkları kötü şeylerden sorumludur.

Ek-3 Fatalizm Ölçeği

	Ölçek Soruları	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	İnsanlar kendi kararları ile hayatlarına yön verirler.					
2	İnsan, davranışlarından sorumludur.					
3	İyiliklerimiz ve kötülüklerimiz tamamen hür irademizledir.					
4	İnsanın yaptığı işlerde kendine ait hiçbir fonksiyon yoktur.					
5	İnsan davranışlarının kaynağı kendisidir.					
6	Yapıp ettiklerim tamamen kendi gücümle ilgilidir.					
7	İnsan 'nasıl bir insan olacağını' tamamen kendisi yaratır.					
8	İnsan seçme ve tercihte bulunma yeteneğine sahiptir.					
9	İnsan yapıp etmesinde serbest bırakılmıştır.					
10	İnsan fiillerini işlemede zorlayıcı bir güç yoktur.					

Ek-4 İzin Belgesi

T.C.
BURSA
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BAKANLIK MUHABERE BÜROSU

GÜNLÜDÜR
14/06/2018

Sayı : B.M. 2018/7507
Konu : Anket İçin İzin Talebi

DENETİMLİ SERBESTLİK MÜDÜRLÜĞÜNE
BURSA

İLGİ:30/05/2018 tarih ve 2018/1246 Muh sayılı yazınız

Uludağ Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi olan Beyza AKDÜMBEK'in Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK'ın danışmanlığında yürüttüğü "Mahkum Bireylerde Fatalistik Düşünce" konulu yüksek lisans tezi kapsamında, 2 - 31 Temmuz 2018 tarihleri arasında 120 yükümlüye ilgi yazı ekinde sunulan ölçekler ve anket formunu uygulamak için izin talebinde bulunulduğu,

Bu kapsamda ilgi yazı ve ekleri incelenmiş olup; Beyza AKDÜMBEK'in Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK'ın danışmanlığında, ses ve görüntü kaydı alınmaması, yükümlülerin rızalarının alınması ve kimlik bilgilerinin gizli tutulması, bilgilerin basınla paylaşılmaması, çalışma esnasında müdürlüğün işlerinin aksatılmaması, tez çalışmasının jüriye sunulmadan önce Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi ve Genel Müdürlükten onay alınmadan çalışmanın hiçbir şekilde kullanılmaması ve yayınlanmaması koşullarıyla Bursa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde denetimli serbestlik tedbiri uygulanan 120 yükümlüye, belirtilen tarihler arasında söz konusu ölçekler ve anket formunun uygulamasının uygun bulunduğu,

Uygulama süresince adı geçen öğrenciye yardım ve kolaylık gösterilerek, gerekli tedbirlerinin alınması hususundaki, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 13/06/2018 tarih ve 84888 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir.

Ekte gönderilen Bakanlık yazısı gereğince;
Gereğinin ifası rica olunur.

Sinan SEZER
Bursa Cumhuriyet Başsavcısı Vekili

e-imza

EKİ: 1

NOT: "Bu evrak e-imza ile imzalanarak, DYS üzerinden gönderilmiştir, ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir."

Bursa Adalet Sarayı

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat : Z.Katibi S. KARABAĞ

UYAP Bilişim Sistemindeki bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden G7ejqub - kjAIİzi - FdvKP5c - QdDkPM= ile erişebilirsiniz.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Beyza AKDÜMBEK ATAN
Tez Adı	Mahkûm Bireylerde Fatalistik Düşünce
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Din Psikolojisi
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı	Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 10/06/2019

İmza :

